

A tartalomról:

Kiss Arnold: Új életet, boldogabb jövődöt — Pap Hella: Levél egy kitérthez — Patai József: A Könnyes Kongresszus — Abel Pann jeruzsálemi műtermében — Békehimnusz — Zoltán Berkovits (Zürich): Nyilatkozatok a Mult és Jövő számára — Patai József: Három szonett — Csermely Gyula: Száz pengő minusz... — Lidith Julia: Az én Roshasonom — Dr. Rózsa Ignác: A biblia a demokrácia ősforrása — Komlós Aladár: Születési bizonyítvány — Abádi Imre: Efráim levele — Korein Dezső: A felekezeti béke — Dr. Kecskeméti Lipót: Meghalt a Margit — Magyar zsidó utirajzok egy német világ-lapban — Dr. Nadja Stein: Séta a Wizo-hölgyekkel Jeruzsálemben — Gálosi Soma: Az óbudai zsidók árvakasszája a Nemzeti Színház felépítésénél — Beregi Ármán (Tel-Aviv): Látogatás a „Sheik-Abreik“-i sírvárosban — Új könyvek — Dr. Hajdu Miklós: Patai Edith szentföldi regénye — Joel Mastbaum: Mirjam kútja „Újhéber novellák“ sorozatából — Dr. Seitz Viktor: Gabriel Saniheg, a Maranno — Marie Arsene (Bukarest): Viszontlátás — Feleki Sándor: Új év (Vers) — Cholnoky László: Az utitárs — Balla-Brünner Sándor: Kiss József anyjának síremléke — „A Pesti Hitközség sorvadása“ — Világ szemle — Tollhegyről — Jesajás próféta igéiből — Zsidó humor — Krónika és szemle — Harminc illusztráció és három műmelléklet

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
1-199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Márka, Amerikában 5 Dollár

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyetlen szigorú orth. kóser ét-
terme. Szobák minden komforttal, teljes
penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

König süfödéje

ארטה כשר

VII., Dob-utca 33.

Telefon: 1-351-86

Készítményei: sütemény, caces, kalács, kétszersült
elismerten a legjobbak. Alkalmai megrendeléseket
a legpontosabban házhoz szállítok.

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 1-101-14*

IRÓGÉP

RÉSZLETRE IS

EURÓPA IRÓGÉP VÁLLALAT

HEIMER JENŐ

BUDAPEST, V., HONVÉD UCCA 1

TELEFON: 1-110-22

JAVÍTÁS, KARBANTARTÁS, KÜLCSÖNZÉS
SOKSZOROSÍTÁS

Olcsón és jól
vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

divatárucikkek
nagyáruházában

Király-utca 49 (Szemben a
Nagymező-utcával)

Az a ruhát a legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és flúkabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Hangszerek, zongorák

részletek is
legolcsóbban

Reményinél

Budapest, VI. kerület, Király-utca 58

Fűzőt, gumiharisnyát,
gumifűzőt
vásároljon bizalommal
a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 16
Kossuth Lajos-u. 3
Nagymező-utca 16
Üllői-út 40
Alkotás-utca 1/a
Krisztina-tér 3
Ujpest, Árpád-út 67
Kispest, Üllői-út 119

Sirkövek Budán, Margittánál

L., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 1-572-59

Abel Pann (Jeruzsálem): Az ifjú próféta — Der junge Prophet

*(A. C. Coopers et Sons Ltd. Fine art Photographers 2, 8 et 4 Rose et Crown Yard King Street. St. James
London S. W. 1. Phone Whitehall 7081.)*

A Mult és Jövő 1937 szeptemberi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Abel Pann (Jeruzsálem): Bilha

Abel Pann (Jeruzsálem): Patriarchák utódja — Ein Spross der Patriarchen

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXVII. ÉVFOLYAM, 1937. Szeptember

KISS ARNOLD: ÚJ ÉLETET, BOLDOGABB JÖVENDŐT

Patai József legutóbbi vezércikkének hatalmas visszhangja támadt. A körülötte keletkezett vihar is mindenesetre tisztító hatással lesz. Mint első hozzászólást közöljük dr. Kiss Arnold vezető főrabbinak, a nagy zsidó poétának ünnepi írását, mely a vita mellékvágányraterelőivel szemben a kérdés lényegét világítja meg.

Vagy tizenöt esztendeje: a haladó zsidóság „halódásáról” szoltam erről a helyről. Sötét színek, fájó aggodalmak égtek a látásaimban. A hanyatló, modern zsidóságról, sorvadásáról, apátiájáról, forma-életéről, őszinteség híján való deklamálásairól, sok és nagy hűtelenségéről, zsidótlanságáról.

Megcselekedtem mindezeket a serkentő, ébresztő kísérleteket a mai zsidóság életéből merített, kissé torzított genreképekben, kortörténeti novellákban is. A tükröm néhol torzított, de mégis fölismerhető, a valóság képét magukon hordó alakokat lehetett benne felismerni.

Föl is berzenkedett a cikkemért s a dévaj tréfálkozásokba takart keserőségeimért nem egyszer a színlelő érzékenykedés, a nagyhangos stentori hang, sőt az elevenére tapintott turpisság apróbb és mérgezetebb gyanúsításokkal névtelenkedett egy-egy hevesebb ál-makkabeusi kirohanásban.

Hogy amit mondtam: sötétlátás, zelotizmus, „csupa árnyékfestés, a kisebb fogatkozásokat rikító színekkel való elűtérbe helyezés, a nagy és gyönyörű eredményeket meg nem látó egyoldalúság.”

Nos hát, amit ekkor a haladó zsidóság marazmust föltűntető morbus neologicusáról jövendöltem, (akkor még csak jövendöltem), mindazt alig tíz esztendő szomorú valóvá váltotta. Ma már hivatalos és statisztikai megállapítássá feketedett. *Sorvad a magyar zsidóság.* Kevesebben, ijesztően kevesebben részesülnek vallásoktatásban, mint nem sok esztendővel ezelőtt. Egyke a házaséletben. Az öregebb generáció, amelyik még több-kevesebb hűséggel ragaszkodott az apák tradíciójához: sírjába tér s nincsen ifjabb nemzedék, mely helyébe lépne. *Az egyházi esküvőt mellőzők száma egyre növekszik. A kitérés, a meggyőződés nélküli hitehagyás métele pusztít fel-*

tartóztatlanul. Vegyesházasságok révén óriási arányban veszít hívei számából a zsidóság.

Ezekről az akkor még csak gomolygó fellegcsűrűségben mutatkozó tünetekről sírtam el kesergő elégiáimat tizenöt esztendővel ezelőtt. Ma tombol a vihar és csapkod a jeges áradat köreinkben.

Más felekezetek körében is. Hallom a választ. A vallás eszméje heves ostromoknak van kitéve szerte a föld kerekén. Mit siránkoznak a rabbinusok a hirdetett tanok és a maguk tekintélyének megfoghatóságán?! — a pápa sokkal különösebb invektívákat hall a germán diktátorok szörnyűségeiben, a német egyházak vezetőivel sem bántanak kesztyűs kézzel az internáló táborok fenyegetésével.

Hát van benne tagadhatatlanul igazság, — háború után, forradalmak után, gazdasági nyomorúságok idejében minden felekezet szentségeire rátör a hitétvesztett lázongás, — de, amíg más hitvalló táborokban mégis csak óriás tömegek lelkei a gát a vihar ellen, — addig a mi zaklatott zsidóságunkban egyre omlanak a hástyák s a pusztta létünk védelmében, a hitéletünkben is politikai ténykedések trapéz-műveleteiben aratjuk apró sikereinket.

Félreértés ne essék, se sunyi támadásra lesben álló készakarát, se akaratlanul értetlen: ennek az írásnak olvastán. Nem egyes, nem *valamelyes* zsidó gyülekezet fogatkozásait emlegetem — *általános*, egyetemes kórság gyötréseit látom, érzem, s velem együtt azok, akikben tud még könnyezni a zsidó lélek. Világosan tudom és értékelem azoknak a kitűnő magyar-zsidó gyülekezeteknek áldozatos érdemeit is, amelyek a legszentebb feladatok célkitűzéseiben isteni jutalomra számottarthatnának. Istennek hála, nem egy gyülekezete a haladó magyar Izraelnek a legnemesebb akarattal áll az eszmény szolgálatában. Csak a romlást szerző bűnök fölburjánzását fájlalom és szeretném, ha tüzes ostorral kergetnők azokat, mivel hova-tovább nem kivételes jelenségek többé, hanem általános, állandósult romlások.

Azt is, minden félreértés sziszegésének csöndítésére hangsúlyozom: nem a haladó zsidóság *haladását*, inkább a *szaladását* és a nagy haladó gondolatnak, a lélekszabadságnak torzító túlzását, tartalomvesztett

szabadosságát, féktelenségét látom és érzem tüzes sebnek a zsidóság testén. Amit az emancipáció korabeli apáink akartak: haladást, műveltséget, a merev formák, az elhanyagolt szertartási külsőségek helyébe, a művelt társadalomba való beleilleszkedést — botorság lenne kárhoztatni, de ők, közöttük a zsidóság igazi nagyjai, világos lelkű tudósai, nem így álmodták, nem tartalom nélküli, sodróáradatú öngyilkosságba-rohanást, jövődőt pusztító futamlást, de egy igazabb, műveltebb, humánusabb, tiszteletet érdemlő zsidóságért éltek és küzdöttek, nem ezt a szónoklott, jelszavas *vallásmélyítést* gondolták ők el: addig mélyíteni, amíg minden zsidó ideál és tradíció e poklok mélyére süllyed, — a lelkük magasságokra szállt, *magasítani*, magasztosabbá akarták ők emelni a zsidóságot és nem fúrókkal, ásókkal „mélyíteni”.

Patai József, ezeknek a lapoknak főszerkesztője harsogtatta meg zsidószavú ébresztőjét a „*Múlt és Jövő*“ mult számában. Nem követem azon az útján, amely egy hitközség általa látott gyöngéit sorakoztatja, távol akarok állni még csak a látszatától is, minden pártos állásfoglalásnak. — Patai József *panaszos írásában is pusztán a közös romlás elleni bátorhangú rianását látom*, azért üdvözlöm, mert a Rachel siratókürt *újesztendő* előtti számonkérését, maga érdekét nem kívánó, maga nyugalma kockáztató, *szentséges, őszinte zsidó lelket köszöntök a cselekvő írásában*.

Kaul beromo nismo... az idők magaslatára tudott emelkedni, onnan hallja Patai József a nagy, sirató Rachel-elégiát, a zsidóság ősanyai siralmát, keserű, sirató szózatát, a fiaért szerelmetes, tépettszívű anyának zokogását, aki keresi, keresi az ő gyermekeit, lélekig vigasztalan, *Ki énenü*, mert nincsenek, nincsenek *ott*, ahol őket látni szeretne volna, ahol őket látni akarná.

A prófétáink, a misna- és talmudbölcseink régi időkben sólyomszemekkel meglátták a zsidóság gyászos mélységbesüllyedésében, az egyetlen legmélyebb romlás idejében, a Jeruzsálem hamvadásában, az ideálok földrezuhanásának korában: azokat az okokat, amik gerelynél, nyílvesszőnél, katapultoknál és hóhérvasaknál inkább vetettek fojtogató, halálos hurkot Izrael torkára, életére, jövődjére. Ők mondják azt és megállapítják, és ezek a megállapítások *ma is még gyászos fényszórók a mi mai zsidó életünk sok és nagy visszasságaira*. Mondják és jósolják és *ma is igaz* még:

1. Jeruzsálemnek azért kellett elpusztulnia, — *mipné selau hójó lohem bausesz ponim ze mize* —, mert elefejtették az akkori zsidó kortársak a *szégyenérzés* képességét, nem volt többé zsidó *közvélemény*, a vallás-erkölcsi törvények, a közösségfönntartó erények sutbadobásáért nem volt többé közösség-lelkület, nem kellett tekintettel lenni az elítélő meggyőződésre, nem kellett félni a fölébredt lelkiismerettől, amely megbélyegezte volna a legkirívóbb zsidó hűtelenséget, s ha a római Jupiter- és Vénusz-papok abban az időben lelkészi hivatalaikban hivatalos órákat tartottak volna: zsidó delátorok és a Jeruzsálem ostromlása elől megfutamodó gyávult, óvatos és jövődő fajtisztaság gyanuját leplezni akaró zsidók csapatostul ostromolták volna a római tógák viselésére jogosító áldozó és áthozó haruspex-medencéket — *akárcsak a mai napjainkban*.

2. Másik oka a zsidó romlásnak — mondják a mi jósló

tanítóink — azért pernyedt üszökbe Jeruzsálem „*selau hauchichu ze esz ze*, mert nem akadt senki se, aki fölemelte volna szavát, az intését, az elítélő véleményét bizonyos kihívó és kirívó jelenségek miatti megbotránkozásban. Mert a legszentebb eszmény lábbaltaposását is magánügynek minősítették, *seneemár, hoju szorehó keajólim*, az ő vezetőik, akiknek kötelességük lett volna, hogy példaadói legyenek a népnek, *a kosokhoz hasonlítottak*, s ezt a Siralmak Könyvéből vett ígét a régi tanítók így magyarázták: *ma ajol ze rósó sel ze becád zenóvó sel ze*, — amiképpen a kosoknak az a tulajdonságuk, hogy csapatban és csoportokban járnak együtt, egyik a másika után ballag, hogy az előjárók hátrányos részét takarja fejük, úgy amaz idő kortársainak se volt szemük és érzékük a hibák és fogyatkozások számára, amikben éppen a hangadók és a vezető egyéniségek bűnöztek, hanem követték őket hátrányaikban, bűneikben és hibáikban.

3. S még egy oka, a régiek megfigyelése szerint, a romlásnak, a pusztulásnak, az a mélyen elszomorító és fájdalmas jelenség: jeruzsálemi pusztulás ideje az mindig, amikor *bizu bó talmidé chachomim*, tudást, hithűséget lekicsinyelnek, semmibe se vesznek, *góg és hatalmaskodás háttérbe szorítja a zsidó élet hivatott vezetőit* s önmaga becsülete süllyedten, Istene, temploma, tanítója iránti tiszteletérzését is elveszti az a közösség, amelynek éppen ezért az *önmaga lebecsüléséért* üvöltötte a fülébe gúnyos röhejjel a durva tömeg: „*Hepp! Hepp! Hyerosolima est perdita!*“ „*Jeruzsálem elveszett*“ s finomabb gúnymosollyal a római senator és a tacitusi lesajnálás: a zsidó főpapot maguk a zsidók kergették római istálló-szolgálatra, s ezzel együtt önmagukat is jászol-tisztogatásra.”

A régi példázatok *múltak siratói* — mégis ráismerünk bennük a jelen zsidóság síváran szomorú állapotaira. Kivülről ellenséges ostrom, a lelkünk gyötörtetése, félreismerése és szándékos torzítása, sorainkban sűrű hűtlenség, fáradtság, *végtelen közönyösség értékeink megismerésében és védelmében*. Más felekezetek körében is sok a tövis, a lelkek meglazulása — de ott hatalom, fokozottabb közvédelem és társadalmi támogatás, mirajtunk csak a magunk önzetlen hűsége, közszelleme, érdeklődése segíthetne.

Onnan a mi sok romlásunk, hogy hiányzik belőlünk, nagy és széles körökben a „*bausesz ponim*“. Nincsen restelnivaló gyatraságunk a mi hitéletünkben, mert nincsen, aki előtt restelkednénk. Mert *nincsen közszellem, amely akár a legkirívóbb pogányságainkat egyetlen szóval is elítélné*. Magánüggé minősítettük a hitünket, a közösségünk lelkiismereti kérdéseit. Holott eszményi javak sohase válhatnak magánügyekké. Nem lehet magánügy a haza szeretete vagy a hazaárulás, nem lehet magánügy az államok érdeke — egyedül a vallással szemben való vétkes árulás: az magánügy. Hit nélkül, Isten nélkül nevelni a jövődő generációt: magánügy, holott az abból méregként fölsarjadzó társadalmi közromlás, kommunizmus, féktelen önzés, emberi lélekértékek pusztítása: bizony mégse magánügy — hanem az emberiség eláztatása. Magánügy a hitünk megbecsülése, életmódunk, a vallás értékéről vallott meggyőződésünk, családjunkban hagyományos szellemünk sutbadobása, gyermekek vallásközönyben való nevelése, hitükből való kilépésük fölötti vállvonogatás, más hitű hitvestárs választása, a gyermekeknek a zsidó közösségbe való fölvetelének elmulasztása, nehogy megnehezíttessék számukra a gyors átlépés és kilépés művelete — hát békéljünk meg vele, hogy mindez magánügy, fanatizmus mindennek fölpanaszolása, *de hát akkor miért vállalkozik annyi ilyen „magánügyes“ névleges hitsorsos hitközségi vezető zsidó közügyes szerepekre, ítélkezni, dönteni valláskérdésekben, felekezeti ügyekben*, haragosan asztalt csapkodni

papért, csapért, a gyatra hitoktatás miatt, honnan az a merészség, templomos, szertartásos ügyekben irányítani, otthon és az életben „pase“-nek lenni, templomban „pápának“ és megfellebbezhetetlen tekintélynek, fölmászni a templomi kupolákra és szószékekre és belesercinteni ilyen módon a kidus-serlegekbe. *Egy a magyarázata: nincs szégyelnivalónk egyikünknek a másika előtt. Nincs közvélemény, nincs semmiért se fölháborodás* — csak határtalan közönyösség, ezren meg ezren dühösen vagy egykedvűen fizetik a hitközségi adójukat, az ügyeiket, a vallásügyeket hadd vezessék — bánja a fene —, akik akarják és ahogyan akarják. S nem egyszer esik meg, hogy aki tegnap még rasekól vagy más hitközségi prominens és portentum volt — másnapra megkeresztelkedik, aminthogy a példáját ismerem annak, hogy egy nagy vidéki hitközség, valamely nagyobb nemzeti ünnepi istentiszteletre készült a zsinagógában, csak a húsz éve működő hitközségi elnök késett még, érte küldtek, s akkor üzentette meg, hogy a mult héten megkeresztelkedett. Az se kivételes jelenség, amikor zsidó hitközségi képviselői tagok jelennek meg a rabbi-hivatalokban kitérők tanuiképpen. Volt már olyan hitközség is, amelyik ráírt a papjára: a kitérés ellen pedig ne merjen beszélni. Az Isten szerelméért! *miért boldogítják a zsidó gyülekezetek tanácsstermeit az ilyen felemás ábrázatú hősök? Miért ítélik meg valláskérdésekben?* Ha laikus, suszter vagy akár művelt ügyvéd lépne a kórágó elé, azzal, hogy operálni akar, vagy orvos a törvényszék elé, hogy tárgyalni, ügyvédkedni akar — a Lipótmezőt emlegetnék számára üdülőnek — zsidó vallásdöntésekben bárki lehet pap, operatőr, kritikus, máról holnapra az ismeretlenség hős csatornáiból fölbukkant hősök állnak a dobogóra, sokszor sárral a kezükben mindennel szemben, ami még egynéhány évtizeddel ezelőtt szentség volt a felekezetben. *És nincs közvélemény, nincs fölháborodás, nincs szégyenérzet nagy, léha, üres tömegekben.* Olyan nagy a közöny sokhelyütt, hogy bizony kíváncsabb lenne három-négyezer tagot számláló gyülekezetből az ezreket szélnak eresztetni, s a négyezerből akárcsak ötven tagot megtartani gyülekeznek, de az az ötven igazi zsidó: több lenne a sokezernél, akár a bibliai Szodoma és Gomora történetében.

Lelkiismeretre, őszinteségre, „bausesz-pónimra“ van szüksége a mi gyülekezeteink nem egyjének. Ma *hazug és áltató életet élünk. Soha annyi hazugság nem virágzott még a zsidó közéletben, mint a mi napjainkban.* Sok áltató ünnepet ülünk, gyönyörű, hangos, orgonazúgásos templomokban, megjelenésre köteles reprezentánsokkal, akiknek mint a nagy olasz halottak temetésekor, hangosan kellene válaszolniok halottan is: „*Presente!*“ Kegyes mosolygásokkal az ének fölött érzett meglepődésükben és kegyteljénküli hidegséggel azzal szemben, aki néhanapján átérezni merészkedik, hogy mégsem ez az igazi zsidó élet, hangos szólamokkal és elragadtatott dicséretekkel a hitoktatás elsőrangúsága fölött évvégi jelentésteveésekben, és *soha annyi kitérő ifjú nem jelentkezett*, dacára a fölmagasztalt eredményeknek.

Hiányzik a magunk lelkiismerete, őszintesége!

A zsidó hit ügyeinek vezetésére márcsak azért se valók olyanok, akikben nincs zsidó lélek szerint való zsidó meggyőződés, mert zsidó felekezeti élet alkotómunkájában való részvételük: lehet humanisztikus, emberi jótékony cselekvésre való nevelés, általánosan nemes célkitűzéseket szem előtt tartó, de mindez a zsidó életen kívül is megtalálható: humanum, kultura, általános emberiség — de azon a speciális és hagyományos úton nem hivatottak vezetőszerepre, amely zsidó ideálokból eredően halad a nagy, Messianikus magaslatok felé. Emberi eszmények útjain vezethetnek, alkothatnak, *a zsidó lelkiségben csak pusztítanak.* És ez a

kiváló, igaz, művelt szellemekről szól, hát még azokról, akik *műveletlen közönyösséggel taposnak mint hivatatlan föltolakodottak, érdekhajhászok, kicsinyes, műveletlen lelkek a zsidóság szentélyében a zsidóság szentségei fölött!*

Miért közönyös zsidó ügyek irányítását becsvágyló nem egy zsidó vezető előtt a hitehagyás? Miért nem fontos: vajjon zsidó reprezentáns vegyes házasságban él-e, más hit oltáraihoz vezeti a gyermekeit? *Miért szerepeltetünk zsidó egyesületekben kitért zsidót? Miért hívjuk őket felolvasásra, szavalásra, éneklésre, muzsikálásra? Miért kell a zsidó tömegnek ilyen érzületet, inkább érzületnélküliséget a vezetőiknél látni? Miért kell csak a kevésbé nemes oldalakat, a vezér-kosok hátrányait látni? Az ifjúság előtt ilyen példával járni? Csoda-e akkor a hitcsere?* Miért — (ezer miért!) paposkodnak, rituális ügyekben miért döntenek világiak, akiknek különben Hekuba a zsidóság egész vallásos élete, akik közül sokan igen jól el tudják képzelni a felekezetet templom és istentisztelet nélkül, s ha rajtuk állana, be is csuknák örök időkre a templomokat és *adminisztrálnának, adminisztrálnának rogyásig?* Elképzelhető-e más felekezet körében is az ilyen fegyelmezetlenség, hogy presbiterek Luther-köpenyt öltenének magukra, s világi előkelőségek miséket celebrálnának? Egy, a mi felekezeti életünket figyelő államtitkár mondta a multkoriban nekem: maguknak, zsidóknak az a bajuk, hogy a valláséletükben túlracionálisok. Minálunk Apponyi Alberttel együtt a legkiválóbb szellem-arisztokratáink, a hitben azt vallják: *credo, quia absurdum est*, maguknál Steiner és Greiner és Suszter és Schneider nem hisznek és okoskodnak és mindent jobban tudnak, mint a papjaik...

Van-e a zsidó tudománynak kellő tisztelete? A legközelebbi jövő zsidó papjai többek lesznek-e, nem egy gyülekezetben, mint ünnepélyesen beiktatott sameszek? *Nem kell-e hétrét görnyedniök a legkisebb hitközségi zsarnok előtt is? Ezek vezessenek? Ezekben lássa a külső világ a zsidó vallás képviselőit?*

Van elég feladatuk. Hallom a választ. Keressék fel a családokat. Amelyek idegenek hozzánk s ajtót zárnának nem egyszer a papi látogatások előtt. Neveljék az ifjúságot. *Tánc-összejövetelekben, szombati cserkész-utazásokban. Lajstromozzanak, tangózzanak, futballozzanak!*

Nem! nem! nem ez a zsidó jövő útja. „Adjátok vissza légióimat!“ mondotta a kesergő római hadvezér. Adjátok vissza a zsidóságot! Adjátok vissza a családjainkat! Adjátok vissza az ifjúságot! Több önértet! Több hátorság! Több lelkiség! Több lelkiismeret! *Helyet az ifjúságnak, úgyhogy cselekvő szeretettel, kevesebb szólammal szorítsunk nekik helyet asztalainknál, irodáinkban, műhelyeinkben! Helyet az ifjúságnak a felekezeti, a valláséletünkben! Lássanak maguk előtt önértetes, példaadó vezéreket, hogy megbecsülhessék a zsidóságot! Ne lássák többé a „bizuj taurót“, a zsidó tan és képviselőinek semmibevevését. Ne dobja vissza senki a méltatlan viszonzást: a zsidó tan képviselői becsüljék meg jobban magukat, mert sehol annyi önzetlen szerénységgel viselt hivatás-szeretet, lángoló hivatás-szeretet, mint a mi szellemi életünk képviselőiben. Egyes kivételek csak megerősítik a szabályt. Helyet minden őszinte, zsidó meggyőződésnek. Cijon bemispot tipode, vesoveho bicedokó. Ciónt is igazsággal megítélni és megváltani és akik oda viszatérnek, méltányos szeretettel támogatni.*

A próféta a völgyben halott csontokat látott. Vajjon föltámadnak-e? Igen, ha az Isten szelleme áthatja, talpra állítja ezt a halottnak látszó tábor.

Szellem, lelkiség: ez az egyetlen gyógyszer, ez a haladó zsidóság föltámasztó ereje. Hiszünk benne! Higgyünk a szebb, a jobb zsidó jövőben!

PAP HELLA: LEVÉL EGY KITÉRTHEZ

Kedves Bátyám! Leveledet megkaptam.

Azt írod, hogy a közelő Hosszúnap előestéjén te is ott akarsz lenni anyánknál és kérsz, hogy feltétlenül én is legyek ott. És hozzam magammal férjemet is. Nem kell, hogy szóljon hozzád, csak éppen ott legyen ő is, nehogy megcsappant kicsiny családukból valaki is hiányozzék.

És arra kérsz, hogy okvetlenül értesítselek, mert te előre szereted tudni és mérlegelni a dolgokat.

Most itt ülök a papiros felett és hagyom, írja le kezem azt, amit akar. A kezem bizonyára okosabb lesz, mint amilyen a szívem lenne.

Ott akarsz lenni tehát az Engesztelőnap előestéjén anyánknál. Anyánk most hetvenöt éves és ilyenkor Jomkippur előtt alkonyatkor, akármily borzalmas is kimondanom: mintha már csak visszajött volna megnézni bennünket onnan túlról. Mert fehér ruhájában, fehér hajával és fehér arcával már egészen odatartozik. És olyan, mintha sokat beszélt volna ott a másvilágon apánkkal és összeszorított öreg ajka tartja ezeket a titkokat, ki nem mondaná a múlt világnak minden kincséért sem! Kincsek! Mit neki már ennek a világnak a kincsei. Egyetlen kincssel gazdagodhatna még, egyetlen öröme még lehetne...

De hiszen éppen ez az.

Éppen ezért hagyom, hogy csak írja meg a kezem, amit akar. Szívemnek nem engedek semmiféle beleszólást.

Tudom, hogy ha majd elmúlik az a félelmetes, sötét Hosszúnap, amely, ha valakinek, úgy neked igazán hosszú, — másnap reggel tíz órakor, amikor ébredni szoktál és a szobaleány behozza neked válogatott és kezdő cukorhajod diétás reggelijét, nagyot ásítol majd bele a világba, szinte értelmetlenül, hogy miért is voltál tegnap oly ideges. Lám, minden megy a maga útján! Levelek érkeznek címedre, újabb és újabb üzletek, jó, finom, pompás üzletek, te ünt megelégedéssel nyúlsz utánuk, a válaszokat lediktálod a titkárnődnek, megy az élet tovább a maga útján. Estére felhívod háziorvosodat, érdeklődöl anyánk állapota iránt, mert orvosodnak külön fizetsz azért, amiért meglátogatja anyánkat és meghallgatja halk megjegyzéseit az orvosi segítség hiábavalóságáról, hogy akinek itt az ideje, az menni fog, mert mennie kell...

Azután jönnek a szép mulatós esték. Anyánk már régesrégén küzködik olyankor az álmatlansággal, én magam és az uram pedig már alusszuk a fáradtak és törődöttek álmát, mikor előáll gyönyörű kocsid és gyönyörű feleséged és elmentek mulatni, szépen, elegánsan, rendszerint valamelyik külföldi üzletfeleddel, mert feleséged azt tartja, hogy nem elegáns dolog ma külföldi vendég és ölebecske nélkül vacsorázni menni.

Szép, nagyon szép az életed. Nem hinném, hogy a sok üzleti tevékenységed közepette egyetlenegyszer is eszedbe juthatna az az idő, amikor otthon, Szelencén megjátszottuk a mi drága, jó apánkat és a verekedő szomszédunkat és jó összepüfölés után karjaidra vettél és majd agyonfojtottál a becézgetéssel és jókedveddel. És mikor az esti imádságot elmondtam héberül egészen kívülről, és persze te is tudtad és ellenőriztél engem, és figyelted minden szavamat, rajt' akarván kapni egy hibán, hogy megverhessél. Mert pajkos, jókedvű és verekedős fiú voltál. Ó, még mit nem! Hogy te ezekre a régi bolondosságokra visszagondolj! Nem is értem magamat igazán, minek is írok le ilyesmit!

Igen, minden oly szép volna a te életedben, olyan valószínűtlenül szép, ha ez az egyetlenegy nap, ez a Jomkippur nem lenne. A többi nappal, ünnepnappal nem törődöl. Élsz, ahogy egy ilyen méltóságos, gazdag úrnak csak megadatott élni. De ez az egy nap nyugtalanít. El tudom kép-

zelni, hogy olyan mulatság nem lehet sehol a világon, ahonnan te nem gondolnál vissza megboldogult édesapánkra ezen az estén. Hogy mi volt ez nekünk! Nem, erről igazán nem is akarok beszélni. Tudod te jól, hiszen éppen ez a baj, hogy jól tudod. Jobban, mint ahogy tudni szeretnéd.

Ezen a napon te, a közölünk más sorsba lépett, kikeresztelkedett zsidó, nem találsz nyugtot.

Hív az apánk szava, amely felsír bennünk ezen a napon jobban, mint bármikor is esztendő közben.

A sírját — azt fel lehet szépen virágoztatni, csak egyszerűen be kell fizetni a pénzt az elsőosztályú ápolásra, az könnyű. Anyámnak is könnyű elküldeni a pénzecskéjét minden elsején, úgy sem te küldöd, ezzel a titkárnőd van megbízva.

Fölényes és magasságos vagy az év minden napján, és erre a napra mégis sajátkezűleg hívatod meg magadat anyámhoz, úgyhogy én is okvetlenül legyek ott, meg hát a férjem, ez a meg nem alkuvó, makacs ember, aki nem nyujtotta feléd eddig a kezét, amikor a rossz véletlen mégis csak összehozott titeket anyámnál.

De kívánságodat mégsem teljesíthetem, kedves Bátyám.

Mert hát meg kell már mondanom nyíltan és őszintén: mit akarsz te voltaképpen?

Két mennyországot akarsz te meghódítani, kedves bátyám.

Egész éven át mulatni és élni és pénzzel betömni a szegénység és kegyelet sebeit és azon az egy estén, Erev Jomkippur alkonyán, azt akarod, hogy bevegünk téged is, kikeresztelkedett, magunk közé, a mi fájón érző, zsidó szívünkbe, körünkbe, hogy talán a mi hűségünkön, a mi érzéseinken keresztül, észrevétlen átsurranj velünk a mi mennyországunkba, a mi zsidó mennyországunkba! Talán sikerül, gondolod magadban, mindenesetre jóváírja ezt nekem az Isten, akit elhagytam, de mégsem hagytam el egészen, hiszen velük vagyok ezen az estén, nem közöszvetettek ki, ott vagyok velük, az ő sorsuk aznap az én sorsom is, Móséh Pauler vagyok aznap, és nem Pápay Márton!

Ime, ezt akarod, kedves Bátyám, de nem lehet.

Mindennap elmegyek Tehozzád szívesen, ha van valami bajod. Elfelejték én mindent örömmel, ha testi, vagy lelki vigaszra van szükséged. Eltitkolom az uram elől, hogy ott voltam nálad, szívesen hozok áldozatot teéretted, hiszen halott apánk és öreg anyánk, és emlékeink közösek, azt senki sem veheti el tőlünk. Az, ami összeköt bennünket: a vér, erősebb talán még férjem tilalmánál is, hiszen igazán túlon túl is tudjuk, mi a vérségi kapcsolat.

Csak egyetlenegy dolog áll efölött:

ez a jomkipपुरi alkonyat.

Ha gondolod, menj el anyánkhöz. Beszélj vele ezen az estén, ha tudsz mit mondani neki. Próbáld felélénkíteni fehér ruhájában, magábasüllyedésében, ha majd kijön a templomból. Próbáld meg.

De akkor én nem leszek ott.

Ezen a napon nem óhajtok találkozni veled. És ha én, a szegény és jelentéktelen asszony neked, a méltóságos úrnak tanácsot adhatok, úgy mégis arra kérlek, ne zavard meg mégsem anyánkat ezen a napon. Hagyd őt magára, énvelem.

Hidd el, kedves Bátyám, jobb ez így.

Egyet azonban megígérek Neked: a Jahrzeitlángot, a halotti mécses ha felgyujtom, éretted is teszem, mint a többi meghalt lélekért ezen a napon.

Ezt az egyet megígérem.

Csókol testvéred

Hanka.

PATAI JÓZSEF: A KÖNNYES KONGRESSZUS

Nem volt még cionista kongresszus ilyen meghatott hangulatú, ilyen öröm- és bánatkönnyes atmoszférájú, mint ez a jubileumi *huszadik*, mely negyvenéves sivatagi vándorlás bibliai emlékeit idézte fel az ünnepi lelkekben. Voltak már forró, lázas, vitás kongresszusok, melyek a Palesztina-építés történeti útjának egy-egy jelzős határállomását jelentették. De most a Historia szelleme lebegett a szívek felett, melyek összeszorultak akkor is, ha *igent*, akkor is, ha *nemet* kellett mondani. A nagy kéz törvénye szólított ítéltre és mindenkinek meg kellett borzadnia a gondolatra: nem jelennek-e meg a falakon tüzes betűk: „mené, mené“...

Ki nézhet bele a Történelem titkaiba és ki tudja, mit parancsol a Felső sugallat? — Mindenki csak belső megindultságára hallgathatott, ahogy ránehezedett a lelkiismeret szava és senki sem mondhatta: csak az *én* szívem sejtette meg az egyedülvaló igazságot...

„*Bázelben megalapítottam a zsidó államot*“ — írta be naplójába Herzl Tivadar az első kongresszus után. — Ha ezt most hangosan mondanám, kikacagnának, de ötven év múlva ezt mindenki magától érthetőnek fogja tartani. *A legfontosabb az államhoz való akarat.*“ És íme még az ötvenesztendő terminus lejárta előtt, már negyven év után az első kicsiny, kinevetett kongresszus utódjának a leghatalmasabb világbirodalom komoly tervezetet nyújtott át döntésre szuverén zsidó államról, önálló hadsereggel, önálló gazdasági rendszerrel, a Népszövetségben való képvisellel, szóval mindazokkal a kritériumokkal, amelyek egy állam keretéhez szükségesek. Nem csoda, hogy ez a tény maga annyira lázas izgalomba hozta az egész világ zsidóságát, hogy történeti fordulat szelét érezte ebben a nagy eseményben. És nem csoda, hogy a 20. kongresszus döntésre hivatott delegátusai valamennyien döbbenetesen átérezték Herzl igazságát, hogy egy *eszmé* azzal emelkedik ki, hogy „*kötöttséget jelent annak is, aki igent mond és annak is, aki nemet.*“ Nem is volt itt „vita“ a szónak szokott értelmében. Senki se mondott le egy gondolattal sem Palesztina történeti területének valamely részéről. Csak a célhoz vezető utakat keresték különböző módokon. És az a felfogás jutott többségre, hogy inkább elfogadni egyelőre egy kisebb szuverén *Zsidóországot*, mely önállóan évente 100.000 zsidó bevándorlót fogadhat be, és 20 év alatt legalább három milliónyi lakójú államként tekint majd további fejlődésének lehetőségei elé, — mint ezentúl is minden certifikátért az angol kormányzóhoz szaladni és minden tekintetben az idegen hatalom változásaitól és szeszélyeitől függni. „*Kétezzer esztendő óta először tárgyalunk komolyan zsidó államról. Nemzedékek rejtett álma, évezredek messiási sóvárgása — politikai aktualitás lett.*“ Így beszélt a munkásvezér Ben-Gurjon. A józansavú Weizman pedig vallási hagyományú hálaimát mondott az Örökkévalónak, „*Schechijanu*“ hogy elérnie engedte ezt a napot.

De azok is, akik *nemet* mondtak, töprengé és tépelődve beszéltek a döntés órájáról, amilyenhez hasonló nemzedékek óta nem volt a zsidó nép történetében. „*A kegyetlen Sors nem ment fel bennünket a felelősség alól, melyet mindegyik közülünk magára vesz* — mondotta Ussiskin, a felosztás legkeményebb ellenzője. — *Ha lehetséges volna szabadulni ennek a szavazásnak az állapotától, talán mindnyájan boldogok volnánk. De a végzet rákparancsolja a szavazást — és mi alávetjük magunkat a kegyetlen végzetnek...* Milyen boldog volnánk, ha a ti lelkeitek szállna belém és most itt állnék 74 éves korban a Zsidó Állam álmának megvalósulása előtt, amiről ábrándoztam egész éltemen át“...

A nemet mondók épp oly könnyes fájdalommal ejtették ki a szót, mint az igent mondók. Mindnyájuk hangjában a Sors félelme remegett. Ussiskin nem akarta „legyőzni“ Weizmannt. Csak féltését fejezte ki a zsidó földműves miatt, akinek nem lesz honnan földet adni és a héber költő miatt, aki nem fog dalt zenghetni Cion parasztjáról és gondolatai szomorúan fognak szállani idegen földek felé... És amikor az egész kongresszus átutazott a *héber felírású* különvonaton 800 lélekkel Zürichből Bázelbe, hogy az ottan megtartott első kongresszus emléke előtt hódoljanak, mélységesen érezhető volt, hogy nincsenek pártok, nincsenek ellentétek. Herzl prófétai tekintete átfogta az egész ünnepi gyülekezetet. „*Negyven éve, hogy ezen a pódiumon állt a nagy sas...* Akkor a kongresszuson csak egyetlen delegátus beszélt héberül, ma tízezrek és tízezrek beszélnek a feltámadt nyelvet a feltámadt országban és a Scopus-hegyen lengeti zászlaját a Héber Egyetem... *Herzl székében pedig ül egy férfiú, akivel szemben lehet ellenzékiné lenni, de a Cionista Szervezet elnöke ő, a világon szétszórt zsidóság millióinak feje és mindnyájan kívánjuk Weizmannak, érje meg, hogy elsőnek üljön a Zsidó Állam elnöki székébe Cijonban*“...

Ussiskin szavai mögött ott csillogott a remény és a titkos vágy, hogy ezt az időt és fordulatot minden elleuzékisége ellenére ő maga is elérje. És amikor a bázei ifjúság átadta neki az első kongresszus zászlaját, melyet negyven év óta a Bené Brithben őriztek, mindenki felemelkedett tiszteletadásra és a történeti lobogó láttán könnyek szöktek a szemekbe... Ussiskinnek is, Weizmannak is...

Egyben pedig mindenki tisztában volt, hogy akár így, akár úgy döntenek, tövises, göröngyös, szenvedéses utat kell megtenni a cél eléréséig. „*Államot nem adnak ingyen. Aminthogy a Balfour-deklaráció sem volt ajándék.*“ Az az emberfeletti erőfeszítés, mellyel a Palesztina-építés munkáját eddig folytatták, még fokozottabb lendületet, még kitartóbb áldozatkészséget fog követelni. De ha szinte a semmiből lehetett eljutni idáig, nem lehet kételkedni abban, hogy a mozgalomban rejlő misztikus erő tovább fogja szőni csodáit, most már számottevő valóságok talaján. A jövőendő megoldások pedig a Gondviselés kezében vannak.

Egyetlen kongresszuson sem beszéltek annyit a *Messiásról*, mint ezen a jubileumi huszadikon. Mintha valahogyan kihangsúlyozni akarták volna itt is, ott is, hogy ebben a megoldásban még nem akarja senkisé a messiási álom megvalósulását látni. Senki se akar lemondani „a kiáltás és reménykedés jogáról“. De sokan a „kiáltást“ is a szívük mélyén akarják hordani, míg „eljön az idő“...

A jubileumi kongresszusnak jutott osztályrészül az a könnyes feladat is, hogy elparentálja a palesztinai események áldozatait, „a 108 tiszta lelket, kik megszentelték szent vértanúságukkal Izrael földjét a honvédelem vártáján. Sajgó szívvel és vérző fájdalommal emlékezünk meg róluk.“ És *Goldbloom* londoni rabbi egyenként felsorolta a mártirok nevét sűrű sírástól megszakítva.

És mintha az áldozatok lajstromát mingyárt ellen-súlyozni akarták volna az építő akarat eredményeinek lajstromával, *Rupin* statisztikával és számokkal bizonyította, mit adhat a kicsiny ország is a zsidó sors tragikumának enyhítésére. Egy ország befogadóképessége nemcsak a terület nagyságától függ a mai modern technika mellett. Sokkal nagyobb jelentősége van a művelési módszernek, öntözésnek, befektetésnek és a rajta keletkezhető iparnak. Egy dunam földön álló gyár megfelelő piacokkal ezer családot láthat el. És mindennél fontosabb a hit, a bizalom.

És hogy milyen parlamentáris érettségről tett tanúságot ez a kongresszus, annak legszebb dokumentuma nemcsak a vitában végigvonuló tárgyilagos hang és kölcsönös respektus, hanem a megható befejezés is, melyen dr. Stephen Wise, az amerikai zsidóság vezére, a nemet mondók nevében ünnepélyesen kijelentette, hogy az éles elvi ellentét ellenére teljes erejükkel a vezetőség mögé állanak és igaz lojalitással biztosítják a Cionista Szervezetet erkölcsi és anyagi támogatásukról és hűséges kitartásukról. Ime, művelt parlamentáris formák mellett nem kell egymást „legvőzni” vagy „legyűrni”, ha a zsidóság magasabb érde-

keiről van szó. „Kivánom, hogy sokáig dolgozzunk együtt Ussiskinnal, ha ellenzékben lesz is” — mondotta Weizmann. — „Hűségesek a baráttól kapott sebek is”...

„Tragikus kongresszus volt, de nagy kongresszus” — fejezte be elnöki záróbeszédét a mindig történeti súlyú szavakat találó Ussiskin.

Akik Zürichben akár a Cionista Kongresszus különböző pártárnyalatainak, akár a cionistékból és nem cionistákból álló Jewish Agencynek tanácskozásain résztvettek, mind azzal a hittal távoztak, hogy teljesezni fog a zsolta-ros szava: „akik könnyel vetnek, dallal aratnak”...

Abel Pann (Jeruzsálem): „Leah pedig gyöngeszemű vala”...

(A. C. Coopers et Sons Ltd. Fine art Photographers 2, 8 et 4 Rose et Crown Yard King Street. St. James London S. W. 1. Phone Whitehall 7081.)

Papp Izsák:

Rút, csatátlan meggörnyedésben

A nagy halálok nem tiéd,
egekre lángzó küzködésben
csatázó bajvívás (élet-halállal)
határtalanra felfeszülten
vonagló összerobbanása,
utólszor felnyilallott
fogat csikorgatás: akarni
s szent szédületben esni, halni, —
nem a tiéd, jaj, nem tiéd.

Ha üstökön fogott kezével
a nagy halál s tarkódba vágta
éles fogát, nyeldeste véred,
te bölcs voltál, okos, te hagytad,
sorsdöntő harcra csábulatlan
eszes te, görnyedő nyakaddal
kivártad, míg a nagy pióca
véreddel telten testedről lehullt
s te vér-üresen messzébb vonszolódol.

Azóta élsz élettelen, — se holtan,
a véred ütve dús csurgásra csapra
s a nagy halálok, véreden hízottak
mind elkerülnek halhatatlant,
élettelen, ki tűrte, hagyta
elfolyni vérét rút, csatátlan
meggörnyedésben s vert kuvaszként
fült, büzhödt almon gémberevedve
örök haldoklásban nyivákol.

S a nagy halálok nem tiéd:
a nagy halál nagy életből szakad.
szent, hős sugárzás szüli, termi,
erő, keménység, dac, kegyetlen,
bősz harci kedv, vak szembeszállás
a Jákób harca istenekkel az,
dühödt, de sántán nem bokáz el
a győző ember, inkább győzhetetlen
csorbítlan térdel várt halálba megy.

Ládd, halnod kell, hiába, így is, úgy is,
vagy élned kell, de hősien,
hogy harcra ajzott készüléssel
felösztökéld nagy bajvívásra
— halállal, istenekkel — öklöd,
mely visszaüssön, — és ha kelnek
szédült, csatázó, nagy halálok,
egekre zengő elbukással
világot döntő pusztulásba hullj.

ABEL PANN JERUZSÁLEMI MŰTERMÉBEN

Ezúttal meg kell határozni, hogy a *jeruzsálemi műterméről* van szó. Mert alig van Európának oly fővárosa, ahol ne lett volna az utóbbi évtizedben műterme Abel Pannnak, a Biblia szentföldi művésznének. Párisban és Londonban, Stockholmban és Kopenhágában, Genfben és Brüsszelben, Amsterdamban és Bécsben és a harmadik birodalom előtti Berlinben is dolgozott, kiállított és „*felekezethőzi*” sikereket aratott Abel Pann, úgy hogy minden egyes városban „*táblás háza*” voltak. És mert szinte „*minden kép elkelt*”, kénytelen volt az „*anyagot*” mindenütt felfrissíteni és kiegészíteni, úgy hogy Európa nagy empóriumai a bibliai jelenetek ábrázolásának műhelyei lettek. Mindnyájunk előtt emlékeztető Pann budapesti kiállításainak óriási sikere a „*Múlt és Jövő*” rendezésében a Nemzeti Szalonban. Gróf Klebelsberg Kunó miniszter nyitotta meg a vernissaget, amelyen jelen volt az egész magyar arisztokrácia, főhercegek, hercegek, grófok, bárók, egyházfejedelmek, államférfiak, akik valósággal versengtek a palesztinai művésznének adandó tisztelet fokozásában. József Ferenc főherceg, Andrássy Gyula gróf, Klebelsberg miniszter látták vendégül Abel Pannt, az ő példájuk után már a pesti zsidóság sem félt többé, hogy a „*cionizmus*” gyanujába esik, ha a palesztinai művész iránt melegebb érdeklődést tanusít.

Abel Pann évekig tartó európai diadalútja után most ismét Jeruzsálembe tette át működése helyét, ahol valamikor a „*Bezalel*” mestere volt és egész generációt nevelt néhai Borris Schatz professzor vezetése alatt. Nagyot változott azóta a zsidó Palesztina és maga Jeruzsálem, a főváros is. Új zsidónegyedek veszik körül az ódon falakat és a hegyeken köröskörül hirtelen felvirágzott új városrészekben vibrál az élet. „*Rechavja*” villanegyednek új hajtásai keletkezett, *Alef*, *Béth*, *Gimmel* stb. megjelöléssel. Itt van Abel Pann műterme. Előkelő, művészközönség gyűlt össze a művész otthonában a budapesti vendégek tiszteletére. A falakon hámulatos tökéletességű reprodukciók Pann bibliai képeiből. Még a szakemberek is csak egész közélről való megfigyelés után veszik észre, hogy nem az eredeti alkotások, hanem azoknak párisi technikával készített sokszorosításai, melyek eredeti nagyságban visszaadják a színek szépségének, finomságának minden nüanszát. *Ráchel* és *Lea*, vagy a *patriarchák ivadékai*, a bibliai *anya és gyermek*, a *rajongó ifjú próféta*, vagy az *ifjú Mózes*, az *ifjú Dávid*, Palesztina ősi miliójébe vannak helyezve, ahogy a típusokat a keleti zsidók és beduinok között ma is találjuk. De ez még csak külsőség volna, ha Pann nem ábrázolná az ősi héber lelket is a bibliai eredetijének tanulmányozása alapján. Ez Abel Pann nagy sikereinek titka.

Pann, mint előrelátható volt, nem állt meg az Ó-Testámentum művészi ábrázolá-

sánál, hanem rátért az Új-Testámentumra is. És a párisi és londoni műkritika egyhangú véleménye szerint ezen a téren alkotta a legeredetibbet. Nagy, ünnepélyes, dekoratív vásznak helyett intim pasztellekbe mutatta azt a darab életet is, amely szintén a Szentföldön folyt le és a keleti ember lelkét tárja fel. Abel Pann nem „*szenképeket*” festett, hanem emberi képeket, melyek túllépnek időn és téren.

A társalgás reáterelődik a művész jövő terveire. — Nem akarom most már itthagyni Palesztinát — mondja. — Elég volt a galuthból. Minden sikerek mellett mégis csak bolyongás ez. És van elég teendő itthon is. *Meg kell*

Abel Pann (Jeruzsálem): *Ráchel*

alapítani a palesztinai művészeti akadémiát. Ez az első tervem. Összefogni a művészeti erőket. És ha sikerült Hubermannak a zene terén olyan nagyszerű alkotást létrehozni, mint az „Erec-Jisraeli szimfonikus zenekar“, — miért ne lehetne a képzőművészet területén is hasonló nagy lépést tenni előre?! Csak akarat és kitartás kell és a siker nem maradhat el.

— És amint el lehetett vinni a zeneművészetet a legtávolabbi kolóniákba, éppúgy fel kell kelteni az érdeklődést a festészet és szobrászat iránt is. Hiszen a telepések munkásai valósággal szomjaznak magasabbrendű élmények után és az a magas színvonal, mely a kolóniák lelki életét jellemzi, minden téren érvényesül. Már számos kiváló művészt kaptunk a különböző palesztinai telepésekről. Ezek már „autochton“ alkotó erőknél mondhatók.

— És egyszer majd csak meg lehet valósítani — mondja Abel Pann — azt a régi tervet, melyet még Storrs generális, Jeruzsálem műharát kormányzója vetett fel annakidején Patai József előtt, hogy Budapest és Jeruzsálem között cserekiállítás létesüljön... Hiszen palesztinai művész hazája is a széles nagyvilág és a Szentföld is az egyetemességnek kíván alkotni. (R. P.)

BÉKE-HYMNUSZ

Jannáj 7. századbéli palesztinai héber költő ünnepi imaverse

Oh mindenségnek alkotója, mérlegeden a Mindennel fölér a Béke.
Magasságodban nincs irigység, nincs versengés, csak örök Béke.
Megmásítod parancsod szavát, ha útján úgy kívánja Béke.
Hűséget és igazságot s jogosságot, mindent átölel a Béke.
Tanítottad: minden jószág, jócselekvés ajándéka csak a Béke.
Távolinak, közelinek kettős igéd hirdetése: Béke, Béke.
Minden Aldásodnak emlékére, szent pecsétje Béke.
Szent nevedet töröltetted, hogy hitvesek közt legyen Béke.
Hitnek útját megmutattad, minden ösvényed a Béke.
Szelíd galamb kedves Néked, mert olajágán zöldelt Béke.
Szövetséget szereztél hű buzgóidnak, szövetséged: Élet, Béke.
Háború ha gerjed, sugárt áraszt szavad: Én vagyok a Béke.
Trónod körül Erő, Derű s szolgáló angyalaival a Béke.
Sivatagnak vándorlóit táborukban körülsugározta Béke.
Adtál nekik hatalmat s megáldottad, áldásod jövőre Béke.
Reményed és bizodalma s minden gondolatod gondolata: Béke.
Örök neved zendül szánkon, ha szól köszöntés: Salóm! Béke!
Boldog, aki Tanba mélyed, szülőt tisztel, és törekvése Béke.
Uralmad Isten, bércomként áll és alapja Igazság, Jog és Béke.
Haragra gerjeszt sok civódásunk, miattuk elvonul a Béke.
Magasságos! Magasztosulj Egek fölött és a Földön legyen Béke.
Megtoroltad sok csúf cselekvésünk, áradjon már reánk Béke.
Közeledj oh Városodhoz Igazságnak igéivel és áldja Béke.
Hajoljon felé mint bővizű folyam a Béke.

(PATAI JÓZSEF fordítása)

Abel Pann (Jeruzsálem): Az anya — Die Mutter

ZOLTÁN BERKOVITS (ZÜRICH): NYILATKOZATOK A MULT ÉS JÖVŐ SZÁMÁRA

A zürichi Cionistakongresszus és Jewish Agency Council történeti jelentőségű napjainak lefolyásáról részletesen beszámoltak a távirati irodák és napilapok az egész világon. Talán sohasem állt még kongresszus annyira az érdeklődés előterében, mint a mostani. A Mult és Jövő számára igyekeztem megszólaltatni azokat a vezérférfiakat, akiknek szava súlyosan esik latba a fórumon is. Valamennyien készséggel álltak rendelkezésemre, ha a leglázasabb munkájuk közben is megállítottam egy-egy rövid nyilatkozattételre. „A Mult és Jövőnek szívesen” — szölt szinte sztereotip bevezető mondata mindegyiknek.

Prof. CHAIM WEIZMANN: A Mult és Jövőnek se mondhatok egyebet, mint amit egyik beszédemben mondtam: *Báruch attá hasèm sechejanu vekijmanu vehigianu lazman haze...* (Áldott légy Te Örökkévaló, hogy életben hagytál, fenntartottál és engedted elérnünk ezt az időt...)

MENACHEM USSISKIN: Palesztina Jeruzsálem nélkül, annyi, mint Anglia London nélkül, amitől pedig *nem hiszem, hogy Lord Peel szívesen megválna.*

Dr. NAHUM GOLDMANN, népszövetségi delegátus: Érdekes megfigyelni. 1897-ben az első vérszegény kongresszus. Pontosan *húsz* évre rá 1917-ben a Balfour-deklaráció. Pontosan *húsz* évre rá, tehát ma, 1937-ben már zsidó államról beszélnek. Reményteljesen tekinthetünk tehát az elkövetkező húsz év elébe.

Dr. STEPHEN WISE, Newyork: Nem lehet egy sok-ezeréves történelmi igazságot egy térképen néhány ceruzavonással meghazudtolni. A kongresszus feladata lesz ezt ünnepélyesen kijelenteni.

Prof. BRODETZKY, London: Bízom, hogy Anglia megértően fog viseltetni a zsidósággal szemben és nem fogja megengedni egy kegyetlen operáció végrehajtását.

Miss DUDGLE, Lord Balfour unokahúga: Büszke vagyok, hogy családomból származott az a nemesszívű férfiú, ki a sokat szenvedett zsidó népnek megnyitotta Palesztinát.

WLADIMIR JABOTINSKY (jelenleg Genfben): Nem akarom Angliát magam ellen még jobban felbosszantani, csupán annyit mondok, hogy az angol terv a diplomácia legügyetlenebb elgondolása.

Dr. MEYER EBNER, Bukarest: Sem a mandátumbizottság, de meg a népszövetségi tanács sem hivatott ebben a kérdésben az utolsó szót kimondani. A zsidó nép az egyedüli, mely saját sorsa felett jogosított dönteni.

JACOB ROSENHEIM, London, Agudas Jisroel: Az Agudas Jisroel egy másik „királyi bizottság”-tól várja sorának eldöntését és pedig az égi királyi bizottságtól.

Dr. MOSSINSOHN igazgató, Tel Aviv: Egy országot talán ketté lehet vágni, de egy *népet nem*. Hogy a zsidó nép szétszórva él a Galuthban, ez *sajnos*, de hogy saját hazájában szétszórva éljen, ez *abszurdum*.

Meir BERLIN (Mizrachi): Kár, hogy Lord Peel nem járt a chéderba, ott ugyanis megtanulta volna, hogy a „*Schenájim Ochzin*” alapján legalább a fele jár mindkét félnek, nem pedig az egyiknek csak egy jelentéktelen töredék.

JIZCHAK GRÜNBAUM: A zsidóság nem fogja tűrni, hogy szürkecilinderes hidegvérű angol lordok „saját érdekükben” oldják meg „mások érdekét.”

Lord MELCHETT: A zsidókérdés nem a zsidók kérdése, hanem világprobléma. Tehát minden olyan tervnél, mely a zsidósággal foglalkozik, más világszempontokat is tekintetbe kell venni. A zsidó nép sorsa fölött egyedül a zsidóság fog határozni.

Patai József: Három szonett Körülcsaholnak uszított ebek...

(22. zsoltár) סבבוני כלבים עדת מרעים

*Körülcsaholnak uszított ebek,
Véres fogakkal tépdesik ruhám,
Én Istenem, mosolygasz még reám,
Ha számon szikrázó szavad lebeg?*

*Rámhullt kezed s én serkentem: „Megyek!”
Teérted lángolt sok csóvás csatám,
És búsan beteg népem bánatán
Nem rejtőztem, ha vártak mély sebek.*

*Síratam fajtám, ha virága sorvadt,
S Te rám ejtetted égetőn a könnyed,
Könnyedben égtem, lelkem sohse görnyedt...*

*S ha sáros talpak százszor megtipornak,
Mint tüzes abroncs pántol körül Könyved,
S szent a Remény és százszor szent a Holnap!...*

Egy jeruzsálemi csecsemőhöz

*Kis csecsemő, Te égi csengetyű,
Más csillagról ki buktál hirtelen,
Gépszörnyek halált búgnak ideleenn,
Lesz-e hangod mennyei zengzetű?*

*Szikrázik benne izzó lángbetű?
Békés Igéről hír a szent hegyen:
Nincs ellenség és nincsen idegen,
Csak hittet hívő, Ember, tiszta, hű.*

*Új fény gyúl Jeruzsálem kapuján?
És világít világ-határokig,
Hol jaj és vér és könny kavarodik? —*

*Vagy szavad intő üzenet csupán:
Nemzetség sorján szökkent harmadik,
Készülj! Már hív a ködlő karaván...*

Patyolatfehér, iisza len-ruhába...

*Patyolatfehér, tiszta lenruhába
Ha öltöztetnél egyszer még, Uram,
Fölöttem zúgna angyaloknak szárnya,
Míg tar fejemre zápor fény zuhan.*

*Lebegve szállnék szférák magasába,
Vezeklő zsoltár zengne ajkamon:
„Im eltűnt messze szennyes vizek árja,
Te vagy én Mentőm, Sziklám, Szirtfokom.” —*

*S így állnék sugár trónusod elébe:
„Sebzett lábam vérzett száz árkon át,
Eljöttem, Igéd megtisztult cselédje,
Borítsd reám elrejtő glóriád”...*

*S Te szólnál: „Jövel szolgám, te vagy még te!
Megáldom fénnel napod alkonyát.” —*

CSERMELY GYULA: SZÁZ PENGŐ MINUSZ...

Edelmann Lipót úr: bankigazgató volt, egy budapesti középbank vezére, de — dícséretére legyen mondva — más fából volt faragva, mint sajnos, nagyon sok bankvezér, akikre ráillik Jeremiás szava: cháchómim hémo! lehorá, ulehétiv lau jodou, a komizkodáshoz van eszük, de a nobilitáshoz már nincsen.

Nos, Edelmann Lipót úr, egészséges jó fából volt faragva, mert először is: nem adta a Dalai Lámát, aki arcra borulást követel a praktikánstól fel az aligazgatókig, inkább jóindulatú, közlékeny ember volt, aki kedélyeskedni is tudott, ha úgy fordult; másodszor: nem fordított hátat hitének, sőt nemcsak annyiban volt zsidó, hogy megfizette hitközségi adóját és szentegyleti tagsági díját, hanem ezen túl is „tényleges“ zsidó volt, aki résztvett a felekezeti életben és péntek este, szombat délelőtt, amikor csak tehetett, templomba ment s aki gimnazista fiához nem káplánt tartott nevelőnek, hanem egyetemi hallgatót, akit az Omike ajánlott neki annak idején. És — ez sorban a harmadszor — abban is dícséretes kivétel volt, hogy nem törte magát a méltóságos titulus után, hanem beírta a „nagyságos úr“ címmel is. Méltóságos ismerősein, az ujdonsült kormányfőtanácsosokon, akárhányszor köszörülte a nyelvét, egyik aligazgatóját például, aki áldozatot nem ajánlva, kormányfőtanácsosságot könyökölt ki magának, titkárával minden alkalommal így hívatta:

— Mondja meg, barátom, a méltóságos aligazgató úrnak, hogy a nagyságos vezérigazgató úr kéreti...

Egy téli napon, délután félkettő felé, bejött hozzá a titkár és jelentette:

— Vezérigazgató úr, kérem, éppen most telefonozott a kegyelmes úr, hogy délután félnégy órakor idejön, egy rendkívüli fontosságú üzleti ügy megbeszélése céljából.

A kegyelmes úr: gróf Ix volt, nyugalmazott miniszter és nagybefolyású országgyűlési képviselő, ezenfelül a bankvállalat elnökiigazgatója.

Edelmann úr bosszankodott, nagyon ingerült lett.

— Éppen jókor — dörmögte dühösen. — A kegyelmes úr este hétig is majd itt ragaszt, olyan feltartóztathatatlan hőbeszédű ember, s nekem félőtkor máshol fontos dolgom lesz. Most mit csináljak, most hogy segítek a bajomon?

Zsidóember tud magának tanácsot adni, Edelmann sem ment tanácsért a szomszédba. Egyszer-kétszer még fel és alá járt, azután megállt a titkár előtt és azt mondta:

— Vegye elő a blokkját és jegyezze fel: A következő urakat kérem, hogy maradjanak bent a bankban és további intézkedésem előtt ne távozzanak el. Adler Lajos cégvezető...

— Megvan, kérem — mormolta a titkár.

— Bártfai Kálmán, Erlauer István, Ehrenfeld Gábor, Faragó Ferenc és Huszár Bertalan tisztviselőket a levelezési osztályból...

— Megvan — mormolta a titkár.

— Azután a könyvelésből Deutschlaender Emánuel, Erős Imre és Zuckermann Jenő urakat, végül Ungár Ernő, Löwenfeld Lipót, Friedmann Dezső és Ujházi Ignác gyakornokokat.

Abel Pann (Jeruzsálem): Az ifjú Mózes

Abel Pann (Jeruzsálem): Az ifjú Dávid

— Ez eddig csupa zsidó — gondolta magában a titkár, aki nyilvánosan nem, de a szíve mélyén titkos antisémi volt. Fennhangon pedig kérdezte:

— Még kit jegyezzek fel, kérem?

— Slussz — felelte egy szóval Edelman úr.

— Van még egy zsidó a bankban, dr. Fegyverneki a jogügyi osztályban. Ezt miért hagyta ki? — kérdezte magában a titkár és mert azt hitte, hogy csak elnézésből történt, sunyi mosolygással megkockáztatta a kérdést:

— Fegyverneki urat nem tetszik itt marasztalni, igazgató úr?

— Nem — felelte hűvösen a bank feje. — Most menjen kérem és értesítse az urakat.

A titkos antisémi nem elsősorban Adler cégvezetőt kereste, hanem Gedőfi Keresztély urat, a személyzeti ügyosztály főnökét.

— Nagy ujság Gedőfi úr — kezdte. — A szimatomban azt mondja, hogy nagy változás készül itt a bankban. A kegyelmes elnök úr bejelentkezett ma délutánra a vezérhez s ez, Fegyverneki kivételével, valamennyi zsidó tisztviselőnek meghagyja, hogy az ő további intézkedése előtt ne távozzanak el. Mire magyarázza ezt, Gedőfi úr?

— Arra — felelte Gedőfi és jól táplált arcán titkos öröm cikázott végig — arra, kedves barátom, hogy tömeges zsidóküldés várható. Kívülről presszionálják az elnököt és meglátja, titkár úr, hogy az elnök mai látogatása csakis ezzel a presszióval függ össze. Ő meg nyomást fog gyakor-

olni a vezérre és — holnap tizenötödike lesz — fel fognak itt mondani minden zsidónak.

— De hiszen Fegyverneki is zsidó, azt miért nem marasztalja a vezér? — kérdezte csodálkozva a titkár.

— Hát nem tudja — felelte Gedőfi —, hogy Fegyverneki a jövő héten áttér? Jó orra, jó szimatja lehetett, megérezte és felismerte a veszélyt, azért gondoskodik már jó előre, hogy őt ne érje baj.

A titkár körüljárta a bankot, hogy közölje a zsidó tisztviselőkkel a vezér parancsát, és Gedőfi úr is körüljárta a bankot, hogy továbbadja húsz helyen is, mit tudott meg. S már egy óra múlva olyan volt az intézet, mint egy felkavart, felizgatott hangyaboly.

A megnevezett zsidó tisztviselők persze hogy nem mentek haza, hanem riadtan dugták össze a fejüket.

— Jót semmiesetre sem jelenthet — vélte komoran Adler úr, a cégvezető, aki a legmagasabb rangú volt a zsidók közt —, ha egy pénzügyi tisztviselői közül, ha száz-húsz vagy hány ember közül pont a zsidókat választja ki a vezetőség. Itt tömeges felmondás és elbocsátás lesz, meglátják.

— Én özvegy édesanyámat és két kis testvéremet tartom — sóhajtott fel Ehrenfeld, majdnem könnyek közt... — nekem feleségem és három gyermekem van — nyögte Deutschlaender Emánuel könyvelő.

— Nem értem a vezér urat — kiáltott fel elkeseredetten Bárfai. — En az ő helyében nem engednék semmiféle nyomásnak. Vagy elszántan a sarkamra állanék, hogy

nem taszítok ki a nyomorba annyi embert csak azért, mert zsidók, vagy azt mondanám: alászolgája, én nyugdíjba megyek, ti meg vezessétek gusztustok szerint az intézetet.

— Csak Fegyverneki kap kegyelmet a gróf úrtól, mert az már csak féllábbal zsidó — jegyezte meg Löwenfeld gyakornok, aki gúnyolódó természetű fiú volt. — Aztán mondja még valaki, hogy nem előnyös „tranzakció“ a hitcsere.

— Ne hitcseréről beszélj — vágott a szavába a szintén nagyon csufondáros Ujházi. — Cserélni csak azt lehet, ami van, de hát van-e annak a Fegyvernekinek hite? Csak áttérésről beszélhetsz, apám, vagy kitérésről, ahogy éppen tetszik.

— Nekünk golyó van a gyomrunkban és ezek itt ki-fejezéseken nyargalnak! — fakadt ki Huszár Bertalan tisztviselő. — Üssön bele Fegyvernekibe a ménkü... velünk mi lesz, ha kiteszik a szűrünket?

Erre egyikük sem tudott választ és lehangoltan, nyomottan várták, hogy muljon az idő, amíg a vezérigaztó színe elé juthatnak.

Délután félnégy órakor autó állt meg a bank előtt. Jött a nagyméltóságú elnök úr és már öreg este, félnyolc óra volt, amikor távozott.

— No végre — könnyebült meg Edelman úr és azt mondta a titkárnak: — Kéretem a megnevezett urakat... — no végre — szállt fel a sóhaj tizenhárom zsidó tisztviselő kebléből — most meg fogjuk tudni, hogy mi lesz. — Mi jichje umi jómuusz, ki maradjon életben és ki haljon meg — idézett az Uneszáne taukef-ből a javíthatatlan humorista Zuckermann.

A tizenhárom eltűnt a vastagon kipárnázott ajtó mögött, a titkár kint maradt a helyén, de csak rövid ideig unatkozott egyedül, mert bejött hozzá az a bizonyos Fegyverneki. Hogy ha majd kijön a vezér elé rendelt tizenhárom, első kézből tudja meg, csakugyan úgy lesz-e, hogy útilaput kötnek a talpuk alá. És meglegedetten azt mondta a titkárnak:

— A vezér úr ügylátszik már tudja, hogy éppen a kegyelmes úr lesz a keresztapám, azért nem marasztalt itt engem is a többivel.

Edelman úr ezalatt bent kérdezte: — Mind együtt vagyunk, csak Fegyverneki nincs itt.

— Azt nem is kérettem, hogy itt maradjon — mordult rá Bártfaira a vezérigazgató, majd így folytatta, el-lágyultan, bánatosan:

— Egy szomorú kötelesség kényszerített rá arra, hogy az intézet tisztviselői közül csakis önöket kéresse magamhoz.

— Ez a létszámapasztás, a felmondás — gondolta a tizenhárom mindegyike. — Szomorú kötelesség: teljesítse a parancsot, hogy zsidómentessé tegye az intézetet.

Aggasztó csendben folytatta az igazgató a beszédet.

— Ma délután félkettőkor kaptam az elnök úrtól az értesítést, hogy az intézetet érdeklő ügy megbeszélése végett ma idejön...

—...Megbeszélés, hogy közülünk hányat és kiket dobjanak ki — súgta oda Erős Imre a mellette álló Faragó Ferencnek.

—...és mert előre tudtam, hogy esetleg hét utánig is itt marad, szomorú kötelességem teljesíthetése céljából itt marasztaltam az intézetben az urakat. Maguk mindannyian zsidók, kedves barátaim...

— A többit már sejtjük — gondolta megdöbbenően a tizenhárom, Bártfai meg félhangon mormolta: — Csak Fegyvernekinek van menlevele, az már nem számít.

— Szomorú kötelesség — folytatta Edelman a beszédet és egy könnycseppet törölt ki a szeméből.

Adler cégvezető megsajnálta az embert. — Vezérigazgató úr — mondta —, ne keresse a kíméletes szavakat, ezek önnek csak fájdalmat okoznak. Mondja ki bevezetés nélkül: holnap megkapjuk a felmondó leveleket...

— Mert zsidók vagyunk, ahogy a vezér úr mondta — bökte ki Bártfai elég hangosan.

— Álmodik maga, Adler? Meggárgyult maga, Bártfai? — vetette föl Edelman a fejét. — Szomorú emléknep, édesanyám halálának első évfordulója van ma este és mert előre tudtam, hogy az elnök úr hét utánig is itt marad, ilyen későn pedig már nem mehetek templomba, hogy káddist mondjak boldogult anyámért, ezért itt tartottam önöket, hogy itt imádkozzunk márivot, én meg elmondhassam a kegyelet káddisát.

Hogy kisimultak egyszerre az előbb még oly gondterhes ábrázatok! És csak most vették észre, hogy egy kis asztalon, a két ablak között, két gyertya ég.

— Hozattam imádságos könyveket — fejezte be Edelman vezér úr — Adler úr pedig lesz szíves és ellátja az előimádkozó tisztet.

— Boldogan, vezér úr (ez a „boldogan“ most nem volt üres frázis) és Adler úr már intonálta is: Vehu ráchum jechápér óvaun velau jáschisz... majd meghajoltan és a szokás szerint elnyújtva: — Borchu esz Adonáj hámvau-roch!

Soha boldogabb márivot nem imádkozott a zsidó tizenhárom (ha Kol nidré óta egyáltalán imádkoztak), mint akkor a vezérigazgatói szobában s mikor az utolsó káddis is elhangzott, Edelman Lipót nemcsak szóval köszönte meg, de tettel is, a tizenhárom kegyeletes szolgálatát. Mindegyiknek a kezébe egy borítékot nyomott: a várakozás, a túlórázás díja — és a titkári szobába érve, Adlertől Ujháziig úgy látták, hogy mindegyiknek a borítékában egy százpengős van.

Fegyverneki első sorban erről értesült; semmi zsidóküldés és felmondás, hanem száz pengő, és epébe mártott humorral így fakadt ki:

— No, tetszik látni, titkár úr? Még nem vagyok keresztény s máris száz pengő minusszal kezdem meg keresztényi életemet!

LIDITH JULIA: AZ ÉN ROSHASONOM

*Ünnep este. Dallamos csönd.
Mint aranyszirmú fényes virág
az estcsillag kinyílt odafönt.*

*Apák, anyák, fiaik, lányuk
Uram, most mind Tehozzád megy
s én jaj, nem tudok elmenni utánuk.*

*Az én templomom a temető lett,
csak ott tud imát imátlan szám
egy nemrég fakadt sírhant felett.*

*Ünnep este... dallamos csend...
átöleljük egymás lelkét
valakivel, aki elment.*

*S mint régi Roshasónókor a kezét,
egy fejját csókol könnymarta szám:
dicsértessék Uram a Te neved
s boldog évet, megboldogult Anyám.*

DR RÓZSA IGNÁC: A BIBLIA A DEMOKRÁCIA ŐSFORRÁSA

A demokrácia minden eszmeáramlat között a legrégebb, mert a Demosznak az a törekvése, hogy maga intézze a saját sorsát, olyan régi, mint az emberiség.

Ámbár a demokrácia nevet a görög demokrácia ajándékozta az emberiségnek, mégis a héber biblia, amely a nép és az Isten egymáshoz való viszonyát szabályozza, amelyben a nép, Isten népe és minden ember Isten fia, a legrégebb éretörvénye marad minden idők demokratáinak.

Hogy a nép szava Isten szava és fordítva: Isten akarata az állam és társadalmi élet minden vonatkozásaiban a népvezérek és próféták, a népből sarjadt Isten-fiak útján nyilvánkozik meg, erre számtalan példát mutat a biblia.

Ezért ellenségei minden idők tyrannusai, diktátorai a bibliának, a demokrácia ősforrásának. Az egyházi hierarchia, épp úgy, mint a rendi és kaszti alkotmány, a biblia tanításaival szemben, amely isteni eredetű, új magyarázatra szorul, amelyet az egyházatyák és konciliók, rabbik és yshedriónok kánonokba rögzítenek és átokkal sujtják azt, aki e kánonoktól eltér.

Minden egyházi és világi hatalom, amely a népet nem felemelni, hanem elnyomni akarja, eltiltja azt az ősforrástól, mert itt a hívek a demokrácia tiszta, hamisítatlan italából meríthetnének és kötelezővé teszi az irányított kommentárt: a világi érdek által irányított iratokat, a próféták és Jézus eredetű tanításaival szemben.

Minden népvezér, forradalmár, szabadsághős, közíró, politikus, költő és vértanu demokratikus eszméit és jogát a felháborodására, vagy a tanításra, a bibliából merített és fogja meríteni mindenkor!

Az Igazság hirdetői ritkán hivatkozhatnak a tételes jogi vagy egyházi törvénycikkekre, mert ezek a mindenkori tényleges hatalom birtoklóinak az alkotásai, hanem az örök igazság forrására, a bibliára.

Aki Istennek a próféták által kinyilatkoztatott akara-

tára hivatkozott a föld Urai ellen, az lázadó, akit tűzzel-vassal, rágalommal és kiközösítéssel pusztítani, „hazafias” cselekedet volt a multban és ez a jelszó az ilyen „lázítók” ellen a jelenben is.

Azért a demokrácia hivei remélhetnek. Az Egyetlen-egy Égi Király akarata és a földi királyok, tyrannusok és diktátorok akarata között nem lesz mindig olyan égbekiáltó különbség, mint korunkban van. Ha a nyugati és északi államok demokratikus alkotmányát és intézményeit tanulmányozzuk, látjuk, hogy ez a különbség, mindjobban elenyészik. Ezekben az országokban egyre fogynak a „lázítók” teljesen eltűnnek a vértanuk és az igazi államférfiak mindenütt a próféták egyetemes emberi eszméjének az életbe való keresztülvitelén dolgoznak.

Hogy a Démosból kisarjadzó Messiások most sem vesztek ki teljesen a földről, annak az az oka, hogy a Demokrácia maga az Igazság, amely elbukik ugyan, de sohasem véglegesen, mert mindig föltámad...

A vértanuk vére sohasem hull hiába, ha a reakció rémnapjaiban úgy látszik is, ha ezekben a súlyos időkben az álpróféták által maszlagolt nép ellene fordul is azoknak az Istenküldötte prófétáknak, akik az Írás nevében a demokráciát, az emberi méltóságot hirdetik.

Vannak népek, amelyek annyira félnek a demokrácia diadalától, hogy még azokat az eszmecsírákat is ki akarják dobni magukból, amelyek már vérévé váltak. A reakció görcsös vonaglása, öklendezése a demokrácia mérgétől, azt eredményezi, hogy kihányja ugyan magából a demokratikus „mérget”, de azért marad a lelkében mindig annyi, hogy egy következő demokratikus áramlatnak nem tud ellentállni.

Az üldözött, kigúnyolt demokrácia pedig feltartóztatatlanul jön, nincs földi hatalom, mely útját állhatná, mert a Világ Urának ez az akarata.

KOMLÓS ALADÁR: SZÜLETÉSI BIZONYÍTVÁNY

*Valami irományt kerestem
a fiókomban a minap,
mikor véletlenül kezembe
került egy elfeledt irat:
egy születési bizonyítvány.
A rojtos szélű, halovány
okmány tudatja, hogy Szécsényben
jött világra a nagyapám
ezernyolcszázásnegyvenegyben.
Aztán alább: „Apja neve:
Bernát.” Ő hát a dédapám volt.
De ez már, mint egy ó rege,
egy ismeretlen mult regéje,
úgy tűnt nekem. A dédapámról
eddig csak annyit tudtam én,
hogy a mult század elején
volt kántor Szécsény városában.
Ki tud többet egy dédapáról?
A többi már a távoli*

*gettó kódébe vész. A többi
megalázottság, hallali,
szűk utcák, a Talmud nevében
diktáló szigorú rabbik,
mécsvilágnál éjszaka ébren
a Kabbalának titkait
leső révült, kaftános ifjak,
kik nem is érzik a nyomort,
béklyót, homályt. Oly messze mindez
hinnéd, talán igaz se volt...*

*Átfutottam a bizonyítványt —
s hogy-hogy nem, Bernát dédapám
most oly közel-jött, eres ökle
szinte horzsolta már ruhám
s szakálla mögül megcsapott az
édes, öreges lehelet...
Igen, ültem az asztalomnál,
köröttem frissen érkezett
recenziós könyvek, fölöttem*

*festőbarátok képei, —
s modern zsidó, jócskán eretnek,
aki már Baudelaire és Ady
versein nőtt fel, tartalékos
tiszt, a bölcsészeti doktora,
kit égetett Berlin gyönyörrel
és csókolt Páris mosolya,
most egy karnyújtásnyira láttam
megint a gettós régi kort,
s már-már úgy véltem, ami közben
történt, talán igaz se volt,
s megvallom, akkor hirtelen
olyan nehéz rosszkezdű lepett meg,
hogy a mellem összeszorult
s tán a kezeim is remegtek,
mikor fogtam a bizonyítványt
s szemem behunyva és ijedten
gyorsan az iratok alá, a
fiók mélyére visszatettem.*

ABÁDI IMRE: EFRÁIM LEVELE — *A zsidó martirológiából* —

1.

Egy martiriumos életű ember a hőse ennek a novellába tömörített regénynek, amely Palesztinában ért véget a maga fájó és halk tragikumában.

Palesztina két nagyobb városában: Tel-Avivban és Jeruzsálemben, mindig látni lehetett valahol egy csendes, angyalian szelíd emberkét Tolsztojosan hátrafésült hajával és fehér szakállával. Most a Rothschild-boulevard valamelyik padján üldögélt, másnap az Olajfák Hegyén bukkant fel, de már a következő napon ismét ott ült a jaffai tengerparton és fürkészte a messzeséget. Mindig szandálban járt, fehér vászonöltönyben, oroszos szabású ingben, efölött pedig a fehér halotti ruháját viselte, amelyet a derekán kék sállal kötött át.

Mit várt ez a rejtélyes ember, mit nézett, mit látott a messzeségben, a távoli hullámok taraján? Erre a kérdésre nem volt nehéz választ kapni azoktól, akik ismerték, akik szintén az ukrainai pokolból menekültek vele Palesztinába és így tragikus sorsának kezdettől fogva tanui voltak.

— A fiát látja ilyenkor az öreg — magyarázták hal-
kan, száналomból és kiméletlenségből suttogva. — Igen, a
fiát, az egyetlen fiát látja ilyenkor az ukrainai város piacán,
amint az összezsúrdult polgárság előtt kivezetik a fogházból.
Az öreg most újra látja, átéli a szörnyű jelenetet. Szegény
Efráim ben Jecheszkel! Az volt életének legfőlemelőbb
álma, hogy majd kiviszi családját Palesztinába és itt fog
velük élni egy narancsültetvény közepén. Ez az álom tette
elviselhetővé számára a tízszeresen megnehezített zsidó
élet napjait, ez a derűs reménység ragyogta be nehéz mun-
káját, ez emelte föl a folytonos megaláztatásból. De az
orosz átok ostobán sötét öklével belecsapott Efraim gyö-
nyörű álmoképeibe. Egyetlen fiát forradalmi összeesküvés-
ben való részességgel vádolva kötélhalálra ítélték. A meny-
asszonyánál vacsorázott éppen, mikor a rendőrség emberei
elhurcolták és az öreg csak a kivégzés előtt tudta meg,
hogy fia számára nincs kegyelem. És ekkor vette kezdetét
az ő tragédiája: Ünnepek ünnepe, engesztelés napja volt
éppen, mikor kézbesítették neki a kegyelmi kérvény eluta-
sítását. A hitközség minden tagja a templomban. A Koha-
niták (a jeruzsálemi Szentély főpapjainak utódai) már fel-
sorakoztak a Tóraszekrény előtt, hogy az ősrégi áldás stró-
fáit elmondják a gyülekezet fölött; a „Duchan“ megrázó ak-
kordjainál történt, mialatt a Kohaniták befődték arcukat,
mint annak idején a főpap, mikor a Szentélyek Szentélyé-
ből kilépett a gyülekezet elé. Efráim ben Jecheszkel éppen
az imakönyvére hajtotta a fejét, hogy egy önfeledt gyenge
percben oda ne pillantson profán szemmel a Kohanitákra,
mikor a kézbesítő behozta és odanyújtotta neki az értesí-
tést. Efraim átvette azt, belepillantott, aztán fölemelkedett
a helyéről és úgy ahogy volt, a halotti ingben az imalepel-
lel, arcát az ég felé emelve, kifelé indult a templomból,
miközben fájdalmát, amely amúgyis aláaknáztá már a lel-
két, nem bírta tovább lefojtani, kirobbant belőle a két-
ségbeesés és jajveszékélő indulata és így kiáltott:

— Izrael örökké való egyetlen Istenére esküszöm, hogy
a fiam ártatlan, esküszöm, hogy a fiam sohasem törődött a
politikával, esküszöm, hogy a fiam csak a Tórával törö-
dött! Te szent rabbi, te legbölcsebb rabbi, aki már any-
nyi nehéz helyzetben megtaláltad a kivezető utat, mentsd
meg az én ártatlan fiamat!!

A rabbi erre a szószerkekre sietett és harsány hangon a
következőket mondta:

— Idehallgassatok! Attól a naptól kezdve, amelyen

Izrael népének bűnei miatt el kellett hagynia a Bet Ha-
mikdas városát, ahol áldozhatott a Szentélyben az Örökké-
valónak, századról-századra mindmáig ártatlan emberek vé-
rét kell szentelnie Isten nevének a tiszteletére. Ezt az
áldozatot mindaddig meg kell hoznia Izraelnek, míg a
Szentélyt újra fel nem építi. Egy ilyen emberáldozat most
Efráim ben Jecheszkel fia is, akit *Isten dicsőségére* ki akar-
nak végezni. A mai szent bűjtnak nem lehet méltóbb befe-
jezése, mint az, hogy velem együtt kivétel nélkül mindenki
követi Efráim ben Jecheszkel fia vesztőhelyére, hogy ta-
nuja lehessen a *Kidus Hasémnek* és a kántorral imádkoz-
hasson az áldozatért!

E szavakra az egész hitközség, mintha egy-test, egy-
lélek lett volna, elhagyta a templomot és követte a rabbit,
meg az előimádkozót, akinek szívetremegtető szavait ismé-
telgetve, a bűjtnapi halotti köntösben fehérén hullámozó
tömeg éppen abban a pillanatban érkezett a kivégzés szín-
helyére, amikor Efráim fia már ott állt bekötött szemmel a
rögtönzött oszlop alatt. Efráim, fiát megpillantva, a földre
rogyott s míg ott zokogott és vergődött a porban, a rabbi
hangosan, hogy szavai betöltötték az egész teret, odaszólt a
hóhérnak:

— Parancsra cselekvő ember, állj meg egy percre, állj
meg!

— Mit akarsz?! — kiáltott rá a bíró, aki az ítéletet
kihirdette. — Hogy merészeled az ítélet végrehajtóját za-
varni munkájában?

A rabbi erre a bíró fekete posztóval letakart asztala
felé fordult, amelyen gyertya égett és feszület állt:

— Egy ártatlan ember életéről van szó! Az a rövid idő,
amely a letartóztatástól az ítéletig eltelt, nem volt elegendő
arra, hogy ennek az embernek az ártatlansága bizonyítható
legyen.

— De hogy beismerhesse a bűnösségét, arra elég volt!

— Ez, elnök úr, nem lehet elfogadható érv az ítélet
igazsága és jogossága mellett!

— Hogy merészeled lebecsülni a bírói kar ítéletét.
Hóhér, teljesítse kötelességét!

— Ártatlan!! Ártatlan!! — harsogta száz meg száz torok
egyszerre, mialatt a hóhér gyászos munkáját végezte. Ek-
kor az elnök felállt és így beszélt a város összezsúrdult
lakóihoz:

— Így fog bűnhődni az, aki az Atyuska hatalmát ve-
szélyeztetni merészelem! A zsidók magatartását pedig lázi-
tásnak és a forradalmárokkal való szolidaritás demonstrá-
ciójának jelentem ki! Mutassa meg mindenki, hogyan kell
megbüntetni azokat, akik együttéreznek a mindenható cár
ellen lázadó forradalmárokkal!!

S miután így az akkori politikai zavarokban az el-
riasztó példát felsőbb utasításra olcsó zsidó vér feláldozá-
sával a népnek bemutatták, megkezdődött a zsidó házak
kifosztása. Aki ellenszegült és védelmezni merte otthonát,
azt a vérszomjas tömeg elsöpörte. Gyermekek, férfiak, asz-
szonyok holtteste — köztük az Efráim feleségéé is — he-
vert az utca porában. De ezzel Efráim szenvedése nem ér-
hetett véget. A kivégzés sötét, feledhetetlen napja után
újra és újra felkereste azt a helyet, ahol fia utoljára állt
és zokogva borult le a lába nyomára, önkívületig csókolva
azt. Egy katonatiszt, aki arra sétált, megütközve jegyezte
meg társasága előtt, hogy „ez a zsidó szemtelenül a nyilván-
osság elé tolakodik a fájdalmával és kérkedik vele“. Hogy
pedig felháborodásáról még erősebb tanúságot tegyen, oda-
lépett az öreghez, leköpte és megrugdosta.

Az összetört, porigalázott, egyedül maradt embert Palesztinába vándorló rokonai magukkal vitték. Nem volt ám könnyen rávehető, hogy velük tartson.

— Felejtened kell, Efráim, felejtened kell, akkor meggyógyulsz. Palesztinában könnyebben fogsz felejteni.

— De én nem akarok felejteni, nem akarom, nem is tudom feledni őket, nem tudom... ismételtette állandóan. De amikor a szomszédai készülődését látta, mégis beleegyezett, hogy vevőt szerezzenek kifosztott házára.

Ám Palesztinában se tudott megvigasztalódni. Mikor megérkezett, az első dolga az volt, hogy levelet írt a fiának, meg feleségének szerencsés megérkezéséről. A levél minden betűjére szárnyakat rajzolt, a borítékra pedig ugyancsak szárnyasbetűkkel ezt írta: „Az én drága, felejtethetetlen fiamnak, *Ruben Zewie Ben Efráimnak, mint vendégnek Gabriel arkangyal szent hajlékában, Gan Éden, via Jeruzsálem*“. A levelet maga vitte a postára. Nagyon örült, mikor a tisztviselő futó pillantást vetve a borítékra, megmondta, mennyi bélyeget vegyen rá, mert ebből azt látta, hogy neki van igaza, hiába mosolyogtak rajta otthon, ime, a posta már annyira fejlett, hogy Gan Édenbe is szállít leveleket. Azt persze, szegény Efráim nem is sejtette, hogy a postás csak Jeruzsálemig taksálta a viteldíjat. Efráim boldogan távozott a postáról és néhány nap múlva már leste a levélhordót:

— Noszé, noszé hamiktavim, hahévéta li? (Levélhordó, hoztál nekem?)

— Lo, lo, én miktáv, adon Efráim ben Jecheszkel, én miktáv... (Nincs levél, nincs.)

— Éneni mévin, éneni mévin. (Nem értem, nem értem) — csóválta a fejét Efráim, mikor már három hét is eltelt a levél feladása óta. Ismerősei, akiknek panaszkodott, a bánkódó beteg embert megnyugtatták:

— Legyen csak nyugodt, adon Efráim, a válasz megjön, a fia írni fog, okvetlenül írni fog. Hogyne írna. de lehet, hogy még kézhez sem vette a maga levelét. Mit gondolsz, adon Efráim, Gan Éden nincs a szomszédban. Hetekig, talán hónapokig is eltarthat, míg egy levél odaér.

Ilyenkor, ha beesteledett, megkönnyebbülten hajtotta le a fejét a párnára, összetette a kezét és halkán, megbocsátó sóhajrással susogta bele a csendbe:

— Az Örökkévaló, Izráel Istene nevében álljon a jobbonnál *Michaél*, balról álljon *Gabriél*, arcom előtt *Uriél*, mögöttem meg *Rőfaél* és fölöttem az *Isten fensége*...

Megnyugodva aludt el, hogy másnap reménykedve várja tovább is fia válaszát, amely csak nem jött, nem akart megjönni.

— Nagyon jó sora lehet a maga fiának, adon Efráim, a Gan Édenben, azért nem ír.

— Egy kicsit kényelmes, egy kicsit feledékeny is — tette hozzá az öreg bágyadt mosollyal.

— Hja, ha az ember a Gan Édenben van, nem szívesen gondol vissza a földre, de emlékeztetnie kell fiúi kötelességére, írjon neki még egyszer.

És Efráim szót fogadott, írt a fiának ismét. Levelei persze csak Jeruzsálemig jutottak, ott szépen megrekedtek, de nem mentek veszendőbe, mert a postahivatal úgy döntött, hogy azokat *Mordehaj ben Avram, csodatevő caddiknak* kell „kikézbesíteni“, mert neki van legközvetlenebb nexusa a Gan Édennel. Mordechaj, a szent elolvasta az Efráim leveleit és mivel ő minden elesett ember ügyét magáévá tette, megbízta egyik emberét, tudjon meg a levélíró életkörülményeiről mindent. A rabbi megbízottja Efráim egyik rokonával tért vissza, aki elmesélte a rabbinak

Efráim egész tragédiáját az orosz föld mostohaságától a szentföldi reményekig.

— ...Már a negyedik vagy az ötödik levelet írja Gan Édenbe — fejezte be könnyezve a szomorú történetet és folyton kesereg, hogy a fia már elfeledte őt, nem ír neki. Te, csodatevő rabbi, mit kellene vele tenni, hogyan lehetne őt abból a beteges röghitből kikúrálni, hogy a Gan Édenbe levelet lehet írni, hogy ne várja tovább a választ...

— Ezt nem szabad neki megmondani — szolt a rabbi — ellenkezőleg, meg kell hagyni abban a hitben, hogy a fia válaszolni fog és nekem gondom lesz rá, hogy azt meg is kapja.

És a rabbi levelet íratott Efráimnak a Gan Édenből. Ez a válaszlevél szintén szárnyasbetűkkel volt írva és így szolt:

— Drága jó apám! Levelednek, amelyet palesztinai utadról és odaérkezésedről írtál, nagyon örültem. Ne haragudj, hogy oly sokáig késtem a válasszal, de előbb nem írhattam, mert nagyon fontos szolgálatra kaptam beosztást az angyseregek újévi istentiszteletében, amely nagyon gondos előkészületekkel járt. Te persze, nem is sejtetted, drága jó apám, hogy az angyalok is tartanak istentiszteletet a Gan Édenben és hogy azok, akiket a földön ártatlanul végeztek ki Isten dicsőségére, azonnal az Istenszolgálatos angyalok közé kerülnek. Ezek két csoportra oszlanak: az egyik csoport a nagykórusban énekel, a másik csoport a Szentély többi szolgálatát látja el a főangyalok seregében. Én az első csoportban vagyok. Az újévi Istentisztelet csodálatos szépségét és megrendítő fenségét földi ember nem tudja elképzelni. Majd ha jobban ráérek, megpróbálom neked leírni, drága jó apám és felsorolom majd azokat a nagy embereket és mártírokat is, akiket az egybesereglett angyalok között felismertem. Bocsáss meg jó apám, hogy fájdalmat okoztam neked halálommal, de vigasztaljon az a tudat, hogy boldog vagyok és az örök világosság az én osztályrészem, amelyben örökké rád gondol a te szerető fiad, Ruben Zewie ben Efráim.

Efráim ben Jecheszkel ámulva bontotta fel fia levelét és fölragyogó szemmel olvasta végig. Halálosan szétdúlt lelkébe árasztotta minden szavát, úgy szürcsölte, mint valami varázsitalt. Mikor a levél végére ért, újra kezdte és újra végigolvasta. Ha egy pillanatra a józanság átvillant beteg lelkén, mint az ég borulatán a távoli villámlás, felolvastatta fia levelét, miközben sírt, törülgette a szemeit:

— Gondol rám a fiam, mi? Az angyalok közé került.

— Gratulálunk adon Efráim, büszke lehet a fiára, büszke lehet rá.

— Az angyalok közé került! — ismételtette boldogan. — Megszenvedett érte, mi?

Állandóan a levél foglalkoztatta. Mindenkinnek megmutatta, mindenkinnek beszélt róla, de senki azért őt nem nevette ki és nem gúnyolódott fölötte; sajnálták és inkább megerősítették hitében, semhogy a jámbor csalást leleplezték volna előtte.

Néhány nap múlva a rázúduló nagy öröm izgalmától kimerülten feküdt le. A levelet még egyszer és ezúttal utoljára olvasta el, aztán leeresztette a szívére. Így feküdt reggel is a levéllel a szívére, de hidegen, megmerevedve, boldog mosollyal az ajkán, mintha azt mondta volna:

— Én is jövök már fiam, én is.

Gyűjtse össze a MULT ÉS JÖVŐ számait.
Az év végén maradandó értékű albuma lesz. Tartalomjegyzék és bekötési tábla kiadóhivatalunkban kapható. Ára 2.50 P

KOREIN DEZSŐ: A FELEKEZETI BÉKE

A múlt évben Brüsszelben megtartott nemzetközi békekongresszus szállt síkra a felekezeti béke érdekében. Ez évben pedig az oxfordi világbékemozgalom értekezlete, amelyen a világ valamennyi hitfelekezetének 300 kiküldöttje vett részt, tárgyalta az egész emberiséget közlő érintő nagy kérdést. Samuel Lord, az értekező elnöke megnyitó beszédében rámutatott arra, hogy az egyes hitfelekezeteknek a fenyegető háborús veszélyre való tekintettel össze kell fogni. A kongresszus rendkívül érdekes és értékes határozati javaslatokat fogadott el és állást foglalt az úgynevezett fajkérdésben is. *Elítélte az antiszemitizmust, mint a keresztény etikának meg nem felelő, szenvedélyekre appelláló tévtant. Nem tűrheti, hogy egyes emberek, vagy nemzeteket fajuk vagy anyanyelvük miatt másodosztályú állampolgárokká degradálhassanak és isteni és természeti törvényen alapuló jogaik gyakorlásában korlátozhassák.*

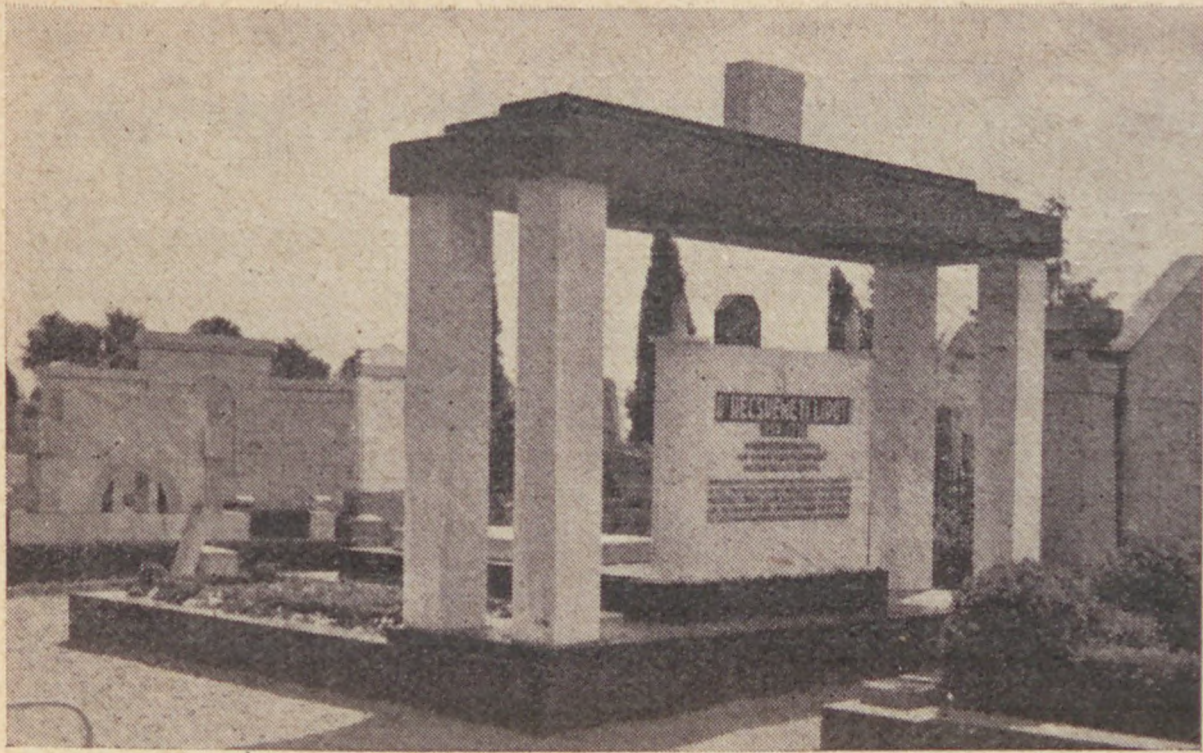
Egy éven belül most már az ötödik szózatot hallottuk, illetékes és előkelő helyekről a vallásfelekezetek közötti béke megteremtéséről. Nálunk a komáromi evangélikus egyházkerületi közgyűlésen panaszkodtak a felekezeti békétlenségről. Utána a dunántúli evangélikus egyházkerületi ülésen Kovács Sándor püspök és Sztranyavszky Sándor felügyelő sürgették a felekezeti béke megteremtését. Debrecenben a tiszai ev. egyházkerület közgyűlésén néhai Geduly Henrik püspök és Lichtenstein László felügyelő szálltak síkra a felekezetek közötti béke érdekében. Utána a bányai ev. egyházkerületi ülésen Pesthy Pál főfelügyelő és Raffay Sándor püspök sürgették az egyházak egységes frontjának kiépítését. Balogh Jenő volt igazságügyminiszter a Dunántúli Református Egyházkerület ezévi közgyűlésén a következő kijelentést tette: „Évtizedek óta részben felelős állásban, részint egyházi hatáskörömben következetesen hirdetem a felekezeti béke szükségességét és azt, hogy felekezeteknek nem egymás ellen kell fordulniok, hanem keresve a lehető békét, egymás mellett kell működniök.” A napokban pedig érdekes nyilatkozatot adott a napilapoknak a magyar református egyház egyik legnagyobb fiának, Baltház Dezsőnek örökébe lépett Maklár Károly, az újonnan megválasztott tiszántúli református püspök. Többek között a következőket mondotta: „Nincs sem református, sem katolikus, sem zsidó felekezeti bolsevizmus és anarchia. A harc egyformán megy minden felekezet ellen, mely az örökkévaló Isten világkormányát vallja. Éppen ezért az én szívemből távol van minden felekezeti ellentét. Békében kezet fogok, testvéri együttérzésben akarok élni és munkálni minden felekezettel.”

Sajnálatos, hogy a manifesztumok túlnyomó része szűkkeblűen csak a nem katolikus egyházak, értsd a protestáns egyházak panaszait tárják fel és erősen kiérezni a nyilatkozatokból, hogy csak a keresztény egyházak közötti kibékülést célozzák. Pedig nem a partikuláris felekezetek közötti béke az, amely a társadalmat a végleges nyugalomhoz vezet, hanem az egyetemes civilizált emberiséget felölelő, tehát az összes hitfelekezetek közötti őszinte megértés és testvéri együttműködés hozhatja meg a várvárt világbékét. Mennyire más hangnemben szól a brüsszeli nemzetközi békekongresszusról szóló hír, amelyben többek között a következőt olvassuk: „A kongresszus egyik legmegragadóbb jellegzetessége a barátságnak és szívességnak mindenben fellelhető szelleme volt. A különböző csoportok közt az egyetlen választóvonal a nyelvi különbség volt. Az egyházi bizottság határozatában kimondotta, hogy felhívja a világot minden — keresztény és nem keresztény —

vallásos alakulását, vesse latba befolyását és vallásos tevékenységét az általános felebarátság megvalósítására.”

Előbb-utóbb minden komoly tényezőnek rá kell eszmélni arra, hogy a felekezeti békétlenség nemcsak a társadalmat, hanem az ország konszolidációs munkáját is alaposan veszélyezteti. És itt nemcsak a hazai két keresztény vallásfelekezet, a katolikus és református közötti sajnálatos diszharmoniaról van szó, hanem az ország harmadik, szintén értékes és közjogilag bevett hitfelekezetéről, a zsidóságról is. Nem szabadna az ország társadalmát felekezeti tagozódásokra széthontani. Soha nagyobb szükség nem volt az összetartásra, mint ma és mégis a béke hivatásos őrei, a felekezetek vezetői állanak harchan egymással és ássák mélyebbre a társadalmi ellentéteket. A felekezeteknek vissza kell térni eredeti nemes hivatásukhoz, a lelkek kultuszához és a vallás szent igéjének szolgálatához. A felekezetek vezetői ne politizáljanak, hanem szolgálják a lelkipásztorkodás eszményi munkáját és a társadalmi béke magasztos igéit. Az élet terheinek viseléséhez feltétlenül szükséges az a konzerváló erő, a hagyományok kultuszának hatalma. az egyházi tekintély, amely minden valóságban egyformán feltalálható. Hisz mindegyik felekezet ugyanazon isteni célok szolgálatában áll és minden törekvése az embernek lelki szükségletét saját dogmái és szertartásai alapján kielégíteni. *Becsüljék meg tehát egymást a felekezetek vezetői, egyesüljenek egy táborba a közös ellenség, a vallástalanság és az ateizmussal szemben.* Véget kell vetni annak a fikciónak, hogy a vallási törvényeket csak a misera plebs részére alkották, hogy annak szenvedélyét és forradalmi vágyait korlátok közé szorítsák. Ha látjuk, hogy a közéleti és magánérkölcsek az utóbbi évek alatt mily mélyre süllyedtek, meg kell állapítanunk, hogy mekkora szükség van a vallások nemes egyszerűségének, puritán életmódra való nevelésének hatására! A biblia nem ünnepi használatra szóló szertartásos relikvia, hanem a mindennapi élet szabályozását szolgáló szigorú erkölcsi törvénykönyv. Aki e kódex szerint rendezi be életmódját, sohasem fog bűnt elkövetni sem Isten, sem ember ellen és kiegyensúlyozott nemes emberi élete által a társadalom értékes tagja marad. *Az epedve várt világbékéhez is csak a vallás az egyetlen járható út.* Erre az útra kell ráterelni a népeket és a politikai vezetőket egyaránt. Egészen másképpen fogja fel hivatását is egy vallásos uralkodó, kormányfő, vagy törvényhozó, aki tisztességében felsőbbrendű hivatást lát és eszményi küldetésben óhajtja embertársai jólétét előmozdítani.

Úgy nézzen minden vallásfelekezet a másikra, mint az emberiség sokezeréves élettörténetének nagyszerű produktumára. Mennyi szépség, magasztosság, mennyi szellemi és lelki kincs mindegyikben. Itt vannak szemünk előtt és mi nem akarjuk azokat meglátni. Fel kell fedezni ezeket a kincseket. Minden felekezet az ember töprengésének, jobb után való vágyakozásának, gyötrődésének, szenvedésének, vértanúságának drága gyümölcse. Ha ebből a szempontból nézzük és vizsgáljuk azokat, előítéleteink eloszlanak és lelkünk kitárul az egyetemesség új gondolatai előtt. A széthúzás gyöngeségét összefogó erő fogja felváltani és fel fogjuk ismerni egymásban az istenfélő embert, hogy így egymásban egyesülve a szeretet oltáránál áldozunk. *Megismerni egymást, becsülni egymást és nyílt hitvallást tenni arról, hogy mindegyik felekezet egyenlő és mindegyik ugyanazon isteni célok szolgálatában áll, — ez a felekezeti béke titka.* És csak ezen keresztül juthatunk el a várvárt világbéke és nyugalom aranykorszakához.

Dr. Kecskeméti Lipót síremléke a nagyváradai temetőben

DR KECSKEMÉTI LIPÓT MEGHALT A MARGIT

Ezt a beszédet soha el nem mondta K. L. Ezt önmagának írta, mikor életének legnagyobb tragikuma rászakadt: egyetlen leányának halála. Éveken át mindennap kijárt a sírhoz, karján kis unokájával. A kéziratot dr. Schwarz Benjámin rabbi küldte be.

Mennyi szomorú ember, és milyen halott-síratók... Jaj nekik, akik a haldokló mellett az érzésre ijednek, hogy valami kiszakadóban, nem is az életükből, hanem a lelkükből; aztán a halállal bizonyossággá lesz a sejtelmük, hogy a lelküknek még külön lelke volt: halottjukkal az halt meg, a lelkük lelke. Az élet számára még egész ember lehetnek, de maguknak soha többé nem elég maguk; a maguk egy lelkével másnak, idegen valakinek érzik magukat, és élettelennek az életet.

Vánszorogtunk koporsó mögött, fiatal asszony feküdt benne, egyhetes első anyaságnak a boldog fiatal-asszonya. Eltemettük, visszakerültünk az életbe. Különös, hogy élünk; érezzük, hogy élünk — de mi van az élettel? Nem az, ami volt; jó, amilyen volt; a szeretet, akarataival tele, ahogyan volt, mégis más: erőltetett, sokszor hazug, és sohasem természetes. A lelkünk ráfeledkezik egy parányi lénynek okos nézésére: hát a mosolygás, ahogy megtudja, hogy mosolyog, megijed magától; és nem is hihetetlen neki, hogy a csecsemő homlokán az a parányi, az a mély redő csupa misztikum: az anya gondolatáé.

Hiába, hiába: akit eltemettünk, a fiatal asszony, a hitves, a gyermek, minékünk, a lelkünknek a lelke volt. Valahogyan rajta keresztül éreztük az életet, a fájdalmat is, az örömet is; a fájdalmat a gondban, hogy neki ne fájjon; az

örömet az áldásban, hogy ő boldog. Hamar megérezte, hogy így van; próbált küzdeni ellene, küzdött a maga aktív egyéniségéért, de letett róla; az lett, ami volt: a passzív erkölcsi és szellemi fönség, az emberré személyesült isteni ihlet; aki nem érzi magát, hanem őt érzi az erő: hogy féltése gyöngédségbe nyugózi az erőt, és boldogításának vágya teremtő akaratokba lelkesíti.

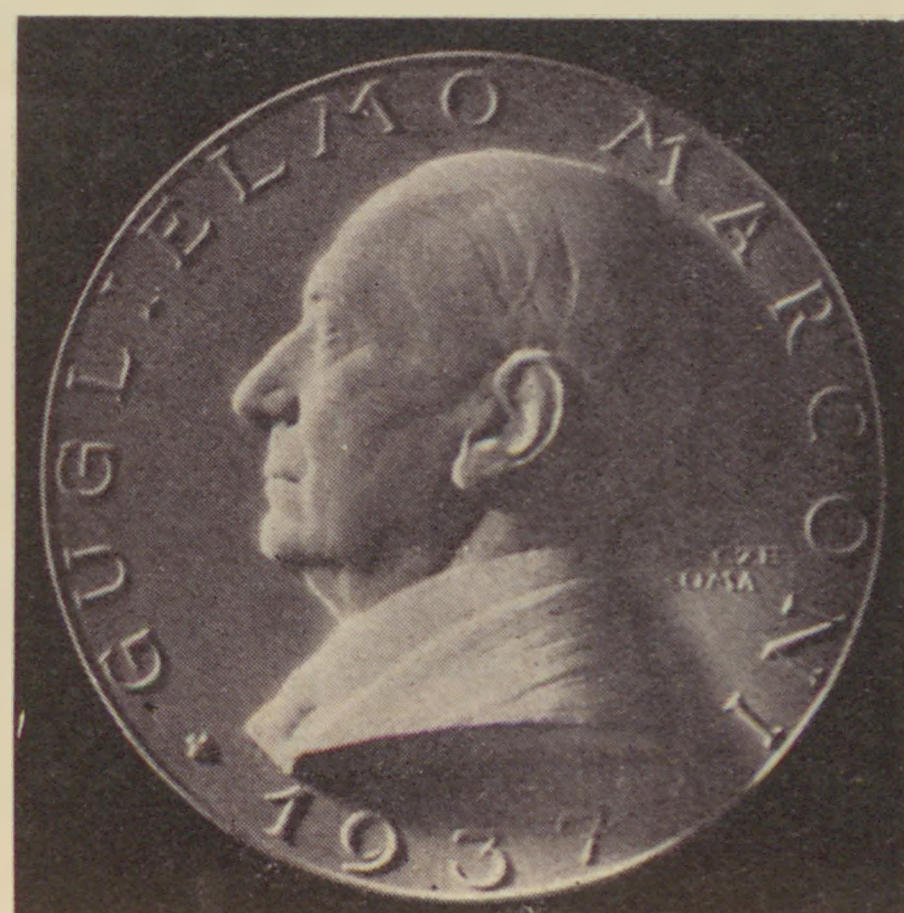
Így élt köztünk, értünk, bennünk, és így halt meg: hát nélküle is kell, hogy meg tudjon élni az élet, a lelkünk a lelke nélkül. Nem tudjuk, hogy leszünk meg; csak azt tudjuk, mi volt, és áldjuk Istent; meg azt nézzük, azt még többször, hogy mi lett volna, és nem értjük Istent. Látjuk a gyermekségében, hogy az a tökéletes emberi volt: maga boldog és övéire az abszolút boldogság. Megjelen hitvességében, és a férj előtt az igazság átlátszóságában az édes, a nemes asszonyi, meg a múltba visszasimuló, magának is rejtélyesen mély gyermeki. És keressük az anyaságában. Csak ízlelőt engedett neki belőle Isten; és keressük, ami elveszett, ami a legszebb lett volna: őt, a Jót, a gyermeke anyjául.

Nem tudjuk, miért nem vitte tovább. Talán túlságosan sok lett volna a boldogságból; igaz, de csak minékünk lett volna sok — hanem öneki, az ő fátyolozott nézésű, hamar hálás jóságának, kijárt volna a túlságosnál több is. És erőlködünk tovább a megnyugvásért; és erőlködünk tovább, hogy fölzavarjunk minden megnyugvást. Talán azt a mesék hangulatában élt lelket a nyers valóságok elől kellett elvonnia az isteni gondviselésnek. Vagy igazán a gyermekfogalom ideáljául szánta őt Isten filozófája: megadta neki a hitves mosolygását, az anya sechináját, de mélyebben nem hagyta sem a hitvességbe, sem az anyaságba; nem hagyta messze túlra a gyermekin, hogy a gyermek fogalmában a tökéletességig vigye.

Az is volt, a gyermeki tökéletesség volt: ő, a mi lelkünknek a lelke, az én gyermekem, a mi Margitunk...

Vince Pál, a Budapestről Rómába került fiatal szobrász, akinek művészetével már foglalkozott a Mult és Jövő, nagy sikereket aratott az olasz fővárosban. Legutóbb megbízták Marconi és Bontempelli plakettjének elkészítésével az Olasz Tudományos Akadémia részére, melynek Marconi elnöke volt

MAGYAR ZSIDÓ UTIRAJZOK EGY NÉMET VILÁGLAPBAN

A magyar zsidóságnak — egykor, békeidőkben Európa egyik kedvencének — ma nincsen „jó sajtója“ a világban. *Elszigetelődése az egyetemes zsidóság problémáitól, kizárólagos beállítottsága lokális, kicsinyes eseményeire, nem találtnak külföldön kellő megértésre és méltánylásra. Annál öröndetesebb meglepéddel kell fogadnunk a tényt, ha egy elterjedt világlap érdeklődése mifelénk fordul és 100.000-nyi olvasójának képet, tárgyilagos, bár kritikai képet igyekszik adni a magyar zsidóság országos helyzetéről, társadalmi viszonyairól, belső mentalitásáról.*

Kelleténél kevesebben olvassák nálunk a berlini *Jüdische Rundschau*-t, azt a hetenként kétszer hatalmas terjedelemben megjelenő ujságot, mely a németországi cionizmus hivatalos lapja ugyan, mégis minden számában a pártokon, személyeken felülemelkedő pártatlan álláspontjának, a zsidó problémákat szinte sub specie aeternitatis tárgyaló komoly nivónak és a súlyos viszonyok közt szükséges politikai érettségnek adja tanujelét. Szerkesztője, dr. Kurt Löwenstein, ezidén a Balatonnál nyaralt és Budapesten járva német alapossággal szerzett annyi információt a hazai viszonyokról, hogy beszámolója, melyet lapjának 59.—64. számában hat kimerítő tanulmányban közreadott, valóban sokoldalú, érdekes tájékoztatást nyújt a világnak mirőlunk.

Már a cikksorozat címe: „*Juden zwischen West und Ost*“ lerögzíti a helyes nézőpontot: a nyugati művelődés és a keleti érzelmvilág rokonszenves keveredését látja a magyar zsidóságban, mely mégis — miként az egész magyarság — nyugat felé húz. El van ragadtatva Budapest szépségeitől és a budapestiek kedvességétől, bár éles szemmel megfigyeli élénk, könnyebbvérű temperamentumából, improvizációs életszemléletéből fakadó „iszonyodását a dogmától“. Tanulságos a fejezet, mely a fővárosi zsidóság társadalmi és gazdasági strukturájáról szól, méltatja a zsidók nagy szerepét Budapest fellendítése, hitel- és vállalati szellemének kifejlődése körül. Egyben rámutat a fennálló szociális és hitéleti bajokra is. Egyes magyar zsidók törekvése lényüknek „denaturalására“ sokszor a nevetségességig fokozódik. *A hitközségi választás retrograd rendszere kizár minden kisebbségi véleménymegnyilvánulást és ez okozza a belső ellentétek állandó kiélesedését. A szembehunyás politikáját tartják egyedül üdvözítőnek.* Így szeretnék magukat valahogyan láthatatlanná tenni. Ezért a harc a cionisták ellen, akik a zsidó kérdés őszinte tárgyalását tartják legcélravezetőbbnek.

Bizonyos, hogy a magyar zsidók között „nincs különbség a hazaszeretet őszintesége dolgában, amikor általános, országos kérdések megvitatásáról van szó.“ A zsidóság helyzetének legnagyobb hátránya „a bizonytalanság faktora“, mely a magyar zsidó életbe belekerült és — mely széles zsidó köröknek *belső tartását* tette bizonytalanná.

Ami a „belső problematikát“, az igazi zsidó kérdést illeti, már *Herzl* rámutatott volt földieinek különleges helyzetére, szoros érzelmi egybefonódottságukra hazájuk nyelvével, kulturájával. „De amíg más országokban a politikai pártalakulás olyképen megy végbe, hogy külön szervezetek képviselik az életben kifejlődő különféle véleményeket és meggyőződéseket, addig itt az ország legnagyobb hitközségének képében olyan politikai szervezet alakult, mely *harcot folytat minden ellenkező irányzat, első sorban a cionizmus ellen.*“ Az ebből eredő belső összetűzések hangja néha túlhaladja a kívánatos mértéket. Pedig a helyzet nyílt feltárása, a tények elfogulatlan bírálata és a „személyi zsidókérdés“ megérzése, mely immár egyéni becsületében érinti az erre igen érzékeny magyar zsidót, rá fogja vezetni igaz énjének és feladatainak felismerésére.

Dr. Löwensteinnek megmutatták természetesen a Pesti Izr. Hitközség kulturális és humanitáris alkotásait; közli is a Dohány-utcai zsinagóga, a Múzeum, a Zsidó Gimnázium és a Hősök temploma képét is. El van ragadtatva a főtemplom látogatottságától, a Hősök templomának gyönyörű arányaitól, mégsem tudja elhallgatni a kérdést, vajjon helyette nem lehetett-e volna nagy szociális intézményt létesíteni, mely a hősök emlékét épüget megőrizte volna?! A Zsidó Múzeum helyén, illetőleg épületén nélküli *Herzl* emlékének látható jelét. Elismeréssel adózik a hitközség gimnáziuma épületének, modern, művészi berendezésének. „Persze az, ami itt a hitközségi hatóságok jóvoltából megvalósul, távol esik attól az ideális, zsidó iskoláztatástól, melyet sokan elvárnának és melyben a zsidó szempont az oktatás minden ágában és vonatkozásában érvényre jut.“ Modern héber nyelvoktatásról nincsen szó és a zsidó ismeretek és érzések átadása szinte kizárólag a hitoktatás területére szorítkozik.

Miután a szerző még a hazai zsidó sajtóviszonyokat jellemezte néhány találó szóval és befejezésül felveti a kérdést: merrefelé halad a magyar zsidóság, mi lesz a sorsa egyéneiben és összességében? „*Auch hier gibt es weite Kreise, die mehr in den Tag hineinleben, als über ihn nachdenken.*“ Más példáján ritkán okul az ember, mindenki csak a maga bőrén tanul. De feltételezhető, hogy az a 400.000-nyi értékes zsidó néptest nem marad meg mindig „*fehér foltnak*“, minek Európaszerte sokfelé tartják.

Dr. Löwenstein azzal fejezi be cikkét, hogy a magyar zsidók is csak a saját sorsukon fognak okulni és akkor el fog tűnni az a kis „notabilis“ csoport, amely főakadály annak, hogy az egyetemes zsidóság szellemi áramkörébe kapcsolódhassanak.

*

A hat cikk befejeztével a *Jüdische Rundschau* 65. száma újra visszatér a magyarországi zsidó viszonyokra és állandó tudósítójától, dr. Fürst Aladártól érdekes helyzetrajzot közöl a hegyaljai zsidók életéről: *Ungarisches Landjudentum* címen. A magyar cikksorozat külön lenyomatban is megjelenik és érdeklődőknek rendelkezésére áll.

Két kis mádi zsidó

*Héber kurzus a jeruzsálemi Wizo-otthonban
a bucharai negyedben*

*A Wizo gyermekkertjében
Givat Shaulban*

DR NADJA STEIN: SÉTA A WIZO-HÖLGYEKkel JERUZSÁLEMBEN

Igen kevesen vannak, sajnos, a palesztinai zarándokok között, akik igénybe veszik a jeruzsálemi Wizo állandó vezető készségét, mely a Wizo-intézményeket mutatja be a turistáknak. A Wizo központi irodája Jeruzsálemben a város centrumában van. Már itt is sok a látnivaló. Tágas klubhelyiség, sokszáz személyt befogadó ülés- és előadóterem, munkaközvetítő hivatal és egyéb irodák. Innen indulnak ki a Wizo-körutazások.

Az első út a város északnyugati szélére vezet. Legnagyobb részét keleti zsidók laknak itt, „Givat Saul”-ban. A környék, a lakások, az emberek bizony elég elszomorító látványt nyújtanak. Már a legfiatalabbak is napról-napra begyalognak a városba és a legnehezebb munkákat végzik. A férfiak teherhordók, napszámosok, cipőtisztítók, az asszonyok mosást vagy takarítást vállalnak, és csak néhányan találnak munkát a külvárosok gyáraiban, mert ezek csak tanult munkásokat alkalmaznak. Itt már irígyléseméltónak számít az a család, ahol az apa és anya együtt havi öt-hat fontot keres még akkor is, ha mint rendszeren, az öt-hat fonthól öt-hat gyereket kell ellátni. A legkisebbekre a kilenc-tíz évesek vigyáznak, amíg az apa és anya

munkában vannak, mert a tíz évnél idősebb gyermekek csaknem kivétel nélkül már maguk is dolgoznak.

Ebben a környezetben nyitotta meg tíz évvel ezelőtt a *Héber Nők Szövetsége* gyermekkertjét. A palesztinai nevelési hatóságok nem engedik meg, hogy egy óvónő 35-nél több gyermeket gondozzon. Elképzelhető tehát, hogy valószínűs főnyereménynek számít Givat Saulban, ha valakinek a gyermeke ide bekerülhet. Csinos kis ház a gyermekkert épülete, tiszta, takaros, a játszószoza a gyermekek kézimunkáival van feldíszítve — ebben a környezetben a kicsik hamar rászoknak a rendre, tisztaságra; piszkot, eldobott játékot sehol sem látni.

A város tulsó végén, *Simon hacadik negyedében* ugyan csak keleti zsidók laknak, ugyanolyan rossz körülmények között. Itt is fenntart a Wizo gyermekkertet, de ezenkívül felállított, még tizenhárom évvel ezelőtt egy iparművészeti műhelyt, mely magját alkotta a most már olyan híressé vált „Shani”-műhelyeknek. A gyermekkertben naponta tizenkét

*Ápolónővérek kurzusa
a Wizo jeruzsálemi csecsemőotthonában*

*A Wizo délutáni gyermekotthona Tel-Avivban
(Photo Grshebine)*

millimot (kb. 30 fill.) fizetnek a gyermekek kosztjáért. Ez persze jóval az önköltségen alul marad, a hiányt a Wizo-Hadassza fedezi. De sok anya még ezt a csekély összeget sem képes megfizetni. Ezek hetenként néhány órai munkával fizetnek, amely közben ők maguk még többet tanulnak, mint gyermekeik

A város 11 gyermekkertje közül csak kettő áll a Wizo vezetése alatt. Sokkal nagyobb tehermentesítést jelentenek a dolgozó anyák számára a Wizo napközi otthonai, a Nathan Strauss egészségügyi palotában. 70 gyermeket nevelnek, tanítanak itt reggel héttől délután ötig. Ugyanebben az épületben van a Wizo mesterséges anyatej elosztó állomása, mely a múlt évben 800 anyának nyújtott segítséget, itt vannak a Wizo főzõtanfolyamai és diétás konyhái.

A bucharai negyedben 600 fiatal lány tanul a „Spitzer-iskolában“ a Wizo-tanítónők vezetése alatt. A lányok az iskola hatalmas udvarát gyönyörű virágos- és zöldségeskertté varázsolták. Ezek a lányok otthon még leginkább azoknak az arab országoknak a nyelvén beszélnek, ahonnan szüleik Palesztinába kerültek és így nagy szükségük van a Wizo héber tanfolyamaira, annál is inkább, mert szigorúan val-

lások családjuk nem túrné, hogy az esti, férfaktól és nőktől vegyesen látogatott tanfolyamokon részt vegyenek. Az esti leánytanfolyamok munkájába ujabban bekapcsolódott a Wizo fiatalsága is, és a diáklányok barátsága és tudása igen sok problémán segíti át a fiatal keleti zsidó lányokat.

Két tanulóklubot tart fenn a Wizo Jeruzsálemben. Azok a fiúk, akiknek nincs otthonuk, a legszegényebb családok gyermekei, töltik itt el az iskolán kívüli idejüket és pedagógusok felügyelete mellett tanulhatnak és játszhatnak.

A csecsemő-otthont az arab negyedben kellett elhelyezni, mert máshol nem lehetett alkalmas épületet találni. Száz csecsemőt gondoznak itt, legtöbb közöttük árván, betegen került ide. Mindegyiküknek megvan a maga szomorú, megható „története“, holott még alig, hogy meglátták a napvilágot. Itt legalább másfél, két éves korukig van, aki gondjukat viseli.

A város déli szélén, Talpiothban leányfarmot tart fenn a Wizo, amelynek tanulónői szakszerű mezőgazdasági képzést kapnak.

Hatalmas, sokrétű munkát fejt ki a Wizo Jeruzsálemben, de nemcsak itt, hanem az egész országban is.

GÁLOSI SOMA:

AZ ÓBUDAI ZSIDÓK ÁRVAKASSZÁJA A NEMZETI SZÍNHÁZ FELÉPÍTÉSÉNÉL

A Nemzeti Színház centenáriuma alkalmából meg fog-nak emlékezni mindazokról, kik egy új korszak megalkotásában oly nagy szerepet viselt műintézet létrehozásán közreműködtek. Vajjon jut-e a megemlékezésből az óbudai zsidó községnek is? Pedig megérdemelné, mert nélküle nehezebb és késedelmesebb lett volna Földváry Gábor, a nagy alispán tetterejének alkotása.

Nehéz küzdelme volt Pest vármegye alispánjának terve megvalósítása körül. Szemben állott gróf Széchenyi István nagystílusú elgondolásával, ki fantáziájában megálmodta a Dunapart, mint a főváros szépségei tengelyének kiépülését és annak ékkövéül szánta a Nemzeti Színházat. Földváry alispán a rögtöni megoldás embere volt és kiharcolta, hogy a pestiek számára „messze kint a Kerepesi-úton“, az akkor még sivár, falusias vidéken, Grassalkovich herceg adományozta telken épüljön a muzsák hajléka.

Hatalmas emléket állított Vas Gereben: Egy alispán című korrajza Földváry Gábor emlékének, ki megküzdött minden akadállyal. Ezek között a pénzkérdésről, a nervus rerum gerandiumról így emlékszik meg az író:

„Hányszor fogyott ki a pénz! A megígért összegek lassan folytak be. Földváry nem akart várakozni, ingyen pedig nem igen akartak dolgozni a kézmívesek. Minden szombat egy-egy végítélet volt az alispánnak, ki a megígért, de elmaradt tőkét fogcsikorgatva várta.“

Balla Károly jelentette: Megint nincs pénzünk, tekintetes Uram!

— Az insurrekcionális pénztártól kell kölcsön venni, itt az utalvány — vigasztalja Földváry Ballát, ki egy hétig annyit parancsolt, hogy szégyenteljesen el nem hazudhatta a napszámot a másik hétre. Máskor egy csődtömeg pénzéből kölcsönöztek két hétre. Vagy Fáy András szerzett. Mikor megint elfogyott és kifizetésre kellett, Földváry, Fáy, Balla nyakukba vették a várost. Néhány óra múlva Ráday gróftól hozott az egyik ezer forintot, a másik Ilkeytől szinte annyit, a harmadik ugyanannyit Nádosy Istvántól. Még nem volt takarékpénztár, hová pénzért lehetett volna fordulni és az alispán még felesége konyhapénzét is megdézsmálta, ha megszorult a kifizetéseknél.

Az egyik pénzforrásról megfeledezett Vas Gereben, ami nála nem csoda, mert regényeiben csak alacsonyrendű

zsidó alakokat szerepeltet. Az alispánnak még rendelkezésére állott a segítség Óbuda zsidó községénél.

Már 1836-ban hozta ez a község 41. jegyzőkönyvi szám alatt határozatát, hogy a tekintetes vármegyének Simonsits János főszolgabíró útján tett megkeresésére a Nemzeti Színház építéséhez 200 forint hozzájárulást engedélyez és gyűjtést is rendelt. De ennél még hatásosabb támogatás volt ama előljárósági határozat, mely a vármegye megkeresésére az árvapénztárból 4000 pengő-forintnyi kölcsönt engedélyezett 1837 április 3-án, az alispán váltója ellenében, minden bekebelezés és további biztosíték nélkül. Szinte csak hecsületszóra.

Hogy mire kellett a pénz, azt részletesebben megmondja az ugyanazon évi augusztus 6-án, tehát két héttel a színház avatása előtt kelt határozat. A még németül vezetett jegyzőkönyv e részének fordítása:

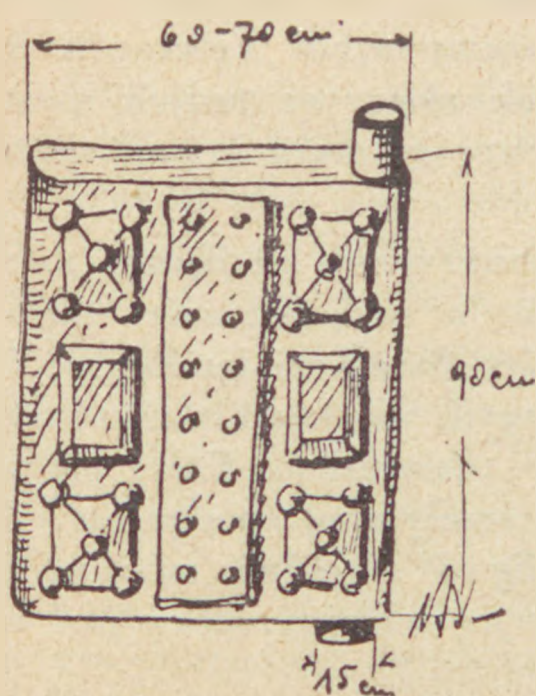
„Pest vármegyének Földváry alispán úr útján érkezett megkeresése az árvapénztárból ezen vármegyének a Magyar Nemzeti Színház építésének befejezésére ismételten két hónapra 2000 forint pengő értékben kölcsönadatott.“

A határozatot aláírták: Boscovitz Márkus bíró, Gross Mózes, Bobele Vilmos, Hirsch Lázár, Reis Hirsch — utóbbi zsidó betűkkel!

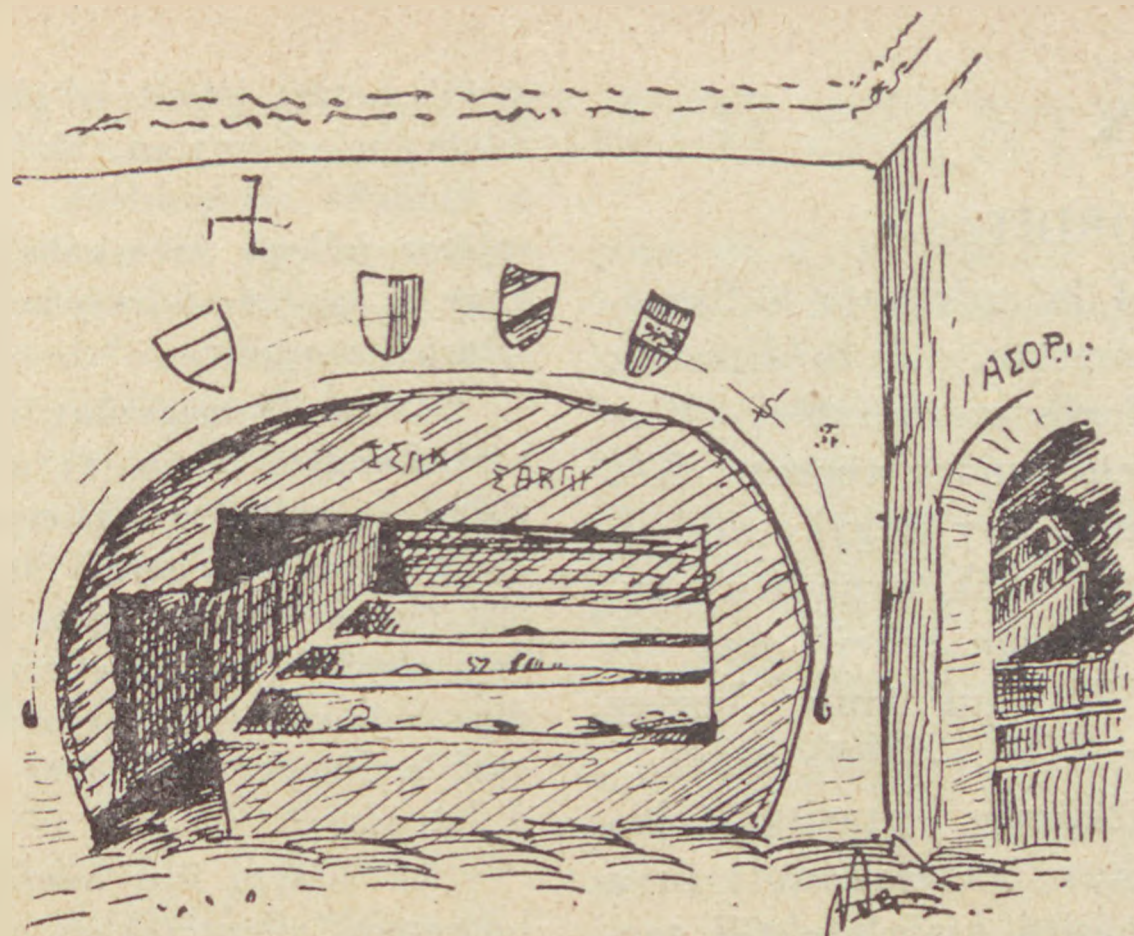
Hogy ez a terminus némileg kihúzódott, igazolja az 1837 október végén kimutatott árvapénztári állapot, mely az összes tételeket bécsi értékben tünteti fel. Itt követelés-kép szerepel még az első helyen említett 4000 pengő forint = 10.000 bécsi frt és az utóbbi 2000 pfrt = 5000 b.-frt, összesen 15.000 bécsi ért. frt.

Hozzá kell tennünk, hogy az árvák összes vagyona 82.419 frt. 36 kr. volt bécsi értékben, tehát tekintélyes része lett a hazafias célra kiadva. A következő évi mérlegben már nem szerepel a követelés, tehát Földváry alispán visszafizette.

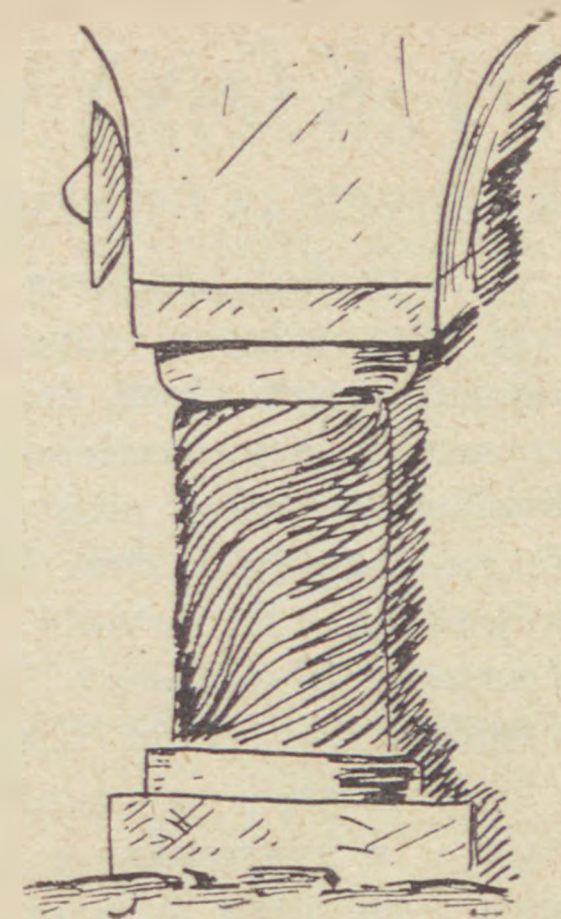
A Napoleon elleni hadjáratban a hadsereg támogatásáról, az insurrekció segélyezéséről, a budai színház, a vármegyeház, a Nemzeti Múzeum létesítése körüli adakozásokról őrzi az óbudai zsidó község az uralkodó, a nádor és a felsőbb hatóságok elismerő köszönet-kifejezéseit. Ezekhez sorakoznak az ismertetett adatok is, melyek közreadása nélkül a Nemzeti Színház története sem volna teljes.

Faragott-kő ajtó Sheik
Abreik-i katakombákban
(III—IV. század)

Sirkamra keresztes lovagok címer-pajzsdíszével

Faragott oszlop

BEREGI ÁRMIN (TEL-AVIV): LÁTOGATÁS A „SHEIK-ABREIK”-I SÍRVÁROSBAN

Mikor 1936 tavaszán fellángolt az arablázáadás, messze a forgalmas útvonalaktól, Haifától 18 kilométernyire, dombos-völgyes vidék eldugott hajlatában, zavartalanul kutatták azokat a barlangbejáratokat, amikről már régen sejtették, hogy valami különös dolgokat tartalmaznak. Sheik-Abreikben, jóformán pénz nélkül és nélkülözések közt folyt az ásatás, aminek eredménye a föltárt, sziklába vésett, talmudkorabeli zsidó *nekropolis*, *temetőváros*.

A gyakorlatlanul faragott kőboltívek, amelyeken széles vésők nyomai látszanak, feltűnően keskeny, 28—30 cm szűk, 40 cm mély és 150—170 cm hosszú koporsó-teknőket határolnak. Rajtuk részben görög, részben héber betűkkel, de abszolút primitív írással néhány rabbinév, férj és feleség neve (Isak, Sarah), gyerek neve látszik; rozsdabarna és seszinű-kék festés szétkenhető nyomai látszanak, néhány „agrafitto“ (gyerekes, gyakorlatlan karcolás) menórát, szőlőfürtöt, pálmalevelet ábrázol, amiről alig lehet meggyőződni, hogy mikor és kik vésték a puha kőbe, mert bizony közbe-közbe egy szabályos kereszt és egy monoplán repülőgép körvonalai is kibontakoznak. Egy különösen épen maradt csoport-sír bejárata ékesen tanuskodik a *keresztes hadjáratok vitézeinek látogatásáról: a boltozatíven egymás mellett a vitézek pajzs címerai vannak felvéve*. 20 cm-es pajzsok sgraffitója sorakozik a zsidó sírok kapuzatán. Egyik függélyes, másik, több ferde osztású pajzsmezőkkel, sőt egy szvasztika, *horogkereszt is ékeskedik a talmud író sírján*. Érdekes volna heraldikai szempontból a pajzsokat azonosítani akkori vitézek címerével.

A keresztes vitézek nem kegyeletes látogatást tettek az akkor már 800 éves síroknál, hanem: *feltörték a sírokat*. Kincseket kerestek. Az értékesebb dolgokat, aranydíszeket, ékköveket szorgalmasan kirabolták és mivel ilyen értékeket keveset találhattak, dühökben a reves csontokat nagyobbára kihajigálták, alig hagyva eredeti helyén a zsidó rabbik és rabbinék és gyerekek csontjait. Mert különben nem találtam volna egy picike gyermek koporsóban egy, talán 60 éven felüli ős összenőtt varratú koponyáját és viszont egy kényelmesebb teknősírban: egy finomcsontú gyerek-csigolyát. Pedig a megholygatott sírokban „kamerádok” is pihentek. Egyik sír mellett szegényes faragással egy *lovaskatona reliefje* van ábrázolva. Valami keleti garnizónból szállíthatták ide az ott (már vagy 1600 éve) meghalt zsidó vitézt. Keleti garnizonból, mert a kezében nem

római vagy görög rövid egyenes kard van, hanem hosszú, handzsárszerű, keleti, talán indus penge.

Egy másik, simára kifosztott sír mellett a sziklafalon valamivel pontosabban relief menorah domborodik.

Természetesen nem mindent vittek el a keresztes lovagok és a rabló arabok. Maradt néhány opalizáló üvegcsé, néhány gomb, kőedény, agyagedény, olajmécses, faajtóknak néhány vasalása, hatalmas kovácsolt szögek, primitív zárak.

A legérdekesebb és legértékesebb részei ennek a katakombának azok, amiket a sírrabló vitézek és rabló arabok nem tartottak érdemesnek sem elvinni, sem tönkretenni. Igaz, hogy nagy fáradságukba került volna bármelyik. Néhány *kőből kifaragott ajtó* látható a sírbejáratoknál, amik a szabadba vezetnek, amelyekhez *hasonló kevés van* feljegyezve a műtörténelem lapjain.

E kőajtóknak egyike a földön fekszik és a szerkezete megfigyelhető, míg a többi még bele van szerelve az ajtófélfába és szemöldökgerendába és rendesen *funkcionálnak*. Az ajtók, a szemöldök- és a küszöbgerendák igen kemény kőből készültek. Valahonnan messzebből hozták ide ezeket a faragványokat. A felületük fafaragást utánoz és rajtuk a diónagyságú vasszögfejek is, hasonlóak a Jaffa-kapu szögfejeihez: kőből vannak kifaragva. Egy ilyen ajtó 90 cm magas, 65 cm széles és 15 cm vastag, tehát körülbelül 240 kg súlyú és mégis csodálatos könnyen nyitható és csukható. Bronzkarika van rajta. Ott lehet megfogni valami kampóval, ha húzni akarja az ember, de tolva szabad kézzel is könnyen nyílik. Ezeknek az igen szépen faragott kőajtóknak a sarnirja is kőből van! Az ajtóval egy kőből faragott ajtósorkok, remek csiszolású *kőcsap* van, felül és alul, amik a küszöb és szemöldök kőgerendák pontosan faragott és polírozott fészkeiben impozáns precizitással illelnek bele és olyan símán forognak, mintha olajozva volnának. Ezek a kőajtók és kőmetszésű forgócsapjaik külön kultúrtörténeti tanulmányt érdemelnének.

Ma még kissé elhanyagolt és elhagyatott az ásatások helye és kényelmetlen a hozzáférés, azonban csendesebb és „kultúridőkben” szenzációs látványossággá fog válni ez a katakombák városa, ahol egymás mellett látható a III—IV. századbeli zsidó lovaskatona, a talmudtudós, illetve talmudban *szereplő* rabbi neve és emblémája és a keresztes hadak lovagjainak egynémely címere. Saját kézjegyekkel ellátva,

ÚJ KÖNYVEK

A SZENTÍRÁS ÚJ NÉMET FORDÍTÁSA

A berlini hitközség újból lefordíttatta a Szentírás hagyományos szövegét németre. A fordításban többen vettek részt, de a végleges szerkesztést *Torczyner H.*, a jeruzsálemi egyetem tanára végezte. Két kiadásban jelent meg a fordítás, egy négykötetűben és egy nagyon kedves kiállítású, vékonypapírú egykötetűben. Ez utóbbi: *Die Heilige Schrift neu ins Deutsche übertragen.* 1937. J. Kauffmann Verlag Frankfurt am Main. Kis október XIV + 1865 oldal.

Torczyner a rendelő hitközség utasítását betartva, a hagyományos szöveghez ragaszkodott és a nála nem ritka szélsőséges másító kísérletektől tartózkodott. Német nyelvezete folyékony, távortartja magát némely újabb bibliafordítás pongyolaságától és a Buber—Rosenzweig-féle különcködéstől, de találkoznak döcögős helyek is. Ilyen például Koh. 7, 1: Besser: „Name gut als Duftöl“. Tárgyi szempontból kifogásolható, hogy a *szóleth* szót „finom liszt“-nek fordítja, holott *darát* (Gries) jelent.

Nem kívánok ezúttal részletekbe bocsátkozni, de a Bileám-áldásban előforduló *áhálím*-szavát nem szabad *fák*-nak (Bäume) fordítani, mert Mesembryanthemumot, jégvirágot jelent. (M. IV. 24, 6. Flora I, 645).

Érdekes: épp száz éve, hogy a zsidóktól eredő legelterjedtebb német biblia, a Zunz-féle megjelent. (Freimann-Festschrift, Berlin 1937 p. 39).

Szeged.

Löw Immánuel

BOLDOG ÖREGSÉG ÉRTÉKES KOSZORÚJA

(„*Chochmo Li-selomo*“)

A zsidó bibliográfia tanúsága szerint idestova 75 éve annak, hogy Mannheimer bécsi rabbi tiszteletére megjelent az első jubileumi irat, amelyben különféle tudományos értekezések és írások jegesedtek az ünnepelt férfiú köré, akinek híveire gyakorolt nevelői hatásáról a kultúrtörténet beszámol, mint ahogy ő magát is elsősorban tanítónak nevezte. Azóta rabbik, professzorok, közéletű férfiak tiszteletére angol, héber, német nyelven sok „Festschrift“ jelent meg, amelyek sorában kell most beiktatni azt a könyvet is (Chochmo Li-selome), amelyet Ehrenreich homonai rabbi adott ki Lengyel Samu ottani nyug. népiskolai igazgató tiszteletére. A könyv sajátossága elsősorban abban rejlik, hogy mint a Mannheimer jubilaris könyve 75 évvel ezelőtt, ez is oly férfiú nevét viseli a homlokán, akinek egész lénye nevelőhatású volt, de ritka specialitása az, hogy 75-ik születésnapjával együtt az az Istenáldotta öröm éri a jubilánst, hogy kartársnőjével, *Engländer* Ágnessel kötött aranylakodalma is megünnepelheti.

Hálás tisztelettel és benső megindultsággal gondolok arra, hogy én mindkettőjük tanítványa voltam és félszázados távlatból meg tudom állapítani, hogy kettőjüknek műveltsége, komolysága, jósága, puritánsága, ragyogó pedagógiai művészete tette szülőföldem népiskoláját a múlt század utolsó évtizedében a magyar zsidó népiskolák élére. Lengyel Samu (Vagy ahogy mi neveztük: „Leitner úr“) és neje (osztályunkban ez volt a hivatalos neve: „a nénike“) *pedagógiai rendszere saját egyéniségükben rejtett.* Mély igazságot fejeznek ki a Talmud bölcei, amikor megállapítják: „simmuso jotér milimmudo“, az oktatásnál még na-

gyobb hatást jelent az oktató egyéniségének gesztiója. Valóban: mindannyian, akik elkerültünk Homonnáról, ebből a különös rétegződésű, zsidó szempontból heterogén és sajátos jellegű városkából, éreztük akkor és tudjuk most, hogy a *jubiláns házaspár egész élete az etika kristálytiszta szintjén mozgott.*

Az iskola megszűnt, nyugalomba vonult az ifjúság mestere, Lengyel Samu, de megőrizte a megváltozott társadalmi és politikai viszonyok dacára fiatalkori lendületét és a régi hitközség zsidó életének egyik megbecsült tényezője lett úgy kulturális, mint szociális tekintetben. Ezért joggal érte oly irodalmi megtiszteltetés, amely nem igen jutott eddig népiskolai igazgatóknak. *Pedig ő életében mindenkor csak a csendes működést szerette és „szerénységben járt az ő Istenével“.*

Az ünnepi irat kiadója és szerkesztője is sajátos és a homonnai ellentétekhez stilszerűen beleilleszkedő tipust testesít meg: a tradicionális zsidótudományt, a feltétlen hithűséget egyesíti tudományos módszerrel és a tudományos törekvések iránti megértő türelemmel, még pedig oly tökéletes szintézisben, mint amelyet talán csak a néhai bécsi világhírű Chajesz főrabbi nagyapjánál, R. Cevi Hirsch Chajesznél látunk, akit műveiben megnyilatkozó világi műveltsége dacára ma is gaonnak ismernek el az orthodox körök.

A Chochmo Li-selomo egy boldog öregség értékes koszorúja, 32 értekezést tartalmaz a zsidó tudomány összes ágaiból; szóhoz jut a bibliai exegézis, a halacha, az archeológia, az irodalomtörténet, a galuth-történet, a homiletika és még a modern héber iskola pedagógiája is; csupa komoly fejtegetés, csupa bölcsesség, csupa „chochmo“, amelyből „Chochmo Li-selomo“, azaz bölcs ajándék lett „Selomo“ mester, azaz Lengyel Samu tiszteletére. A cím céloz a Biblia egy jelenetére: Bölcs Salamon nem kívánt magának sem hosszú életet, sem gazdaságot, hanem csak bölcsességet, és azért a Mindenható nemcsak ezt adta neki, hanem az élet többi javait. Az értekezések száma (32) héber betűkbe áttéve szívet (lév) jelent és ez a szám ebben az esetben azt jelenti: a jubiléus aranylakodalmas párnak ezernyi tanítványa „szív“-ből kívánja, hogy amint osztályrészül jutott nekik a mindent magában foglaló bölcsesség, az igazi lekiharmonia, azonképpen még soká gyönyörködhessenek az élet egyéb javaiban, hogy megvalósíthassák a talmudi áldást: „Boldog az öregségünk, mert méltó a fiatalságunkhoz.“

Dr. Richtmann Mózes

A BERLINI JÜDISCHER VERLAG ÚJ KIADVÁNYAI.

A napokban jelenik meg az *angol Chief-rabbi, dr. J. H. Hertz*, magyarázataival ellátott új pentateuch és Haftora kiadás. Az új kiadás a héber szöveg mellett párhuzamosan adja Leopold Zunz német fordítását és dr. Hertz magyarázatait. Az egyes hetiszakaszok végén dr. Hertz a biblia és a zsidóság alapvető problémáit tárgyalja. A most megjelenő első kötet után gyors egymásutánban fognak megjelenni a többi kötetek, mind az öt még 1937 folyamán. Juniushan jelent meg *Simon Dubnow három kötetre tervezett új zsidó történelmének első kötete.* A nagyközönség számára kevésbé hozzáférhető „nagy Dubnow“-nak ez a rövidített kiadása igen jó szolgálatot fog tenni mindenkinek, aki a zsidó nép története iránt érdeklődik. Az anyag felosztása és felhasználása dr. A. Steinbergnek a szerzővel közösen végzett átdolgozása után is ugyanaz maradt, csak a forráskritikai megjegyzések, tudományos utalások maradtak el, melyeknek népszerű munkában és ilyen hatalmas anyagnak ilyen szűkre szorított feldolgozásában helyük nincs. Az első kötet A keleti korszakot tárgyalja Izrael népének történetében, a néppéválástól a keleti centrumok megsemmisüléséig. Az új Dubnowban a zsidó tudományos irodalom egy új standardmunkával gazdagodott. A mű ára kötetenként 9.50 márka.

DR. HAJDU MIKLÓS: PATAI EDITH SZENTFÖLDI REGÉNYE

Mindenekelőtt személyes kérdésben: van egy nevezetes tartozása a Mult és Jövőnek — olvasóival szemben. Ám ha igazságos akarok lenni, akkor észrevehetem, hogy az adósság törlesztése véletlenül kissé rám is tartozott. Mi ez a tartozás? A Mult és Jövő immáron nyolc hosszú hónap óta elsüllyeszt egy zsidó könyvet és egy zsidó író, nem ír bírálatot a könyvről. A munka, amely ilyen kivételesen mostoha bánásmódban részesül, a Szent Szomjúság, szerzője Patai Edith. Véleményem szerint a szerkesztői inkompatibilitás igen túlzott értelmezése, hogy a Mult és Jövő éppen Patai Edith regényéről hallgat. Közben pedig az Imit pályadíjas regénye megjelent immáron második kiadásban is.

A tavaszi hónapokban e lapok felelőse a Szentföldön járt, s amint ez évek óta történik, távollétében engem ér helyettesítésének kitüntető tiszte, én szerkesztem a Mult és Jövőt. Itt jelentkezik aztán az én mulasztásom: az elmúlt hónapokban meg kellett volna írnom az elmaradt kritikát. Sófárhangos Elul rövidülő napjainak magunkbanéző hangulatában: készítse el az ember számadásait és egyenlítse ki adósságait. Adósságomat, ime, törleszttem, ezzel a Mult és Jövő is könnyít tartozásegyenlegén.

Második kiadásban forgatom tehát Patai Edith Szent Szomjúságát. És úgy hallom, készül már a német kiadás is. Az Imit pályadíjas regénye, a Szent Szomjúság zsidó lelkek meleg visszhangján könyvsikerhez is ért. Profán szó a siker, de értékjelző, ha könyv, magyar nyelven megjelent zsidó könyv elterjedtségének ritka tüneteként jelentkezik.

Hányszor találkoztam ennek a regénynek életével, életerejével, vagy inkább mondhatnám: partitúrájával, hangulatával és zenéjével? Olvastam a kéziratot a szerző jelígis névtelenségében, mint az Imit pályadíjának egyik bírálója. Aztán jött az Imit pályakoszorús díja, — és közben, harminchat tavaszán, mentünk turisták vonaton, hajón, autón, mentünk a szent rögök felé, de — ahogy ezt a regényben olvassuk — már nem voltunk turisták, de voltunk zarándokok, istenkeresők, az Örök Városnak, bibliai barázdáknak, Karmelnak, Émeknek alázatos, megilletődött kis szolgálói. Az író is ott járt velünk a Szentföldön. Nem először járta a feledhetetlen utat, nem először, és finom csöndesség és belső meghatottság burkolta be most is imád-ságos lelkét.

És megjárván az ősi földet, elolvastam újból a Szent Szomjúságot. Nem ismertem rá a regényre. Nem azért, mert — habent sua fata libelli — amire a kézirat sajtó alá jutott, a palesztinai véres események közelmúltja döbbenetes hősi színek háttérét festi itt is, ott is a történetnek, nem a drámai izgalmak újszerűsége miatt, — de nem ismerem a regényre, mert most már nemcsak olvasó vagyok. Ott járok újból a jeruzsálemi Száz Kapu kis zsidó templomainak tájékán a Szent Szomjúság írójával, ott sétálok vele együtt Jordánnak vízénél, Genezáreth tavánál, Tiberiás fehér-fekete csíkos bazaltházai körül, Daganja és Nahalal anyaföldjének áldott zsengei mellett.

Az olvasót megkapja majd ugyanez az impresszió. Mert a jó regény, az érdekes regény, a lenyűgöző olvasmány rutinja és érdekessége csillog Patai Edith könyvében. Ahogy az ünnep szinte lábujjhegyen jön és végigjár a hajón és ahogy apró fényeket gyújt péntekeste mindenfelé, úgy gyűjtja fel a Szent Szomjúság sok-sok (talán kellenél is több) embersorsa az olvasó lelkének jó napját, ünnepét. Ami ebben az értékjelzésben képletességnek látszik, csak hasonlatbeli szavak játéka. Mert valóság. Léleklángok tűzével világít a költő a Szentföld embereire és tájékaira. Nem mértéke a művészetnek, ha tanuként jelentkezem,

mint aki a „helyszínén“ járt, hogy az író igazat mond. De magasabb és igazabb fémjelzés, ha észreveszem, hogy magávalragad a mese, hogy visz bennünket a történet epikai készsége, drámai lendülete és az akció ellenállhatatlan ereje. Bensőséges szépségekkel gazdagszik, aki ezeknek a betűknek muzsikáján át kapja a mai, vívódó, épülő, vágyakozásaiban élő, reménységeiben csalódó és új reménységeiben feltámadó Szentföldet.

Előbb mondtam, most a költő és író iránt tartozó őszinteség szigorában és tárgyilagosságában megismétlem: miért dobál annyi sok életsorsot a Szent Szomjúság? Ha profán mértékkel, mesterségbeli technikával leegyszerűsíti a mesét az író, ha sok témájának egyikét, másikat elteszi, aztán előveszi és külön „feldolgozza“, — forróan egyéni költészetének több színe és több melege jut a regény egyes részleteire. Nem tud azonban szabadulni az író a tragikumok tömérdekétől, a zsidó tragikumtól, amiket történelmi sorsban kínál az élet. Szinte gőgösen megy el könnyen meghódítható hatások mellett és a valóság túlságos becsülése elhallgattatja itt-ott a költő hárfájának zengését. Pedig milyen csodás akkordok ütnek meg fülünket! Csak úgy, egy mellékmondatban: Az öreg, aki boldog az unokái újhéber kiejtésének hallatára, de a Kadist, a Kadist azt majd halóporaiban a régi Nignnel akarja hallani... Mennyi, mennyi oka lehetne Patai Edithnek szubjektív elfogultságra (— az ura és költőtársa évenként meghívott előadója a szentföldi egyetemnek, fia a Skopushegy jeruzsálemi egyetemének fiatal dísz, leánya és veje ott dolgozik a Szentföld alkotóművészeinek sorában —), de csak egyben megszállottja az elfogultságnak: békét, békét hirdet hittel és vágyakozással a mesemondó, mai idők ihletett prófétája a Szentföldnek.

Írónak dicsősége ez a könyv. És az olvasónak igaz, nemes gyönyörűsége. Patai Edith itthoni sikerét megtetézi majd sokszorososan a külföldi kiadás. Sokan sírnak majd a Szent Szomjúság lapjain, akik zsidó testvérek bús végzetét, tragikumát, hősi kitartását olvassák, mai idők vértanúságának e költői erejű Memorkönyvében. Patai Edith finom pasztellszínei gyöngyöző líraiságukban olyan frissek, mint a Ráchel sírmezeje körül illatozó tavaszi sarj és olyan vibrálóan lángolóak, mint a Gerizim és Táborhegyének estalkonyi napsugara.

Zsidó önkéntes csendőrök Palesztinában Dávidpajzsot raknak ki fegyvereikből

JOEL MASTBAUM: MIRJAM KUTJA

„Ujhéber novellák“
sorozatából

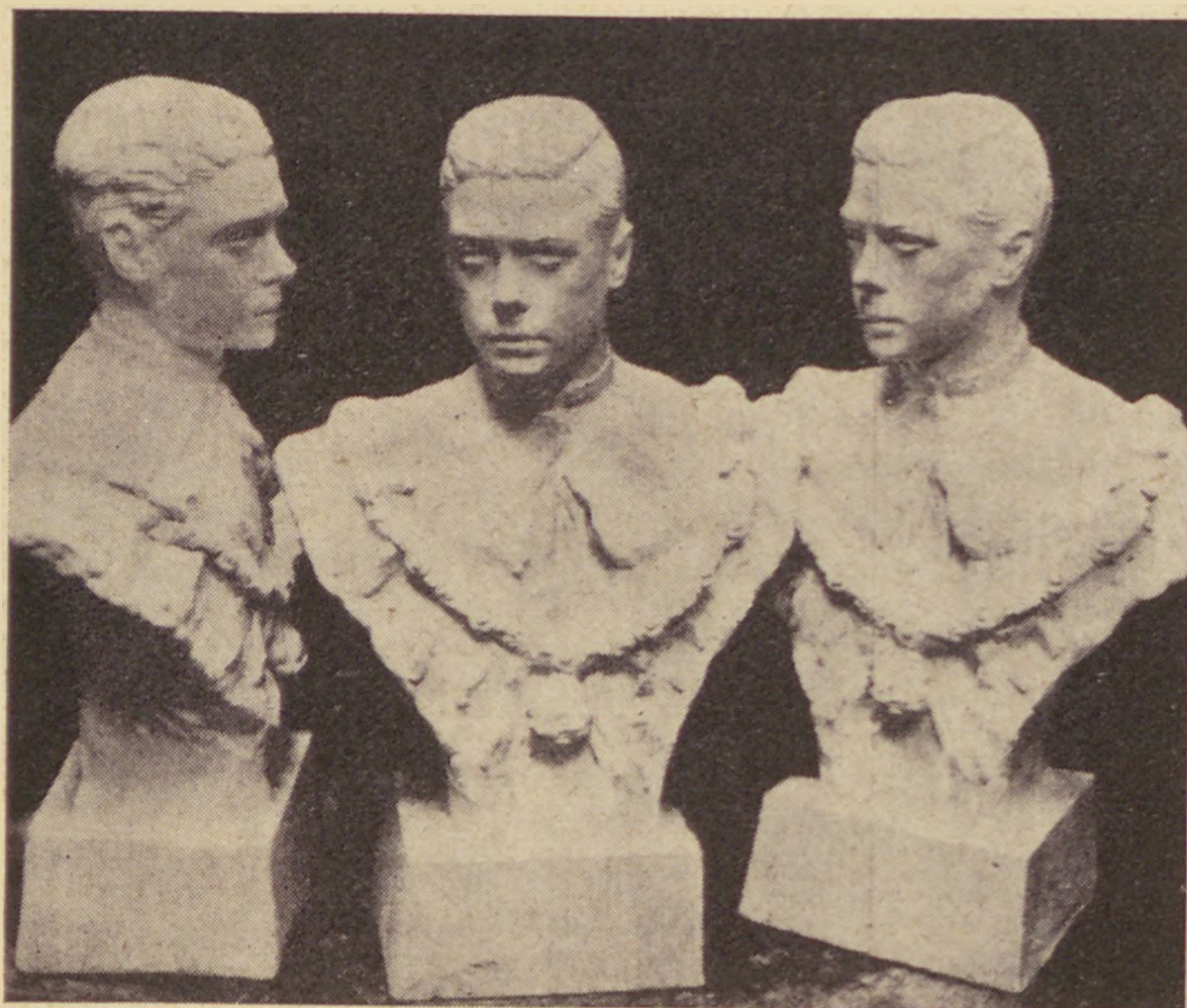
Nemrégiben meghívást kaptam Jeszud Hámáálába, az első mezericsi chalucok telepére. Sokat bolyongtam ebben a jellegzetességében egyedülálló régi faluban, mely teljesen el van szakítva a Gálil többi településeitől. Hihetetlen álmoknak tesző chaluci emlékekkel van tele ez a falu. El akartam merülni az emlékekben, melyeket elém varázsoltak a szavai azoknak a komoly öregeknek, akik keresztül mentek a szenvedések összes viszontagságain Mezericstől idáig — de ekkor kézenfogott egy ifjú és így szólt: „Ha jól emlékszem, csónakázni szeretnél volna a Merom-tó vizén. Ez a nap legkellemesebb órája, gyere és ne mulaszd el az alkalmat!“

Valóban nem szeretem elmulasztani az alkalmas órákat, különösen nem akkor, ha összefonódnak egy mesészerű élet fejezeteit felidéző emlékezésekkel — így hát beszálltam egy imbolygó csónakba, mely lassan ringatózott a csodás tavon. És amint kóboroltunk a csendes vizen, egy régi emlék szállt fel bennem: Gyermekkoromban, Mezericsben a szomszédunk volt egy magastermetű zsidó, akit Rabbi Lébnak neveztek (ez a Léb Rubin később egyike volt Jeszud Hámáálá első építőinek). Ez a zsidó sokat beszélt szombatokon és ünnepnapokon arról, hogy Erec Jisraelt csak munkával lehet megváltani és emiatt állandó harc volt közte és a régi imaház „keleti“ díszhelyein ülő zsidai között, akik szilárdan hittek abban, hogy Erec Jisraelbe csak titkos barlangokon át gurulva juthatnak el, mint egyszerű utazók nem. Egy napon Rabbi Léb hecsomagolta a zsákjába táliszát és teflinjét, melléjük tett néhány inget és elindult az országba, amely akkor még tele volt kigyókkal és skorpiókkal.

Nem is tudom, hányszor ismételte meg Rabbi Léb ezt az utazást. Rendesen Pészach után indult el és Purim táján szokott hazaérkezni.

Purimtól Purimig nem szünt meg a szóbeszéd a faluban az ajándékokról, amiket magával hozott. Hogy mit hozott? Szép táliszt egy szegény jesivabachurnak, imakönyvet egy nincstelen menyasszonynak, meg diókat, „aranyalmát“ és édességeket. Néha öreg zsidók jöttek hozzá és csodálkozva kérdezték:

— Mit hallok, Rabbi Léb, nem hoztál nekünk egy ma-

Felix Weiss bécsi zsidó szobrász díjnyertes művei
a windsori hercegről

rék földet atyáink országából, hogy — százhusz év múlva — azon nyugodjon a fejünk?

Rabbi Léb pedig így felelt:

— Nekem kell-e hoznom a port a ti örök nyugvóhelyetek számára? Az a föld jó és terméshozó. Nem a halottak földje, hanem az élet földje mindenkinek, ki ragaszkodik hozzá.

Földet nem hozott Rabbi Léb Erec Jisraelből, de hozott egy korsó vizet, átlátszó, kristálytisztá vizet és ránk bízta, hogy megőrizzük. Mirjam kútjának vizéből hozta, — így mesélte — mert egy éjszaka, bolyongás közben hangot hallott a kúthól, mely szólt hozzá, hogy merítsen a vízből, őrizze meg egy korsóban és rejtse el hét évig. Aki pedig a hét év után inni fog ebből a vízből, ellenállhatatlan vágyakozással telik meg majd a Szentföld után és magtalan aszszony, ha iszik belőle, megfogam és gyermekeket szül, akik elzarándokolnak Jeruzsálembe.

Széles, kaszárnyaszerű nagy ház volt az apám kocsmája. Purimkor az asztalok tele voltak „lengyel“, „román“, „bajor“ italokkal, melyek mind otthon készültek. Az apám ott forgolódott a vendégek körül, kiszolgálta őket, gondjukat viselte a mulatozóknak, de mikor Purim ünnepére anynyian érkeztek a környékről, hogy mindre úgysem vigyázhatott volna, akkor már ő is velük ivott, egyszer az évben.

A vendégek ittak, mulattak, jól érezték magukat és a falhoz csapkodták az üvegeket. Anyám ilyenkor a legfelsőbb szobába dugta el a drága korsót, „Mirjam Kútjának“ vizével, nehogy valami baja essék. De az egyik Purimkor a mulatozók elindultak, hogy valami egészen különleges, az ünnephez méltó italt keressenek — és megtalálták a kincset... Cseppenként kiosztották a vizet az összes vendégek között és még rólunk, gyermekekről sem feledkeztek meg. Sok év telt el már azóta, de még mindig érzem az ízét a nyelvemen, édes és keserű: szent források italának íze.

Mintha megkomolyodtam, érettebb lettem volna attól a naptól kezdve. Nem mászkáltam többé a fák tetején és abbahagytam a csinytevést. Néha-néha felemeltem a szememet és elnéztem napkelet felé, arrafelé, ahonnan Rabbi Léb a csodás korsót hozta. Most pedig itt ülök a Mérom-tó vizén ringó csónakban és visszaemlékezem Rabbi Lébre és ajándékára.

Öreg paraszt ült mellettem. Ő még a megtelepedés kezdetén jött ide. Mesél a fátalmakról és küzdelmekről. — „Barak? Barak akkor még megvalósíthatatlan álm számba ment... Nem volt semmink sem, csak bizalmunk és reménységünk. Beduinsátrakban laktunk, együtt az állatokkal és szárnyasokkal. A szombatok és ünnepnapok sem különböztek máthan, mint hogy ilyenkor énekekkel és tánccal vidítottuk fel magunkat.“ És az öreg sokat mesél Rabbi Lébről, aki lelket öntött beléjük, örömet és bizalmat és aki megvette azokat a földeket is, melyekről senki sem hitte volna, hogy valaha áldás és élet fakad belőlük.

És még sokat mesél a páratlan Rabbi Lébről, aki maga után csalogatta a mezericsi chalucokat. És nekem eszembe jut az a régi korsó és megkérdelem: „Itt van valahol a közelben „Mirjam Kútja?“

És az öreg így felelt:

— Talán a tó vize volt?

És ezekben a napokban, amikor olyan kevés az öröm, eszembe jut az a csodás Purim, amikor a mulatozó zsidók csöppenként kiitták a csoda-korsó vizét. Talán csak a költői képzelet, amely lelkesítő álommá varázsolja a valóságot, talán csak ez változtatta át Rabbi Léb szavaiban is a tó vizét Mirjam forrásának vizévé.

Héberből: p. g.

DR SEITZ VIKTOR: GABRIEL SANIHEG, A MARANNÓ

Szeffiárd! A galuth egyetlen glóriásfényű tája, ahol idegen nemzetek között is emberek és urak voltunk — Szeffiárd! Ahol a napnyugat szikrázó fényében a zsidóság legművészeibb ragyogású templomai álltak és Izrael legszínesebb fiai éltek, — repkény belepte sírjaik Altonában, Hamburgban, Amszterdamban, Antwerpenben, Castilia Navarra, Aragon elröppent szellemét borítják...

1492 augusztus 3-án indult el a híres hajós, Cristobal Colon — vagy ahogy a német-magyar kultúrvilágban hívják: Columbus Kristóf — az „Indiákra vezető nyugati út” felfedezésére. Elemek és emberek folytonos lázadásain keresztül végre október 12-én elért a nyugati roppant messzeségében talált szigetre, amit a bennszülött vörösbőrűek úgy hívtak, hogy „Guanahani” és amit Cristobel Colon elnevezett „San Salvador”-nak, azaz „Szent Szabadító”-nak. Cristobal Colon leborult a földre, amelyet megtalált és buzgón imádkozott és... emlékezett.

Tudatában volt tette nagyságának, de nem volt fogalma arról, hogy merre jár és mit talált. Még csak távoli sejtelve sem volt arról, hogy utazása az emberiség legkorszakalkotóbb felfedező útja az új idők és az emberiség legragyogóbb civilizációjának felvonuló útja. Erről csak két embernek voltak homályos sejtései: őfelsége Katolikus Ferdinánd, Castilia és Aragonia királya kincstárnokának, *Gabriel Sanihegnek, a marannónak* és őfelsége Katolikus Ferdinánd, Castilia és Aragonia királyi tanácsosának, *Lius de Santangelnek, a zsidónak*.

Cristobal Colon elvégezve ájtatosságát San Salvador szigetén, megírta első jelentését Európába. Jelentésében méltónak mutatkozott egyéni nagyságához: jelentését nem Castilia és Aragonia királyához, hanem a király kincstárnokához, Gabriel Saniheghez, a marannóhoz intézte. E gesztushoz minden értelmi és erkölcsi oka meg volt.

Cristobal Colon terve realizálásának rendkívüli akadályai közismereteseek. Az akkori városállamoktól és keresztény fejedelmektől többször elutasítva, végre a spanyol udvarhoz fordult. A nehézségek itt is nagyok voltak. De a spanyol udvarnál mégis megtalálta azt, ami másutt hiányzott: a megértő protektort. Katolikus Ferdinánd kincstárnoka, ami megfelelt az akkori idők berendezése szerint a pénzügyminiszternek, Gabriel Saniheg volt, egy marannó. Katolikus Ferdinánd királyi tanácsosa (a királyi tanácsos akkoriban nem volt egy üres cím, hanem megfelelt a politikai miniszter tényleges hatáskörének) Lius de Santangel volt, egy zsidó. Katolikus Ferdinánd országai ügyeit ezzel a két zsidóval vezette. Gabriel Saniheg a pénzügyek, Lius de Santangel a politikai ügyek vezetője.

V. Ferdinánd, Castilia és Aragonia királyának álláspontja a Cristobal Colon tervével szemben elutasító volt.

A Cristobal Colon terve ugyanis a föld gömbölyűségének elméletére volt bázisozva. Az egyház azonban a Ptolomaeus-i világnézet alapján állott, amely szerint a föld egy lapos korong, amely szilárdan áll. A föld gömbölyűségének tana éppen ebben az időben kezdett nagynehezen a felszínre vergődni, azonban az egyház a föld gömbölyűségének elméletét (akkor még csak elmélet volt) eretnektannak bélyegezte és üldözte. A király tehát nem volt hajlandó a Cristobal terve miatt az egyházzal ujjathúzni.

Azonban a kincstárnok, Gabriel Saniheg, a marannó, kezdte megérezni a Cristobal Colon tervének nagy gazdasági és politikai jelentőségét és ezen érzésében a királyi tanácsos Lius de Santangel, a zsidó is osztozott. A két miniszter semmi áron nem akarta kibocsátani a tervet a spanyol udvar, a spanyol kormány és ami akkoriban ezzel egyértelmű volt: Spanyolország kezéből. A kincstárnok kezdte

a királyt kovácsolni a Cristobal Colon terve számára. Ebben a kovácsolásban nagy szerepet játszott az arany, persze az az arany, ami majd jönni fog. Köztudomású, hogy maga Cristobal Colon is az európai kormányoknál való házalásai alkalmával úgy dobálódzott az aranyhegyekkel, mint ahogy a szegény ember osztogatja a százezer koronát arra az esetre, ha megnyeri a milliós főnyereményt.

A spanyol földeken mindig nagyhatalom volt Isten. Azonban az Arany Borjú is mindig az elsőrangú nagyhatalmak között foglalt helyet. Gabriel Saniheg nem szünt meg vázolni a király előtt azon nagy gazdasági és hatalmi előnyöket, amik a terv sikere esetén a spanyol koronára várnak. Az Indiákra vezető út egyszerűsítésének rendkívüli kereskedelmi előnyei a kimúló középkor nagy kereskedő városaiban egyébként is már közvélemény volt. A távoli Indiákon felhalmozott aranykincsekről pedig legendák keringtek az akkori romantikus hajlandóságú Európában.

Királyoknak mindenkor legsúlyosabb betegségük volt a pénzhiány. Azonkívül a hívők állandóan ki vannak téve a Sátán kísértéseinek. A Sátán kétféle alakban jelenik meg a hívő előtt: először anyagi formában, ilyenkor a Sátán sárga, fénylő és súlyos. És szellemi formában, ilyenkor a Sátán a középkori Lucifer külsőségeit veszi magára, amely külsőségekről látható, hogy Lucifer egy spanyol zsidóról van másolva. Őfelsége Ferdinánd, Castilia és Aragonia királya, két zsidó miniszterének ostroma alatt végre feladta ellenállását, hozzájárult a Columbus Kristóf tervéhez, kijelentvén azonban, hogy a királyi kincstár a vállalkozáshoz egy bolsevik kopeket sem ad. Mire Luis de Santangel királyi tanácsos vállalta magára, hogy saját pénzéből fogja finanszírozni Cristobal Columbus Kristóf vállalkozását.

Így indult el 1492 augusztus 3-án a híres hajós, Cristobal Colon az „Indiákra vezető nyugati út” felfedezésére. — Ez az út volt a nyitánya és alapja a legragyogóbb korszaknak, amit a fehér emberiség valaha látott. Amerika felfedezése volt az, mely az anyagi jólét és szellem fényességének világába lökte fel Európa nemzeteit. Ettől az úttól indult meg az óceán két partján az élet leggrandiózusabb hullámverése, mely kulminációját az emberiség „aranykorában”, a XIX. században érte el. A XIX. század fiának, Luis de Santangel és Gabriel Saniheg úgy tűnik fel, mint két dicső génius, akik a múlt homályos fényében egy jobb emberiség sorsának fonalát fonják.

Arab és zsidó diskurál a palesztinai vonaton

MARIE ARSENE (BUKAREST): VISZONTLÁTÁS

Bukarestben nemrég megjelent „Juda“ címen egy mű, szerzője fiatal árja egyetemi hallgatónő, ki ebben a könyvben az antiszemizmus és fajgyűlölet ellen küzd.

Megismersz antiszemita barátom? Nem? Lehetséges ez? Ugyan menj, nézzél csak rám jól, nos? Most sem? Gondolkozzál egy kissé erősen. Így, jól van. Hogyan? Még így sem ismeresz meg? Hisz annyit voltunk együtt. Mikor? El múlt időkben, itt és ott... és a másokban is egynéhányszor... Lehet, hogy a jövőben is viszontlátlak még, habár ez a találkozás nekem valami nagy örömet nem fog okozni.

Eleget szenvedtem miattad. De miért nézel rám csodálkozva, nem, nem mondom meg ki vagyok, erőlted csak meg egyedül az emlékezőtehetségedet. Nem lehet az olyan nehéz, sem énem, sem hangom nem változott meg. Végtelenül örülnék, ha a nevemre emlékezni tudnál. Hogy felejthetted el? Nem olyan rég, hogy együtt voltunk. Haragszol rám? Ebben talán igazad lehet, jelenlétem mindig zavart, ki nem álhattál, mindig rosszban voltunk. Legtöbb esetben menekültél előlem... Mindenesetre be kell hogy valljam, nekem is van egy rossz szokásom. Ha valaki ellök magától, nem megyek el csak úgy egyszerűen, ha valaki hátat fordít, sem veszem el a reményt, ellenkezőleg, ráakasztom magam és megtörtént, hogy ép az, aki elhajított, szeretettel vett vissza... Előfordul, hogy még meg is semmisítenek, és esek a földhözvágódva, anélkül, hogy meghalnék. Mert én nem tudok meghalni.

És amikor legjobban örülsz az életednek, amikor azt hiszed, hogy végkép megszabadultál tőlem, — hopp! — valaki vállonkoppant: az én Csekélységem. Hogy elfog téged ilyenkor az ijedség! Elhiheted, hogy néha végtelen szájalom fog el irántad, de semmit sem tehetek ellene, így határozta ezt nekem a sors.

Pedig nem is vagyok rossz. Szépen beszélek és jót akarok. Talán, talán ezért nem szeretnek engem? Igen, egyesek még öngyilkosságot is követnek el, hogy előlem menekülhessenek. Ezt mindig borzasztóan sajnálom. És mikor valaki az ilyen utolsó lépés előtt áll, el akarok tőle menni. De mi történik akkor? Nem enged el, rámkapaszkodik és mellettem öli meg magát... Nos, kedves barátom, most megismertél? Nyujtsd a kezéd, és nevezz néven. Te megváltoztál egy kissé, a hely sem ugyanaz.

Nem, nem Bukarestben volt, hanem Rómában. Akkor a szent városban még Nero uralkodott... Most, ahogy rámnézel, teljes örültnek tartasz. Hallgass csak meg. Te most az emberekkel rogyásig megtelt cirkuszban vagy. Én akkor némán helyezkedtem el jobb oldaladon. Ez volt első találkozásunk. Érezted a jelenlétemet és dühösen fordultál felém, mert ebben a pillanatban mutattál hüvelykujjaddal lefelé, annak jeléül, hogy egy keresztény feláldozását követeli a nép. És a győztes gladiátor háromágú nyársa odanyomult az áldozat melléhez.

A kőpadokon ülő egész tömeg utánoz téged. Lefelé tartják hüvelykujjukat, — hisz te adtad meg nekik a jelt.

Nem akartam, hogy ilyen lealacsonyító tettet vigy véghez, az öklödet próbáltam visszafordítani, de ellöktél.

Elképedt szemekkel néztem rád, de egyszerűen hátat fordítottál. Büszkén emelkedtél fel fehér tógádban a páholyodban, összeszorított ököllel, meghatottság nélkül, — abban a páholyban, mely túlnagy volt a lelked magányához. A hely hatalmas csendjében úgy hatottál, mint óriási

jele a halálnak. Csak egy pillanat, és a háromágú nyárs mélyen behatolt, és piros vár folyt az Aréna homokjára. Borzasztó erővel nyomtam el egy rémkiáltást.

Toledóban ismét találkoztunk. Akkor fekete kámszába voltál göngyölve. Csak a szemed látszott ki, de én megismertelek.

Egy máglya előtt térdepeltél, melyen élőlények voltak, — emberek, mint te! Megkötözve várták a „Megtisztulást“ a tűz által. A papikar utolsó imádságát küldte az Úrhoz, a hitetlenek lelki megmentésére. És ott is mint Rómában, nézők; a meggyújtott fáklya mellett a jelre várva. A kínzások nagymestere, Torquemada, megadja a jelt a kezdetéhez!... Te felemelkedsz és a füstölgő fáklya után nyúlsz... Látod, akkor Én koppantottam a válladra: Az ég szerelméért, mit akarsz tenni?!...

Meglepetten fordultál felém, soká, szinte ijedten néztél rám, de végül rám mosolyogtál, akkor először, de utoljára is.

Hisz nem is olyan rossz, szólok magamhoz, és ismét reméltem. De a páholyok magasságából parancsolód nézett le rád. Megfogtad a fáklyát. Elébed akartam állni, de odamutattál másokra, kik vonakodásod rövid ideje alatt már felgyújtották a máglyát!

Beletörődtem sorsomba. Szomorúan néztem rád, mikor még te is segédkeztél a felgyújtásnál.

Később, ismét Oroszországban, egy antiszemita pogrom ideje alatt, egy kis orosz városban. De hisz kell, hogy emlékezzél, ép úgy a gyermek rémséges tekintetére, kinek szemeláttára gyilkoltad meg szüleit. Oh, akkor nagyon haragudtam rád. A karodat akartam visszarántani, de te a szoba sarkába hajítottál, háromszor emelkedtem fel és akartam benned a rettenetes fúriát megnyugtatni, de nem mertem megtenni.

Belátom, soká tartalak feszültségben, és még mindig nem ismertél meg. Sajnálom végül, hogy korábban nem kerestelek fel. Nem jöhettem, Oranienburgban egy koncentrációs táborban voltam bezárva. Hallottál már róla valaha? Attól óvjon meg az Isten minden embert. Bezártak, mikor a Harmadik Birodalomban vándoroltam. Azzal okolták meg, hogy megijesztem az embereket! De ez egy tökéletesen kieszt hazugság. Ott senki sem félt tőlem. Mindamellet örültem, mikor drótketrecek és hideg falak mögé csuktak. Amilyen naiv vagyok, azt hittem, hogy engem ott talán várnak. Milyen csalódást kellett megérem!... Senki sem vett figyelembe. Hiába beszéltem szép szavakkal, kértem őket, hallgassanak meg, teljesen hiába. Végül, hogy ne lássanak mindig, sötét zárkába dugtak. És amint így elkeseredetten, szabadságszomjúsan itt álltam, eszembe jutottál. Mi történne, szólok, ha egyszer a barátomat viszontláthatnám?... Nem tudtam ennek a kívánságnak ellentállani, és egy szép napon kitörtem onnan, a láncokat emlékül otthagytam.

De, apropos, hogy állasz tulajdonképpen a tanulmányaiddal? A vizsgáiddal? Valamit hallottam harangozni, hogy állítólag szabad óráidban könyveiddel is foglalkozol...

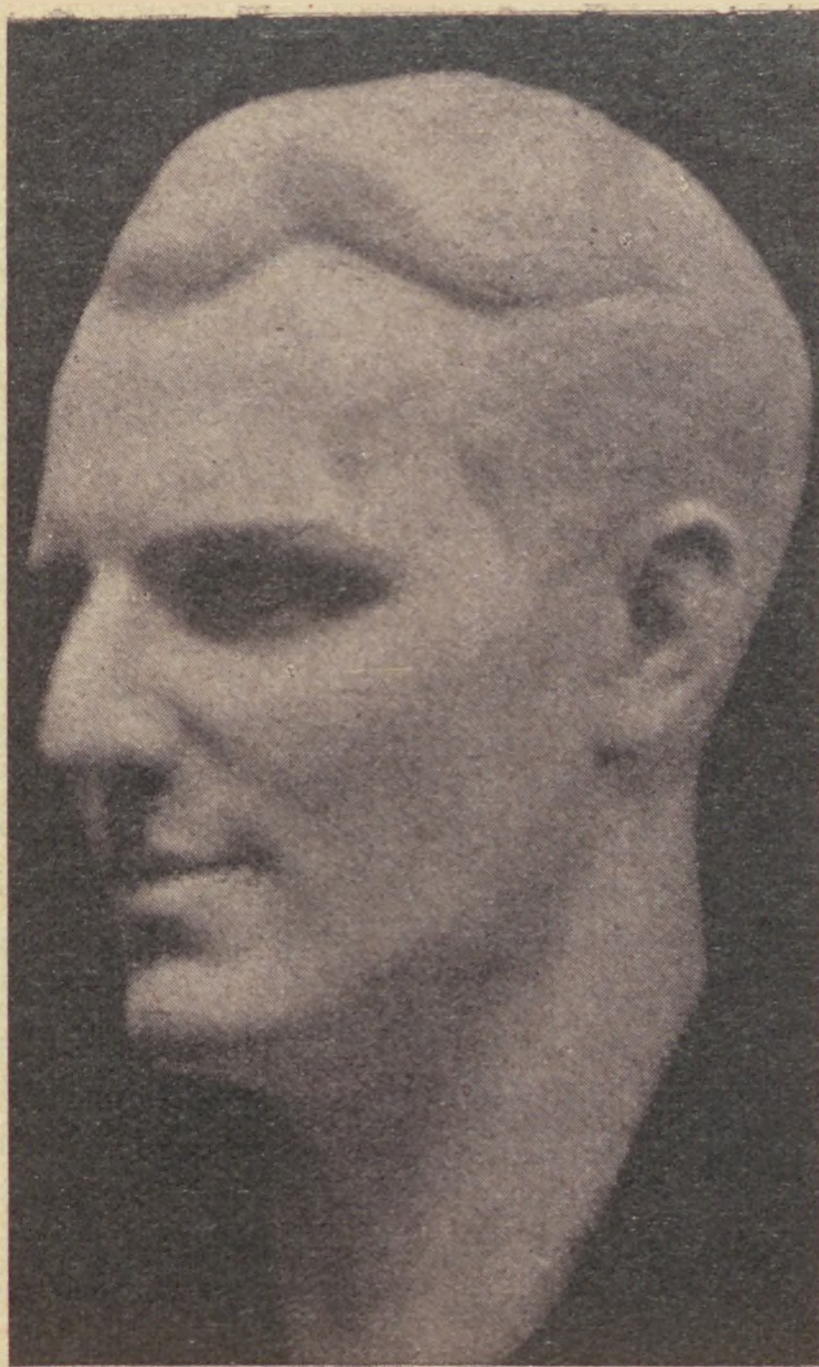
Hogyan? Felémhajolsz, most kezdesz visszaemlékezni rám? Tehát mondd, nos, nos, bizony öcsém, én vagyok az, én, a lelkiismereted, amely szerencsére végtelen. Halló!... Barátom!... Hová sietsz úgy... hová menekülsz... Barátom!... Barátom!...

A szerzőnő engedelmeivel fordította

Kurländer Camilla.

Köves Piroska: Gyermekportré

Herceg d'Sergale di Cerigano

Köves Piroska: Maternitas

KÖVES PIROSKA SZOBRÁSZMŰVÉSZNŐ egész fiatalon, tizenkilencéves korában került le Rómába, ahol olasz állami ösztöndíjjal fejezte be képzőművészeti tanulmányait a szépművészeti főiskolán Zanelli mester mellett. Művei eddig is több olasz kiállításon szerepeltek, amikor is az olasz sajtó nagy elismeréssel és méltánnyal foglalkozott a fiatal magyar szobrászművésznő alkotásaival. A *Gabinetto Nazionale delle Stampe, Galleria Corsini 12 rajzot* vásárolt gyűjteménye részére.

Műveit biztos, erőteljes vonalvezetés, férfiasan nagyvonalú kompozíciós készség és fejlett, kifinomult ízlés jellemzi. Határozott érzéke van a monumentalitáshoz, a természeti jelenségek nem a külső, érzéki mivoltukban, hanem

belső jelentőségükben érdeklik. Viszont ez a mélyről fakadó expresszivitás nem rombolja szét nála sohasem a formai kereteket: egyensúly-érzéke a mondanivaló őszinte lendülete és a technikai kivitelezés külső ízlése között — fiatal korát tekintve — egyenesen bámulatos. Dinamikus, drámai erejű művész, nagy belső feszültségekkel telítve, amelyek jövő művésztűjtát előre meghatározzák. Bár a modern olasz művészet neveltje, nem tartozik az úgynevezett novecentista iskolához, ennek felületes és mondvacsinált klasszicizálását nem teszi magáévá, hanem saját magából igyekszik művészetének sajátos harmoniarendszerét kialakítani. Egészséges, határozott arcélű, súlyos mondanivalókban gazdag művészete ma már több, mint ígéret. (Dr. T. D.)

ÚJ ÉV

Új év, új év... Hány szív virraszt
És vár kis biztatást, vigaszt,
Amerre fordul, menekül,
Egyedül van ő, egyedül.
Sötétebb mindennap az ég
S ezer zsidó szem könnyben ég.
A jövő, mint zord rém ijeszt.
Jó Isten, ott fenn látod ezt?

A templomokban bús ima:
Miért foháskodjunk mi ma?
Azért, hogy aszott tenyerünk
Keresse meg a kenyerünk,
Vagy, hogy gyűlölség fellegét
A nap elűzze szerteszét?
Gát áll, kezünk bármibe kezd.
Jó Isten, ott fenn hallod ezt?

Köves Piroska szobrászművésznő

Új év van. Nem kérünk mi mást:
Uram, szüntesd a bajt, sírást.
Ó, nem könyörgünk mi azért,
Hogy adj nekünk kincset, babért,
Csak nyissad ki a szíveket,
Ragyogjon ott a kikelet.
Imára font milliók keze:
Jó Isten, kérjük, így lesz-e?

A templomablakrács megett
Most nap sugára benevet,
Csókolva ráncos arcokat
És új reménnyel csalogat.
Simogat tán az Isten uja,
Biztatva: jobb lesz minden újra.
És sok szívből száll a fohász:
Jó Isten ránk mégis vigyáz!

FELEKI SÁNDOR

CHOLNOKY LÁSZLÓ: AZ UTITÁRS

A nagy író hátrahagyott kézírataiból

I.

Amikor a franciák a tizenhetedik század végén a németországi Koblenct ostromolták, élt a városban egy Malchus nevű zsidó ékszerész, akinek a híre távoli vidékeket, idegen országokat is bejárt, mert azt tartották felőle, hogy a munkája semmivel sem marad mögötte a világhírű velencei ötvösök munkájának, sem ízlésben és a stílus tökéletességében, sem pedig a kidolgozás aprólékos finomságában. Nem is a koblenctiek számára dolgozott ő voltaképpen, hiszen a nehézkes, takarékos németek beérték egy-egy névnapi ezüstlen ezüstitálcával, vagy a kiválasztottjaik számára vásárolt arany szívecskével, — az ő munkáit szét-hordták a világ minden tája felé, a hatalmas nyugati világ-városokba, ahol a pompás ékszerek hercegnők, híres táncosnők és más nevezetességek keblét és ujjait ékesítették.

Malchus nagyon gazdag ember volt, de azért úgy élt, mintha csak a mindennapi kenyérért folytatott volna fáradságos küzdelmet. Neki csak a munka szerzett boldogságot és ez a boldogsága teljes is lett volna, ha meg nem volna írva, hogy senki sem lehet boldog itt a földi életben.

Csak hogy meg van írva és ezen nem lehet változtatni.

Malchusnak egyetlen gyermeke volt, akit Emmánuelnek neveztek, aki azonban nemsokára egészen új nevet szerzett a maga számára, mégpedig nem is egyet, hanem kettőt.

Malchusnak, az ékszerésznek a boldogsága tehát azért nem volt teljes, mert a fiában, aki ennek a történetnek az idején huszonkét éves volt, nem telhetett semmi öröme.

Emmánuelnek semmi fogékonysága sem volt a nyugodt, munkás, polgári élet iránt, már egészen kicsiny kiskorában el-elmaradozott a tanításról, utcagyerekek közé keveredett, de a legnagyobb öröme mégis abban telt, ha idegenek érkeztek a városba és ő hallhatta a számára egészen ismeretlen beszédet, láthatta az idegen viseleteket, az idegen arcokat. Ilyesmi pedig akkoriban, az örökös háborúk idején, amikor vagy a leigázott területek lakossága, vagy az új szolgálatba szegődő zsoldos-katonaság húzódtott nyugat felé, elég gyakran előfordult. Malchus eleinte atyai tekintélyével próbálta a kalandos természetű fiút a jó útra téríteni, elpáholtta, vagy elzárta valami sötét helyre, azután úgy gondolta, hogy majd szeretettel bevezeti a drágakövek titkaiba és megkedvelteti vele az ősi mesterséget, ami a családban, apáról fiúra szállt, — de amikor azt kellett látnia, hogy minden igyekezete hiábavaló, bölcs megnyugvással beletörődött a sors akaratába és hagyta a fiút tovább haladni a maga útján.

Igy álltak a dolgok, amikor a franciák körülférték a várost és az ostrom megkezdődött.

Ez az élet tetszett a fiatalembernek, ez volt az ő igazi eleme.

A várost ismét előzőnlötte a zsoldos-katonaság, amit a választófejedelem annak a védelmére küldött. A fiatalember csakhamar barátságot kötött a marcona, minden világot bejárt hadfiakkal, velük együtt döngette végig a kocsmák asztalait és verte be éjszakánként a békés polgárok, nyugodalmas filiszterek ablakait. A katonák eleinte rá sem gondoltak, hogy az, aki velük mulat, zsidó, — törődtek is azok másnak a nevével, hiszen jóformán a magukét sem tudták —, annyira szokatlan, szinte lehetetlen volt akkoriban, hogy egy zsidó ékszerész fia együtt dorbézoljon a katonákkal, de meg a fiatalember kék szeméből, arany-szőke hajából senki sem is sejtette a keleti származást. Később már megtudták, de ez akkor már nem volt baj, mert nagyon megszerették a vidám cimborát, aki bőszégesen vendégelte őket, mert telt is neki, miből.

Hanem ez a boldog élet nem tartott sokáig, mert a franciák egyre szűkebb gyűrűt vontak a vár körül, lassankint egészen elzárták azt a külvilágtól, úgy, hogy Koblenct falai között kezdte felütögetni fejét az éhség. Ezenkívül a város parancsnoka bezáratta a kocsmákat és elrendelte, hogy éjszaka, az őráratokon kívül senkinek sem szabad az utcán járnia.

Emmánuel azonban ezután is felkereste titokban a régi cimborákat és különösen szoros barátságot kötött az egyik zsoldossal, akit a társai Johannes Stomfaxiusznak csúfoltak, mert nehézkes, ostoba, de minden tréfára kapható ember volt.

Elkövetkezett azután a nap, amelyiken a város parancsnoka a megadás jeléül kitűzette a vár fokára a fehér zászlót.

Ez a nap azonban már készen találta Emmánuel és különös cimboráját, Johannest.

A viharvert zsoldos nagyon jól tudta, minő sors vár a meghódított város lakosságára, azért rábeszélte fiatal barátját, hogy szökjenek meg.

Akkoriban úgy volt, hogy a bevett vár zsoldos-katonasága vagy átszegődött a győztes szolgálatába, vagy elszéledt a világ minden tája felé. Csak hogy az utóbbiakra, ha kézre kerültek, kissé kellemetlen sors várt. A hódító ugyanis nem sokat töprengött, hogy melyik fára köttesse fel őket. Jó volt neki a legközelebbi is.

Stomfaxnak, a megcsontosodott németnek, nem volt kedve francia szolgálatba szegődni. A fiatalembernek pedig nem volt kedve a győztesek önkényét elviselni.

— Még az éjjel kiszökünk a városból — mondta a fiatal zsidó a zsoldosnak — és gyalog elmegyünk Párisba. Most tavasz van, a nyár végére már ott is leszünk. Én majd szerzek neked polgári ruhát, ezenkívül te, aki csak németül tudsz, — mert én folyékonyan beszélek franciául — ha már francia területen leszünk, süketnémának tettetted magadat. Annyi bizonyos, hogy az én nevem holnaptól fogva egészen addig, amíg német földön járunk, Ritter von Schäumerswald, te pedig a szolgám vagy!... — A többi pedig csak bízd reám!...

A fiatalember hazament, megtöltötte a zsebeit pénzzel — mert az édesapja pénztára mindig nyitva állt előtte — és a zsoldossal együtt még azon az éjszakán kiszökött a városból.

II.

A vándorlás ideje vidáman telt a két szökevény számára, mert bár a formaságot megtartották és bár úgy volt, hogy a szerencsétlen Schäumerswald lovag bolyong úttalan utakon, akit a franciák minden birtokából kiforgattak, a valóságban úgy éltek, mint két vándorlólegény. A városok polgárai és a falvak parasztjai jóltartották őket, nagyokat ettek, nagyokat ittak, nagyokat aludtak és a pénzükhöz csak olyankor nyultak, amikor már minden kötél szakadt.

Augusztus végére megérkeztek Párisba.

Az első éjszakát egy tizedrangú külvárosi fogadóban töltötték. Emmánuel azután másnap reggel, miután ünnepelesen felvette a Leon Marcival nevet, nyakába vette a várost.

Vagy két hétig tartott ez a cigányélet, amikor egyszer Leon, úriasan felöltözve, azzal jött haza, hogy neki már van állása: nevelő lett egy főúri családnál.

A zsoldos csak bólintott rá, — mit bánta ő, hogy a zsidó honnét veszi a pénzt, az ő számára az volt a fő, hogy legyen és hogy ő úgy élhessen ezután is, mint az a szabad katonához illik. Így szokta mondani és ez a szabad katoná-

élet abból állt, hogy délig aludt a fogadó homályos kis szobájában, akkor felkelt, lement ebédelni a *Tűzvörös Burgundi*-hoz címzett kocsmába és azután ott is maradt egészen estig, amíg az ő úri barátja megérkezett és tele-tömte jó zsíros vacsorával.

Emmánuel — akkor már Leon — csakhamar észre-vette, hogy ez így nem mehet tovább, meg is próbálta, hogy a volt zsoldosnak ilyen, vagy amolyan állást szerezzen, de az nem maradt meg seholsem és már az első napon vissza-szökött a *Tűzvörös Burgundi*-ba.

Leon akkor arra gondolt, hogy faképnél hagyja kelle-metlen útítársát és máshová költözik lakni, hanem amint később ő maga is gyakran említette, nem vitte rá a lelke. Nem tehetett hát egyebet, mint hogy Stomfaxiusz zsebpén-zét egyre rövidebbre fogta, csak annyira, amennyi éppen az ennivalóra kellett.

Csak hogy a zsoldoskatona nem azért gázolt százszor is a mások vérében, hogy egyébbel is törődjön, mint a maga torkával.

Ezért, amikor észrevette, hogy Leon szabadulni akar tőle, titokban el kezdett annak a dolgai után szaglászni és így megtudta, hogy a fiatal zsidó egy előkelő családdal és annak a révén a legelőkelőbb körökkel szoros összekötte-tésbe jutott és hogy nemsokára valami igen befolyásos és jövedelmező álláshoz fog jutni.

A zsoldos ezen az estén azt kérdezte a barátjától a *Tűzvörös Burgundi*-ban:

— Akarod-e, hogy úgy éljünk ezután is, mint eddig?

És Leon akkor elkövette a végzetes hibát és azt felelte neki ridegen: nem!

A zsoldos nem felelt, hanem másnap kileste, amikor Leon nem volt ott, akkor felment az előkelő családhoz és ott elmondott mindent a barátjáról. Azután pedig kiment a boulognei erdőbe, ami akkor még valóban erdő volt, nem pedig elegáns park, mint ma és ott felkötötte magát a legelső fára. Az igazi zsoldos-katona nem élhet bor nélkül, a *Tűzvörös Burgundi*-ban pedig nem mérik ingyen ezt a nedűt.

III.

— Kedves Apám — fejezte be a levelét Emmánuel, amelyet két nap múlva az apjához írt —, úgy érzem maga-mat, mintha valami fátyol esett volna le a szememről. Tisz-tán látom már, hogy az életet nem lehet hazugságra fel-építeni. Haza nem megyek többé, mert arra méltatlan va-gyok, de jó útra akarok térni és nemsokára ismét hallani fog felőlem.

*

Leon három hónap múlva belső tagja volt a párisi Malvieux-bankháznak.

Eddig tart a történet, amihez azonban még hozzá kell fűznünk valamit. A budapesti *Leszámitoló és Pénzváltó Bank* cége valamikor szintén a *Malvieux*-bankház magyar-orosz fiókja volt. És aki nagyon pontosan és szorgalma-san utánajárna, még ma is ki tudná deríteni, mi is volt az igazi neve annak a fiatal zsidónak, akiről ez a történet szól.

BALLA-BRÜNNER SÁNDOR: KISS JÓZSEF ANYJÁNAK SIREMLÉKE

Rimaszombat mellett, a Jánosi község felé vezető út mentén egy régi zsidó temető húzódik meg szerényen. Ter-jedelve alig több negyven négyzetméternél, körülötte élő sөvény. *Ebben a ma már teljesen elhagyatott s a várostól félórányira fekvő temetőben teljes 75 éve alussza örök álmát egy egyszerű zsidó asszony — leánykori nevén Behrmann Mária, — aki az imakönyvében talált sajátkezü feljegyzés szerint 1843 november 3-án adott életet gyermekének, Kiss Józsefnek, a „Simon Judit“, „Gedővár asszonya“ és „Az ár ellen“ halhatatlan poétájának, aki éppen édesanyjának sír-járól írta egyik legszebb s legismertebb költeményét:*

„Valahol messze,	Te alszol ottan,
Valaha régen,	Édes jó anyám,
Megástak egy sírt	Kietlen gond közt,
Temető-szálon...	Sivár éjszakán...

Kiss József édesanyja — a krónikások egyöntetű meg-állapítása szerint — jóságos szívű, szelíd lelkületű zsidó asszony volt, aki litván eredetű zsidó-kántor atyjának házá-ban megtanulta a zsidó szív tradicionális szépségeit és egész életén át a szeretetet tartotta vezérelvének. *Az 1857-ben dúló kolerajárvány idején saját élete kockáztatásával gyó-gyította és ápolta Mezőcsát beteg lakóit és később, amikor a Rimaszombat mellett fekvő Serke községbe költözött a kis család, tovább hintette szíves jóságának magjait. 1862-ben halt meg s koporsója felett Almási Balogh, a serkeiek református lelkésze búcsúztatta el a kis község legszeretet-tebb nagyasszonyát.*

Hetvenöt év telt el azóta és ma már senki sem el azok közül, akik a temetésen résztvettek. Az ócska temető-ben besüppedtek a hantok és ma már pontosan meg sem állapítható, hogy melyik az a sír, melyben a költő anyja nyugszik, mert akkoriban a hitközségnél még nem vezettek a hantokról pontos katasztert és a sír felett jelzés soha-sem állott.

Már a nagy költő életében akció indult a városban, hogy a sírt magába ölelő temetőkert megjelöltessék, de Kiss József az akció akkori elindítójának: néhai dr. *Lichtschein* Adolf királyi tanácsosnak címére intézett levelében kereken s erélyes hangon utasította vissza ezt az ügyeibe való be-avatkozást, hangsúlyozva, hogy anyja sírjának méltó emlék-vel való ellátása az ő gyermeki kötelessége.

A költő azonban úgy látszik inkább csak költészetével akart emléket emelni anyjának.

Mintegy két évvel ezelőtt dr. *Weinberger* Tibor, a fiatal rimaszombati zsidó ügyvéd, újból felszínre hozta a sír-emlék ügyét és kezdeményezésére a város fiatal intelligen-ciája nagy lelkesedéssel karolta fel a nemes elgondolás esz-méjét. A város fiatalságának vezető egyéniségei *felekezeti különbség nélkül* állottak össze és bizottságot alakítottak. A bizottság elnökévé *Márkus* László főszerkesztőt, titkárává pedig dr. *Weinberger* Tibort választották meg; alelnökök lettek: *Holéczy* Jaczkó Ilona, az ismert író és *Schloss* Lajos nyug. igazgató-tanító, pénztáros dr. *Reinitz* Vilmos orvos. Nagy munkakedvvel indították el az akciót, a ható-ságoktól megkapták a közgyűjtés engedélyezését, majd jú-lius 10-én a rimaszombati Tátra-szálló dísztermében nagy-sikerű kultúrestet rendezett a bizottság e célra és így a sírkő felállításához szükséges anyagiak már rendelkezésre is állanak. A sírkőemlék tervét *Markovics* Jenő, az országos hírnő szobrász és festőművész készítette.

„Az a sírkő, — mondotta *Weinberger* dr. a kultur-esten, — mely nemsokára az elhagyott zsidó temető csend-jét fogja megvidítani, nemcsak a kultúra iránti szeretet jel-képe lesz, de elsősorban és mindenek előtt az *Anyá* szó szent fogalmának lesz örökkön élő szimbóluma. Mert ehhez a sírkőhöz ellátogathat majd városunk minden lakója, aki-nek édesanyja messzi tájak sírkertjében porlad, hogy ennél az emlékoszlopnál, mely minden édesanya emlékköve lesz, elsírhassa árvaságának keserű könnyeit.“

„A PESTI HITKÖZSÉG SORVADÁSA“

Patai József ilyen című legutóbbi vezércikkére számos hozzászólás, üdvözlő írás érkezett a Mult és Jövő szerkesztőségébe az ország minden részéről, valamint az utódállamokból és egyéb külföldről is. Minthogy nem személyes siker volt a cikk célja, hanem a *veszendő magyar zsidóság problémájának magasabb szempontból való őszinte feltárása*, nem óhajtjuk ezúttal sem a kérdést személyi térre vinni és ezért a beérkezett hozzászólásoknak csak annyiban adhatunk helyet, amennyiben a felszólalások a *kérdés lényegének* megvilágításához járulnak hozzá. Mai számunkban közöljük első helyen dr. Kiss Arnold vezércikkét, melyet mint Patai József „hatalmas nagy feltűnést keltett írásának visszhangját“ küldött be és egyben számos új bacillusfészket is tár fel a magyar zsidóság sorvadásával kapcsolatban.

Dr. Fischer Benjámín, a pesti hitközség főrabbija írja: „Megrázó cikkét lelkesedéssel is, sűrű fejbőlintással is olvastam és távolból kezét szorítom ezen időszerű, szókimondó és világos megnyilatkozásért. Nemcsak az „ész ledabbért“ (ideje vagyon a szólásnak) ragadta meg Ön, hanem az „ész luaszost“ (ideje vagyon a cselekvésnek) is, mivel ez a „dibbur“ (szólás) valóságos „aszija“ (cselekvés).“

A különböző hitközségektől érkezett átiratokból közöljük a *Budai Izraelita Hitközség elöljáróságának* magas színvonalon tartott levelét, amely szintén a kérdés lényegéhez szól hozzá.

„Mélyen tisztelt Főszerkesztő Úr!

B. lapjának legutóbbi számában megjelent cikke, amely a címben megjelölt tárgy mellett *felekezetünk bajait tárgyalja, nagy érdeklődést keltett mindenhol, így hitközségünkben is*. Ez arra indít minket, hogy a felvetett fontos kérdésekkel — a testvérhitközség belső ügyeinek érintése nélkül — behatóan foglalkozzunk. Fájdalommal észleljük mi is a vallási közöny elterjedését, az áttérési epidémiát, valamint a felekezetünket érintő egyéb aggasztó jelenségeket. *Ha a bajokon emberi erő még egyáltalában segíteni képes, valamennyi hazai hitközségnek össze kell fognia, hogy mentsük azt, ami még menthető*. Erre vonatkozóan helyeseljük mélyen tisztelt Főszerkesztő úr fejtegetését, hogy: a zsidó közélet problémáit a *szellemiség magaslatáról* kell elsősorban nézni“, és hogy „nem szabad a magyar zsidó közélet tengelyének az *anyagiasság síkjára* áttolódnia.“ Az orvoslás módját tehát szerintünk is ezen az úton ajánlatos keresni. Kijelentjük, hogy *hitközségünk vezetősége minden olyan akciót, amely felekezetünk szellemi és erkölcsi várait kívánja megerősíteni*, nemcsak, hogy örömmel fogad, hanem készek vagyunk támogatni és testvéri érzéssel, áldozatkész cselekedettel résztvenni benne. Annál is inkább fogadnók ezt szívesen, mert meg vagyunk győződve arról, hogy a *szellemi és erkölcsi téren való közös munkálkodás megteremtené a felekezet belső békéjét és lelki egységét*.

Ön azzal, hogy rámutatott *felekezetünk bajaira és mélyrehatóan kutatja az orvoslás módjait tanulmányszámbe vehető cikkében, olyan funkciót végzett, amellyel méltóan teljesítette, mint a felekezeti irodalom és sajtó kimagasló reprezentánsa, nagy hivatását*.

Amidőn ezért *elismerésünknek és nagyrabecsülésünknek* adunk kifejezést, maradtunk hittestvéri szeretettel: a budai hitközség elöljárósága: dr. Krieszhaber Adolf elnök, dr. Csobádi alelnök, Diósi Jenő főtítkárr.

Dr. Kertész Ede ny. törvényszéki bíró Beregszászból felveti az eszmét, hogy „az egész ország zsidóságának szóló

bátorszavú és iránymutató cikket százezer példányban kellene külön kinyomatni és terjeszteni. Gondoskodni kellene róla, hogy ez a szózat, egyúttal időszerű program, Magyarországon és az utódállamokban szervezett minden zsidó hitközséghez eljusson.“ Ugyanilyen értelemben ír Sopronyi Miksa Budapestről, aki különösen kiemeli, hogy „a tóra szellemének elnyomása csak erősíti az antiszemitizmust.“ „*Ami pedig a nem független Egyenlőségnek rossz lelkiismerettől ijedt, félre- és mellébeszélő minősíthetetlen és nevetséges cikkét illeti, az ne kedvetlenítse el Professor urat, mert mi az Egyenlőség ezen cikkében megnyilvánuló szelleme a Tórát képviselők univerzális szelleméhez képest? Csak sajnálatraméltó, megsemmisülésre ítélt tévelygés. Segítse Isten Szerkesztő urat fenkölt szellemű gondolatainak, terveinek megvalósításához*.“ — Dr. Linksz Izsák kőszegi főrabbi összekapcsolja Patai József vezércikkét hasonló szellemű tanulmányával, melyben szintén kifejti, hogy *nem pénzkérdés a zsidóság fennmaradása és megmentése* csakis a *zsidó szellem* ébrentartásától várható.

Steiner Mór kormányfőtanácsos felkereste szerkesztőségünket s maga és barátai nevében felajánlotta, hogy a cikket külön kinyomatják és eljuttatják minden pesti zsidóhoz.

Minthogy Patai József cikke a *zsidó ifjúság* nagy kérdésével is behatóan foglalkozott, természetes, hogy az ifjúság körében is erős visszhangra talált. A *pesti zsidó ifjúság több vezető egyénisége, Sass Irénnel, a „A mai nemzedék“ főszerkesztőjével az élén felkereste dr. Patai Józsefet, hogy informálja az ifjúsági mozgalom céljairól, helyzetéről és jövő kilátásairól*. Alkalom volt itt meggyőződni, hogy egy komoly szociális és kulturális elgondolásoktól vezetett értékes réteg áll készen arra, hogy ne csak pikáns kabaréműsorokat hallgasson meg „zsidó ifjúsági munka“ címen, hanem hogy a maga művelt és komoly felkészültségével hatékonyan belenyuljon a magyar zsidó ifjúság és rajta keresztül a magyar és elsősorban a pesti zsidó közélet sok elintézetlen problémájába. Dr. Patai József hangsúlyozta, hogy az ifjúságnak meg kell szereznie a választmány és képviselőtestület hozzáértő tagjainak segítségét, hogy így senior segítőtársakat kapjanak ama elgondolások megvalósításához, melyek igen szimpatikus módon élnek az ifjúsági vezetők és ifjúsági csoportok lelkében. A *hozzá cikke megjelenése óta érkezett levelekből és telefonjelentkezésekből örömmel állapítja meg, hogy a hitközség választmányának és képviselőtestületének igen számos és tekintélyes tagja óhajtja többek között az ifjúsági munkát is más mederben látni*. Ezeknek megszervezésével az ifjúság ügye komoly támogatásra fog találni.

Nagy visszhangot keltett a cikk a felekezeti sajtóban is. Az irányított támadásokra nem óhajtunk visszatérni. A magyar zsidóság tragikus sorvadásának problémáját nem lehet személyeskedésekkel és gyerekes nyelvtöltögetéssel elintézni. A zsidó jövő nagy kérdéséről van itt szó, melyet nem lehet megoldani azzal, hogy mellékvágányra terelik és kiadják a jelszót az „agyönütésre“ az ellen, aki a sebet feltárja. Ezzel nincsen agyonütve maga a kérdés és nincs gyógyítva a súlyos beteg magyar zsidóság.

„A zsidóság történelme — írja a Zsidó Élet — nem is a messzi jövőben, hanem már a közeli évtizedekben azt sem fogja tudni, kik voltak azok, akik a mai zsidó élet gazdasági és adminisztratív vezetői voltak, de azt még a legtávolibb századokban is tanítani fogják a zsidó iskolákban, ki volt a magyar és az egyetemes zsidóságnak az a Patai József, aki a többi között ezt a cikket is megírta.“

Lakos Alfréd: Egy nehéz kérdés. (A művész készülő jubileumi kiállításából)

VILÁGSZEMLE

PÁRISBAN gyűlést tartottak a zsidó orvosok, akik tudvalevőleg 1936-ban Tel-Avivban világszövetséget alakítottak és érdekeik képviselésére központi vezetőséget választottak. A párisi ülésen megtárgyalták a zsidó orvosok helyzetét a különböző országokban.

LONDONBAN a „Daily Express” nagy napilap cikket közöl „Az ön ereiben is zsidó vér folyik” címmel. A zsidók száma Angliában alig egy félszázalék, de származásra a legelőkelőbb családok is „gyanusak”. Egyszer V. János portugál király megbízta miniszterelnökét, hogy dolgozzon ki rendeletet, mely szerint a zsidószármazásúak kötelesek sárga sapkát viselni. Másnap a miniszterelnök két sárga sapkával jelent meg a királyi pár előtt: „Ezeket Felségteknek hoztam, az enyém is készül már.” Így van ez Angliában is — mondja a Daily Express. Itt tehát nincs helye az „árja kutatásnak”.

SZALONIKIBEN és Görögország többi városaiban a zsidók nagy erőlködést fejtenek ki a görög légiflotta fejlesztése érdekében. A király köszönetét fejezte ki.

RHODOSBAN tízéves jubileumát ünnepli a Collegio Rabbinico, amely sokat járult hozzá a szefárd zsidóság feltámasztásához az egész Keleten.

ZÜRICHBEN tartották a Wizo, Cionista Kongresszus, Jewish Agency Council után az ifjúsági alija világkonferenciáját, amelyen a különböző országok delegátusai megbeszéltek az ifjúság Palesztinába vándorlásának körülményeiről szerzett tapasztalataikat. 14—16 éves ifjúságról van szó, mely Erec Jisráelben telepeken, műhelyekben, iskolákban és kollektív csoportokban helyezkedik el.

„ZÜRISALEM” című uszító plakátokat ragasztottak ki svájci, de inkább németországi nemzeti szocialisták Zürichben, melyet a zsidó kongresszusokra „Zürisalem”-nak kerszteltek el. Viszont Svájc hivatalos képviselője megjelent a cionista kongresszus megnyitó estjén, melegen üdvözölte és kijelentette, hogy „Antisemitismus ist nicht schweizerisch.”

TEL-AVIVBAN egy új iskola alapkövetésének ünnepén a kormányzó nagy beszédet mondott és kijelentette, hogy a *telavivi kikötőt* a kormány felruházza minden áru- és személyszállítóforgalom lebonyolítására. Így már legközelebb a nagy személyszállító hajók is ki fognak kötni Tel-Avivban. Az ehhez szükséges épületek emeléséhez már is hozzáfogtak.

RIGÁBAN nyilatkozatot adott ki az ott lakó Dubuov professzor, a híres történétíró, *Palesztina felosztásáról*. Szerinte el kell fogadni a tervet bizonyos módosítások mellett, de az elvetése katasztrofális történelmi hiba lehet.

Zsidó pásztorok a Beszkidekben

Kunyhó a Beszkideken
(Kun Dezsőné felvételei)

Lengyel-cseh határkő a Beszkideken

TOLLHEGYRŐL

„ALATTOMOS VÉDELEM“

Azt a vezércikkben, legnagyobb nyíltsággal elmondott és mindenfelől lelkesedéssel köszöntött kritikát, melyet legutóbbi számunkban közöltünk, az *Egyenlőség* „Alattomos támadás a pesti Hitközség ellen“, stb. című vészkiáltó vezércikkében próbálta leterrorizálni, némi ízetlen ízelítőt adva arról, mikép lehet valóban valamit „alattomosan“, valótlanúságoktól és koholmányoktól hemzsegő mellébeszélésekkel elferdíteni. Nem akarjuk a *Mult és Jövő* zsidó kultúrájának szentelt hasábjait áldatlan sajtóperpatvarokkal ünnepteleníteni, éppen most, a nagyünnepek előtt. De félrevezetések ellensúlyozásául kénytelenek vagyunk a következőket leszögezni:

1. A *Mult és Jövő* egyetlen szóval sem bántotta az *Egyenlőséget*. Még a nevét sem említette. Még célzást sem tett rá. Nem is volt szó a pesti hitközség szubvenciói és a zsidó sajtó prostituálásának kérdéséről. Fölösleges volt tehát, hogy az *Egyenlőség* jelentkezék és a látszólag „hivatlan prókátor“ szerepébe ugorjon bele, hacsak valóban nem „hívták“ és ráparancsolták a kötelező és gyümölcsöző „hivatalos“ védelmet és a napraforgó *Egyenlőség* szerkesztője hasznosnak találta, hogy „nyugtával“ dicsérje a napot. De tán a szervilizmusnak is van határa!

2. A *Mult és Jövő* vezércikke a sorvadó magyar zsidóságnak „lenni vagy nem lenni“ kérdését tárgyalta a zsidó tragikum súlyos komolyságával. Ezt a kérdést nem lehet se személyeskedéssel, se gorombáskodással, se „cionizmus-hazaárulás“ féle jajkiáltással és egyéb harangfélreveréssel elnyomni. Sem azzal, hogy hirtelen felvetik a kérdést, vajjon a pesti hitközség elnöksége megváltotta-e a jegyét a *Mult és Jövő* kultúrestjére, amint azt az *Egyenlőség* perselycsörgető stílusával sejtetni akarja, avagy pedig *díj-talan tiszteletjegyekkel* jelent meg, *amint ez a valóságban történt*. Utóbbi esetben sem osztjuk azt a véleményt, hogy „dísztag“ csak hódolhat és nem bírálhat.

3. Az *Egyenlőség* már sokat járult hozzá ahhoz, hogy a pesti hitközséget túlhangos és „félremagyarázhatlan“ dicshimnuszaival népszerűtlenné tegye. Felesleges tehát akkor is védeni és dicsérni, amikor erre semmi szükség nincs. Mert egyáltalában nem volt „támadás a pesti hitközség ellen“, hanem kritika a pesti hitközség érdekében, a magyar zsidóság jövőjének szempontjából.

„ISKOLAPOLITIKA“ A BESZKIDEKBEN.

Kun Dezső, „Manna“ csokoládégyáros közli velünk érdekes tapasztalatait legutóbbi kirándulásáról a Beszkidekben. Fönt a hegyek magasában, a lengyel-cseh határon, a természet legmostohább körülményei között is élnek zsidók, szétszórta, szegényen, kunyhókban, súlyos küzdelmet folytatva a megélhetésért. Száraz kukoricakenyér és puliszka egyedüli eledelük, ezt „termelik“ ők maguk a sziklától elhódított kis területeken, nem exportra, csak nagy családjuk éhségének csillapítására. Mert hát itt nincs „egyke“, se kettőcske, se négyke, se ötké, hanem minden kunyhó csakúgy hemzseg a gyerekáldástól — a „gazdasági viszonyok“ dacára. A kunyhóban „foglal helyet“ a családdal együtt a csirke, és a „gazdagabbaknál“ a kecske is. Van itt zsidó pásztorfiú is, és a hegyi élet minden romantikája. És hol tanulnak a gyerekek? — érdeklődött Kun Dezső. A felelet igen megható volt: A hegyilakók szétszórtságukban közösen tartanak melamedot, tanítót, aki felváltva „eszi a napokat“, illetve a puliszkát és kukoricakenyeret majd az egyik, majd a másik családnál és a gyerekek együtt tanulnak az erdőben, a sziklák között és a kunyhókban. Tudnak is már négyéves korukban imakönyvből imádkozni, ötéves korban bibliát fordítani, hat-hétéves korban Talmudot, Rasit stb. „Ügy énekelték a héber szövegeket a kis gyerekek, hogy gyönyörűség volt hallgatni“ — mondja lelkesen Kun Dezsőné. — Szóval a Beszkidekben így csinálnak „iskolapolitikát“ a kunyhók lakói, akiknek nincs módjukban iskolák helyett árkádot építeni.

RAJNISS MÁHU ÓMÉR?

Ezt a héber mondatot nem Rajniss, hanem a pesti zsidók számára idézzük, éppen azért az ám-haárecságra való tekintettel le is kell tüstént fordítani. Magyarul annyit jelent: „Mit szól majd Rajniss?“ Ezt a mondatot halljuk és olvassuk ugyanis igen sűrűn az utóbbi időkben zsidó fórumokon, valahányszor valaki kritikai megjegyzéseket akar fűzni bizonyos zsidó gesztióhoz, amely nem szereti túrni a kritikát. Csitt! Csitt! Mit szól majd Rajniss, ha ezt hallja. „Csitt, csitt, csendesesen, halkabban!“ — mondják a naiv szelídebbek. — „Mit szól majd Rajniss!“ — A pontozott imakönyvből merítő sziderli-hebraista pedig hadonászva zengi: „Tehillel-hasém!“ („Chillul hasém!“ — javítja ki a szépreményű tudós.) Mit szól majd Rajniss? Szegény antiszemita Rajniss nem is sejt, hogy „semita védő szent“ lett belőle; akinek köpenye alatt kritikamentességet

és csálhatatlansági biztosítást keresnek némely elbizakodott zsidó vezetőférfiak. — Hát ezekben a komoly időkben, amikor a zsidóságnak élet-halál harcot kell vívnia, mindenért, abba kell hagyni végre ezt a gyerekes mumus-ijesztgetést s tisztában kell lenni végre azzal, hogy egyáltalában nem az a fontos, mit szól majd Rajniss. *A Rajnissok mindig szólnak, akárhogyan teszünk, hanem az a fontos, mit cselekszünk önmagunknak, fejlesztjük-e vagy sorvasztjuk magunkat? Látszatra, bluffra dolgozunk-e, siettetve a belső bomlást és a zsidó jövő pusztulását, vagy komoly belső törekvésekkel akarjuk-e menteni a még menthetőt?!*

„HARGENOLNI“

Nehéz megbarátkozni a gondolattal, hogy a nagymultú Sip-utca talajából termelődött volna ki ez a zengzetes zsargon *vezényszó*, amelyet mindannyiszor kényelmesen elő lehet szedni, valahányszor valaki, vagy valami nem „pariroz“. Egyszer: „Hargenolni Heller Bernát professzort!“ Egyszer: Hargenolni az egyik rabbit, mert feddőbeszédet mondott! Egyszer: Komlós Aladárt, mert mint „*tanszemélyzet*“ véleményt mert nyilvánítani. Egyszer „hargenolni“ hős sió-agárdi Zöld Mórt, az egyetlen zsidó tábornokot, mert „nem úgy szalutált“. Egyszer Pap Károlyt, mert mint zsidó író írni mer a zsidókérdésről. Egyszer „hargenolni“ a fiatal kórházi orvosokat, mert cipőtalpra valót merészelnék kérni. Egyszer két hittanárt, mert túl sok hébert tanítanak, ami „cionizmus“. Sőt lehet „hargenolni“ (magyarul „megölni“) halottakat is. „Hargenolni Lederer Sándor emléket!“ Ha a Mult és Jövő komolyan bírálni meri az évi jelentést, ki lehet adni az új jelszót: „Hargenolni a Mult és Jövőt!“ És huligánok is könnyen akadnak ebben a pénzsűkétől kinzott nehéz időben. És „aranyfedezetet“ is könnyű találni a „rendkívüli kiadásokra“. Legföljebb emelni lehet megint az adóalapot. Vagy emelni lehet az elnöki diszkréciós alapot. De nem egyszerűbb-e emelni az etikai alapot?

JESAJÁS PRÓFÉTA IGÉIBŐL

Az Örökkévaló Isten adta nékem tanításnak nyelvét, hogy serkenteni tudjam a lankadottat igéivel. Fölébreszt engem reggel, reggelente, feszíti fülemet, hogy figyeljek mint tanítvány.

Az Örökkévaló Isten nyitotta meg az én fülemet és én nem tudtam ellenszegülni és meg nem hátráltam.

Hátamat odaadtam ütőknek és orcámat csipkedőknek, nem rejtettem el arcomat gyalázkodók és köpdösők előtt.

Az Örökkévaló Isten az én segítségem, azért nem szégyenültem meg, azért tettem arcomat gránitkeménnyé és tudtam, hogy meg nem szégyenülhetek.

Közel van az én Igazolóm, kicsoda száll perbe én velem? Álljunk Ő eléje együtt. Aki peresem lenne, lépjen ide hozzám.

Ime, az Örökkévaló Isten az én segítségem, ki kárhoztatna engem? Ime, ők mind mint a ruha megavulnak, moly emészti meg őket.

Ki közületek Istenfélő, aki hallgatja szolgája hangját, aki sötétségben járt és nem volt világossága, bízzék Örökkévaló nevében s támaszkodják Istenére.

Ti mind pedig, kik tüzet gerjesztettetek, csóvákat dobáltatok, járjatok tüzetek lángjában és a csóvák mellett, mit felgyújtottatok; az én kezem inti ezt felettek, tespedésben kárhozók! (Patai József fordítása)

ZSIDÓ HUMOR

„MERT ELLENED BÉRELTE BILEÁMOT...“

R. Sámuel Szalanter magyarázta a bibliai verset, mely kiközösíti Moabot, amiért nem fogadta Izraelt kenyérrel és és amiért felbérelte ellene Bileámot, hogy megátkozza: Minek a kettős ok? És a felelet:

Azt, hogy nem fogadta Izraelt kenyérrel, még menthette volna Moáb azzal, hogy a „moabita költségvetésben“ az efajta „külföldi“ jótékonyagra nem volt fedezet. De miért volt fedezet arra, hogy ellene bérelje Bileámot, hogy átkozódják? Tehát volt pénz, csak rossz helyre fordították.

KÖNNYEBB...

Semajahu Lewin mondotta: — könnyebb kihozni Izraelt a galuthból, mint a galuthot kihozni Izraelből...

MONDD MEG TEMAGAD...

R. Jósze Beer községében volt egy samesz, aki ellen kifogások voltak és az előljáróság elhatározta elbocsátását. Az elnök közölte a határozatot a rabbival és kérte, hogy adja tovább a szolgának. R. Jósze nem vállalta a szerepet, hanem példával felelt:

— Izsák feláldozásának fejezetében olvassuk, hogy Isten maga szólította fel Ábrahámot fia feláldozására, de később egy angyal útján közölte vele, hogy ne nyúljon Izsákhoz. Miért nem közölte a feláldozás parancsát is angyal útján? Mert Isten tudta, hogy ezt egyetlen angyal se vállalja, hanem azt fogják felelni: Fel akarsz áldozni egy zsidót? Mondd meg Temagad...

A zürichi Városi Színház a cionista kongresszus díszében.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

SZEMERE SAMU KITÜNTETÉSE

A magyar zsidó szellemiség egyik legkiválóbb reprezentánsát, az Izr. Tanítóképzőintézet nagynevű és mindenütt őszintén tisztelt tudós igazgatóját, dr. Szemere Samut, lapunk utolsó számának megjelenése óta, legfelsőbb helyről igen szép kitüntetés érte: *egyrészt igazgatói állásában előléptették az V. fizetési osztályba, másrészt pedig tudományos és pedagógiai munkásságának elismeréséül a m. kir. tanügyi főtanácsosi címmel ruházták fel.* Közönséges nyelvre lefordítva ez azt jelenti, hogy Szemere Samut ezentúl a *méltóságos* titulus illeti meg. Nem éppen ennek, hanem az elismerésnek bizonyára ő maga is örül, de fokozza az elismerés jelentőségét az, hogy *mindenki más, aki csak ismeri őt, bizonyára még nála is jobban örül neki.* Mégpedig két okból: egyrészt *személye közvetlen és mesterkéletlen szeretetreméltóságánál fogva,* amelynek különös nemességet széleskörű és magas kulturája ad, másrészt azoknál a *valódi értékeknél és érdemeiknél fogva,* amelyek a magyar tudomány terén az ő nevéhez fűződnek. Sajnos, a magyar zsidó közéletben nem nagyon szokták az ilyen érdemeket és értékeket nyilvántartani, nem árt tehát ezekre legalább ilyenkor rámutatni.

Szemere Samu egyike a legkiválóbb magyar filozófiai íróknak, akinek *Giordano Brunóról* szóló műve, valamint *a jelenkori filozófiai irányokat* ismertető könyve, továbbá a különböző tudományos folyóiratokban és a Budapesti Szemlében megjelent több nagyjelentőségű tanulmánya, amelyek közül az utóbbiakban egy egységes kialakuló rendszernek már megépített egy-egy pillérét véljük felismerni, azután filozófiai és pedagógiai fordításai, nevét a magyar tudományos irodalomban a legjobban hangzók egyikévé avatták.

Írásainak értékét különösen fokozza gondolatfűzésének világossága, szigorú logikája, a szerkesztés és felépítés belső biztossága, a kifejezés, a stílus egyszerűsége és cikoronyátlan szépsége. Ezek az írói kvalitások tették őt kiválóan alkalmassá arra, hogy miként egykor mestere, Alexander Bernát, ujságok hasábjain is megszólaltassa a maga tudományát. A Pester Lloydban és az Ujságban szoktunk gyakrabban találkozni az ő szépen és világosan megírt kis filozófiai tanulmányaival. Ugyancsak ezek a kvalitások avatják őt egyik legkitünőbb tudományos és népszerűsítő előadónkká is, akinek folyamatos és belső melegségtől átfűtött könnyed előadása nemcsak tudásban gazdagítja hallgatóit, hanem az előadás esztétikai szépségével is gyönyörködteti.

Ennek a tudományos munkásságnak nagyértékű kiegészítője az ő gyakorlati tevékenysége is, amelyet az új magyar zsidó tanítógeneráció nevelésével, mint az Orsz. Izr. Tanítóképzőintézet igazgatója és tanára fejt ki, mégpedig nemcsak azzal, hogy iskolájában tanártársait személye szuggesztív hatásával egy közös nagy szellemi munkára tudatosan és lelkesülten egységbe záruló testületté kovácsolta össze, hanem azzal is, hogy diákjait tudásért, emberi szolidaritásért lelkesedő, jól képzett és szociálisan érző kötelességtudó zsidó tanítókká neveli, akiknek nemcsak igazgatója, hanem melegszívű barátja is.

Melegen gratulálunk a kitüntetéshez neki is, a magyar zsidóságnak is.

DR. DÉNES LAJOS

DR. GOLDBERGER IZIDOR JUBILEUMA. A tatai hitközség szeretetének és ragaszkodásának bensőséges kifejezésével vette körül papját, akinek tudományos munkássága hazánk határain túl is ismert és a szaktudósok körén kívül is általános megbecsülésnek örvend.

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET a nyár elején tartotta évi közgyűlését. A Hősök templomában rendezett Istentisztelet után dr. Hevesi Simon elnök vázolta az Egyesület feladatait, dr. Hoffer Ármin előadást tartott a Talmud köréből, dr. Hevesi Ferenc a pszichoanalízis kritikájáról, dr. Róth Emil a vallásos nevelés és tanítás módszereiről. A közgyűlés megtárgyalta a rabbikar legfontosabb aktuális kérdéseit is, melyek iránt szélesebb körben kellene az érdeklődésnek megnyilvánulnia.

A CLEVELANDI MAGYAR ZSIDÓSÁG Hugó H. Klein rabbi vezetése alatt méltó módon óhajtotta halálját leróni Baltazár Dezső püspök emléke iránt. Ebből az alkalomból kézzel kézre járt a boldogult püspöknek Hugó H. Klein rabbihoz intézett levele, melyben többek között a következőket írja közvetlenül halála előtt: „*Örömökre szolgál, hogy ott túl az óceánon is észreveszik azt a nagy küzdelmet, amit én az emberszeretet nagy igazságáért s a zsidóság világ-érdemeinek védelméért folytatok. Mindig az igazságot kerestem és szolgáltam. Egyetlenegy ambicióm, hogy igaz embernek tartsanak s hogy reám is azt mondhasssa az emberiség זכר צדיק לברכה* Az eddigi írásaimból példányt nem küldhetek, mert egy példányban vannak nálam és nincs anyagi erőm a kinyomtatáshoz.“ Klein rabbi felveti az eszmét, hogy Baltazár Dezső püspöknek a zsidóságra vonatkozó írásait össze kellene gyűjteni és kiadni, mint az antiszemitizmus elleni propagandának kitűnő eszközét. Hiszen maguk azok a levelek, melyeket Baltazár Dezső püspök Patai Józsefhez intézett, nagyszerű anyagot tartalmaznak erre vonatkozólag.

Frau Dr. Leo Deutschländer Wien

staatl. geprüfte Pädagogin

nimmt zum **1. Oktober 1937.** junge Mädchen auf. Geboten wird in traditionell religiös geführtem, kultiviertem Heim mit grossem Garten Unterricht in Fremdsprachen (mit anschliessendem Examen an der Universität), in jüdischen Fächern, Kunstgeschichte, Weltliteratur, Gymnastik, Haushaltung und kaufmännischen Fächern mit fremdsprachiger Korrespondenz.

Für an Wiener Hochschulen oder sonstigen Bildungsanstalten studierende Mädchen und für Wiener Schulen besuchende Kinder wird ein angenehmes Heim, sowie Hilfe bei den Studien und Schulaufgaben geboten.

Referenzen: Gimnasialprofessor Direktor Dr. Aladár Fürst, Budapest, VI., Teréz-körut 21. Telefon: 12-85-50.

Anmeldungen und nähere Auskünfte durch Frau Dr. Leo Deutschländer, Wien, VII., Halbgasse 22.

Keleti és l-a magyar

perzsa szőnyegek,

antik butorok, csillárok,
ajándékoknak alkalmas dísz tárgyak
l e g o l c s ó b b a n

ANTI KART R.T.-nál

IV., Pilvax-köz, Városház-utca 14. Telefon 18-44-11

Friedmann Jenő: Nyomorék

FRIEDMANN JENŐ. Krausz Béla vezérigazgató Chust-ról beküldte nekünk Friedmann Jenő ottani fiatal művészeknek „Nyomorék” c. rajzát meleg méltató sorok kíséretében: „Friedmann Jenő egyike az ifjú zsidó művészgárda azon tagjainak, akiket az akaraterő, ambíció és gényűz lüktetve tol az alkotáshoz. Ebben az alkotásban a diákevek reménytelen szegénysége, sőt az éhség sem tudták meggátolni. Gyermekkorában és abban az időben, amikor a Jesivát látogatta, feltűntek fantasztikus rajzai, melyekkel anyag hiányában a bútorokat és falakat díszítette. Ebből a milióból azonban megszökött és Berlinbe utazott. A nemzetiszocialista mozgalom első ütése után visszatért Berlinből és komolyan kezdett foglalkozni a festéssel. Mährisch Ostrauban, majd Prágában tanult. Jelenleg a prágai festészeti akadémia abszolváló növendéke.

WASSERSTROM SÁNDOR JUBILEUMÁT méltó kerekék között ünnepelték meg. A „Népünk” kiváló szerkesztője iránt legszélesebb körben nyilatkozott meg a szeretet és megbecsülés. A legkülönbözőbb cionista pártok vezetői, a zsidó közéletnek legkiemelkedőbb egyéniségei üdvözltek Wasserstrom Sándort jubileuma alkalmából. A *Népünk* behatóan méltatta főszerkesztőjének publicisztikai működését.

DR. KAHAN NISZON GYÁSZÁ. Súlyos gyász érte dr. Kahan Niszont, budapesti ügyvédet, a magyarországi cionizmus ismert vezérférfit. Édesanyja, özv. Kahan Sámuelné 82 éves korában Lemberghen elhunyt. A matróna élete végéig megtartotta az egyetemes zsidóság problémái iránt való aktív érdeklődését, amelyet gyermeke szívébe is oly mélyen beleplántált. Nagy részvéttel temették.

MEINL

Magyarország legnagyobb

kávészaküzlete

36 fióküzlet Budapesten

13 fióküzlet vidéken

PROF. KLEIN SÁMUEL ELŐADÁSA. Novezámky—Érsekújvárról írja tudósítónk: Prof. Klein, a jeruzsálemi héber Egyetem tanára, néhány napig vendége volt a hitközségnek, amelyben több mint egy évtizeden át mint főrabbi működött. Hívei és tisztelői kérésére előadást tartott „Cijon vigasztalása és Jeruzsálem felépítése” címmel. Az egész környékről jöttek a világhírű tudós előadásának meghallgatására. Dr. Guth Jenő megnyitó beszédében méltatta Klein professzor működését és hálával emlékezett meg arról, hogy ő plántálta Cijon szeretetét ennek a községnek lelkébe. Dr. Fischhof Károly orvos, a Chevra elnöke idézte a talmudi mondást, mely szerint az első jeruzsálemi szentély azért pusztult el, mert nem teljesítették az embernek Isten iránti kötelességeit, a második szentély pedig azért, mert nem teljesítették az ember és ember közötti kötelességeket. Mit szólnának a világ népei, ha most a harmadik szentély azért nem épülhetne fel, mert a világ zsidósága nem teljesíti Izráelnek országa iránt való kötelességét?! Klein professzor előadásának hatása alatt tekintélyes összeget ajánlottak fel a jeruzsálemi héber Egyetem ösztöndíj-alapja részére és sokan kötelezték magukat, hogy évről-évre küldenek támogatást az Egyetem diákjainak. Itt említjük, hogy Klein Sámuel professzornak a nyáron újabb alapvető műve jelent meg Jeruzsálemben a Jewish Agency Bialik-alapítványának kiadásában: „A Palesztina-kutatás története a héber és az általános irodalomban”. A mű ismertetésére legközelebb visszatérünk.

AZ „IDŐ KÖNYVE” címen adja ki *Abádi* Imre, a kiváló poéta összegyűjtött verseit, melyek különböző lapokban és folyóiratokban jelentek meg. A könyv Biró Miklós nyomdai műintézetéből kerül a könyvpiacra. Egy példány ára 3 pengő lesz, a szerző címére küldendő Nagykanizsára.

GYEPES

BÖRÖNDÖS ÉS
BÖRDISZMŰVES

VII., ERZSÉBET-KÖRUT 54

(Royal-szállóval szemben)

Különleges retiküljeim a legszebb ünnepi ajándékok

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kekmefestő

Gyár és központ: **VIII., Baross-utca 85** * Telefon: 1-302-37

NAGY GYÜLEKEZET — KENESSIO GEDAULO. Marienbadban tartotta üléseit a „Kenessio Gedaulo“, amelyre a világ minden részéről jöttek össze az ortodox zsidóságnak vezető emberei. A gyűlés a londoni Jakob Rosenheim elnöklete alatt folyt le. Az ifjúság is igen nagy számban vett részt. Horovitz főrabbi és dr. Isak Breuer *Schreiber Akiba* pozsonyi főrabbi és *Duschinsky* főrabbi Jeruzsálemből, dr. Ochs Leipzigtől, dr. Max Kohen Badentől igen érdekes felszólalásokkal járultak hozzá az Aguda irányításának kialakításához. A rádiót, a gondolatterjesztésnek ezt a modern eszközét is igénybe vette az Aguda, többen ismertették a prágai leadóban az Aguda fejlődését.

Az Aguda tárgyalásai folyamán ismételtelen kifejezésre jutott az a gondolat, hogy az *orthodox zsidóság a Palesztina-építőmunkát a mai problémák legfontosabbjának tekint* a vallási élet szempontjából is. Ebben nem volt nézeteltérés a különböző árnyalatú orth. rabbik között sem, akiket a hivatalos jelentés *Gross-Rabbiner, Oberrabbiner, Rabbiner, Rabbi, Rebbe, Ráv., Rev.,* sőt *Dr.* címekkel is idéz. Valamennyien a vallásos nevelés kérdését vetették fel és keresték a megoldásokat, a Tórához visszavezető utakat úgy a galuthban, mint Szentföldön. „*A jesiva jelentősége a zsidó nép nemzeti léte szempontjából*“ című előadásában Bloch telsici rabbi elpanaszolta, hogy ma már csak minden 50.000 zsidóra esik egy jesivabocher. Ez mindenesetre túlzás. Mert ez összesen 300 bochert jelentene 15 millió zsidó után. Holott Magyarországon egymagában sokkal több van. De mindenesetre erősen csökken a jesivák létszáma és a Tóratudás egyre ritkul, ami kétségtelen nagy nemzeti veszteség és szellemi megfogyatkozás. *Ungár nyitrai rabbi* a zsidó családi tisztaság óvásának kérdéseit vetette fel. Dr. Isak Breuer pozitív munkát sürgetett. „*A zsidó tömegek vezetésre áhítoznak és át kell vinni a tudatukba, mit jelent az, hogy 2000 éves galuth után ma zsidó-államot kínálnak. A kor harcra hív a zsidó nép vallási és nemzeti ajjászületéséért a Szentföldön.*“ Ilyen értelemben beszélt R. Mose Blau, a másik jeruzsálemi Aguda-vezér is, aki az Aguda-munkások áldozatkészségét emelte ki. Dr. Buxbaum (Jeruzsálem) az összes ellentétek elsimításának fontosságát emelte ki a szent ügy érdekében. Meg kell még jegyezni, hogy a „Knessio gedaulo“ ülésein magyarországi delegátusok is részt vettek.

A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG NYILATKOZATA

A M. C. Sz. augusztus 17-ikén tartott választmányi ülésén a következő határozati javaslatot fogadta el egyhangulag:

„A Magyar Cionista Szövetség megütközéssel értesült arról a támadásról, amelyet a Pesti Izraelita Hitközség hivatalos lapja, az „Egyenlőség“ intézett dr. Patai József, a Mult és Jövő főszerkesztője, a zsidó kultúra világszerte elismert művelője ellen, abból az alkalomból, hogy dr. Patai József a Pesti Izraelita Hitközség kormányzati szellemét tárgyilagos bírálatban részesítette.

A Magyar Cionista Szövetség a bírálattal teljes mértékben azonosítja magát, az ismert cikk minden ténybeli megállapítását és ténybeli következtetését helyesli és meg van győződve arról, hogy ebben a helyeslésben oly egyének is osztoznak, akik a Hitközség mai vezetőségéhez közel állanak.

Sajnálattal állapítja meg a Magyar Cionista Szövetség, hogy a felvetett problémáknak a cikk magas színvonalához méltó megvitatása helyett a Hitközség sajtója a kérdést személyi térre vitte át és ilymódon dr. Patai József méltatlan, durva személyi támadások célpontja lett.

A Magyar Cionista Szövetség ezen támadások ellen erélyesen tiltakozik és annak a reménységének ad kifejezést, hogy a dr. Patai József ellen intézett támadások az általa felvetett nagy horderejű kérdések megoldását nem fogják elgáncsolni és a felvetett gondolatok tárgyában mulhatatlanul szükséges vitákat és tárgyalásokat nem fogják elposványosítani.

Amiről dr. Patai József írt, a magyar zsidóság életkérdése és a Magyar Cionista Szövetség Választmányának dr. Patai Józsefnek nyilvános köszönetet mond azért, hogy ragyogó tollát és nagy tudományát a magyar zsidó közélet égető kérdéseinek szolgálatába állította.

Dr. Buk Miklós s. k., Ifj. dr. Miklós Gyula s. k.,
főtitkár. elnök.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay-utca 4/B
Telefon 1-238-43

BOROS ÉS KOHN

Cégtulajdonos: **BOROS JÓZSEF**

SIRKŐRAKTÁRA

átköltözött a Helvétia-üzletházba

Budapest, Károly király-út 17

Telefon 1-414-92

Fiókraktár Dob-utca 2. szám, Diana-házban

PROF. PRATO RÓMAI FŐRABBI BUDAPESTEN. Néhány napon át családjával együtt vendége volt Budapestnek az olasz birodalom főrabbi, akit nemrég Mussolini *excellenciás* címmel tüntetett ki. A pályaudvaron a Pesti Hitközség nevében dr. Groszmann és dr. Hevesi főrabbi és dr. Munkácsi Ernő főügyész, a Magyar Zsidó Pro Palesztina Szövetsége nevében dr. Patai József elnök, a Wizo nevében dr. Kahan Niszoné elnökasszony, a Cionista Szövetség nevében dr. Buck főtitkár, a cionista ifjúság nevében Aszódi Éva üdvözlötték az illusztris vendégeket. Prof. Prato megtekintette a Pesti Hitközség, Chevra Kadisa és Nőegylet intézményeit. Este dr. Herskovits Fábrián római tanár, a Mult és Jövő munkatársa, szüleinél patriarchális kör gyűlt össze tiszteletére. Másnap dr. Patai József vendége volt, este pedig a Hitközség adott a tiszteletére vacsorát, melyen Stern Samu udvari tanácsos, elnök üdvözlötte a főrabbit. Pénteken a római zsidók történetíróját, Strausz Adolf professzort látogatta meg. Szombaton a különböző templomokat látogatta, este pedig a Pro Palesztina és a Magyar Cionista Szövetség *rendkívüli választmányi ülésén* vett részt, ahol dr. Miklós Gyula, dr. Patai József, Biszeliches Mózesné, dr. Braun Dov, Szegő Béla vezérigazgató, dr. Donáth Gyula egyetemi tanár és dr. Fischer Benjámín főrabbi magyar, olasz és héber nyelven köszöntötték az olasz cionizmus úttörő harcosát. Prato főrabbi megható szavakban tett hitet a Palesztina-építés munkájának történeti jeletősége mellett. Előadására és nyilatkozataira még visszatérünk.

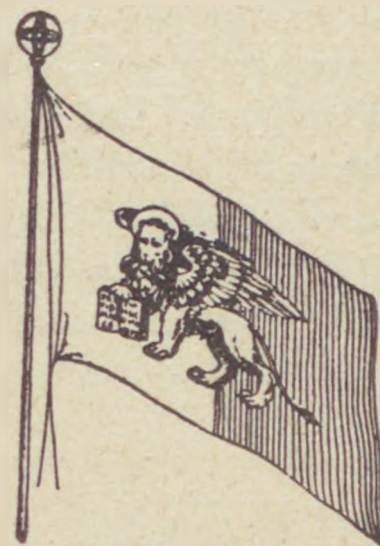
A SZEGEDI ZSIDÓ ÁRVAEGYLET évi jelentése sok irányban kibővült jótékony munkásságáról számol be. Tanoncotthonnal kibővített árvaházának növendékszám, valamint azoknak a zsidó gyermekeknek száma, kiknek megmentését a városi közvélemény is az egyesülettől várja, oly nagy terhet jelentenek, melynek viselésére hittestvéreinknek intenzív segítsége szükséges. Az Egyesület nem sokat kér, csak annyit, hogy évi 4 P tagsági díj fizetésével minél többen belépjenek tagjai közé.

AZ UNGVÁRI HÉBER NÉPISKOLA JUBILEUMA. Tizenhároméves lett az ungvári héber népiskola és ezt a „bar-micvet“ bensősegesen ünnepelték meg az iskolának hívei és lelkes barátai, akik között ott volt az uzhorodi zsidó társadalom színe-java. Az iskola vezetője Greidinger igazgató, aki héber tudásával és széles látókörével a modern pedagógiai követelményeknek megfelelő módon irányítja ezt az intézetet, amely az egész vidéken példaadó hivatást teljesít.

KÉRELEM. A reménytelen küzdelem a mindennapi kenyerért, a numerus clausus, szövetkezetek és egyékes rendszer tömegesen szedik hitsorsosainkból áldozataikat. A könnyebb megélhetést keresők, a hitehagyottak száma oly nagy, hogy arról beszélni sem célszerű. Harminchét különféle gazdasági iskolának, ugyanannyi zsidó hallgatója sincsen, mert képtelenek túrni az állandó megaláztatást. Éppenséggel nem túl nehéz feladat egy egyéves tanfolyamú gazdasági iskola felállítása, vagy a Winterberg-féle cca 113 kat. holdnyi területen, vagy úgy, hogy az elméleti ismeretek elsajátítása végett kétharmadrészt a MIKÉFE vezetése alatt Budapesten, egyharmadrészt pedig gyakorlattal gazdaságban töltsenek. A pénzügyi részt a szombathelyi községkerületi határozat már megoldotta, csak követni kell a nemes példát. Kedves hittestvéreim! E sorok írója már belefáradt a másfél évtizedes meddő küzdelembe, az ünnep előestéjén szeretettel kérem önöket az együttes munkára, hogy gyermekeinket a föld *okszerű* megmunkálására megtanítva, szorgalmuk révén kenyeret adhassunk nekik és újabb adóalanyokká lehessenek. Fried Ignác s. k.

Adriatica Tengerhajózási Rt.

hetenkénti járatai

Triesztből és Genovából
**Egyiptomba,
Palesztinába,
Rhodosba, Görög-
és Törökországba,**

hetenként kétszeri járatok
**Ragusába és a Dal-
mát tengerpartra.**

Felvilágosítás és prospektus kapható:

Adriatica Tengerhajózási Rt.

Budapest, VII., Thököly-út 2, IV., Váci
ucca 4. és az összes utazási irodákban.

A SZOMBAT JUBILEUMA. Dr. Kenéz-Kurländer kitűnő szemléje tizesztendő jubileumához ért el. Tíz esztendő nagy idő egy zsidó sajtóorgánus életében, különösen amikor ugyanannyi energiát kell befektetni abba, amit nem lehet megírni, mint abba, amit megír. A Szombat jubileumi könyvébe a legkiválóbb szellemi munkások írtak *felekezeti különbség nélkül*. És ez igen örvendetes jelenség 1937-ben! Kivánjuk Kenéz-Kurländer dr.-nak, akit olyan szépen méltatnak most, vezesse munkáját további jubileumához és minél kevesebb energiát kelljen fogyasztania a belőle kikivánczoló megírnivalók elnyomására.

A VERŐ Intézet volt nyelvtanára, Krausz Hilda min. eng.
INTERNÁTUSA

ANGOL-MAGYAR LEÁNYNEVELŐ

Budapest, XIV. Ida-utca 3. Telefon 2-963-13
Villanegyedben, minden típusú iskola közelében

Továbbképzés! * Nyelvek! * Zene! * Háztartás! * Sport!
Szigorúan rituális ellátás. Kérjen prospektust.

ZSIDÓ DIÁKLÁNYT teljes ellátásra vállal Városligetre néző tágas lakásban, a zsidó leánygimnázium és az Erzsébet-leánygimnázium közelében, középiskolai vallástanár. Megkeresések „Leányom felsőgimnazista” jeligére a *Remény* kiadóhivatalába, VII., Aréna-út 68.

SZENTFÖLDI ESZROGOK. Amint Jeruzsálemből értesülünk, az idén is hoz Budapestre R. Jechiel Katan Klein szentföldi eszrogokat, luvovokat és mirtusokat sátoros ünnepre. A szentföldi ünnepi gyümölcs használatával a palesztinai termelőket segítjük. Az eszrogok a jeruzsálemi ortodox rabbínatus igazolásával vannak ellátva. Érdeklődni lehet a Mult és Jövő szerkesztőségében és kiadóhivatalában, Budapest, V., Vadász-utca 11. (Telefon 11-99-55.)

KÉT CHASSID-TÁNCOT adott ki dr. Eisikovits Miksa, aki a zsidó zenének egyik legkomolyabb művelője. A darabok már nagy sikert arattak Erdélyben és a tél folyamán több helyen került előadásra Budapesten.

HÁZASSÁG.

Fülöp Borka és Klein Elemér házasságot kötöttek.

Ungár Éva (Kispest) és Halász József (Budapest) augusztus hóban házasságot kötöttek.

Gansel Ilonka (Balassagyarmat) és Löffler Imre (Budapest) jegyesek. (Minden külön értesítés helyett.)

HALÁLOZÁS.

Nagy részvét mellett temették dr. Rosenfeld Salamont, az erdélyi cionista élet kimagasló egyéniségét, aki egész életét a zsidó közügyeknek szentelte. Dr. Rosenfeld még mint budapesti egyetemi hallgató egyik megalapítója volt dr. Kahan Niszson és dr. Patai Józseffel együtt a Makka-beának. Huszonkilencéves korában alelnöke lett a vásárhelyi orthodox hitközségnek, majd Szászrégenbe költözött, ahol szintén a hitközség elnökének választották. Ő alapította a szilágysági Mizrahi szervezetet. 1934 óta Kolozsváron működött, ahol ugyancsak vezető szerepet töltött be.

Nagy részvét mellett kísérték utolsó útjára az oradeai temetőben özv. Deutsch Ferencné, szül. Reinhold Emmát, aki 86 éves korában hunyt el. Az elhalt nagyasznonyt gyászolják: fiai, Deutsch Ignác, Deutsch Károly gyártulajdonos és Deutsch Jenő nagykereskedő.

1937 június 8-án tért örök nyugalomra 18 éves korában Markovits Nelly, dr. Markovits Ignác és neje dr. Geist René, az oradeai Wizo elnöksznonyának egyetlen gyermeke. Emlékére az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség narancsfaligetet ültetett a Szentföldön.

Klein Samu Pecica hosszú szenvedés után elhunyt. Gyászolják leánya, Klein Mirjam, valamint Strasser Károly és neje.

LAKÁSVÁLTOZÁS. Dr. Donáth Gyula egyetemi tanár augusztus 1-től fogva lakik: V., Arany János-utca 9.

POLGÁRI ISKOLAI TANULÓT tanításra vállalna, esetleg lakásért is, jó bizonyítványú kereskedelmi iskolai tanuló. Feltétlen vallásos (orthodox). Szíves megkeresések: Halász József, Budapest, VII., Klauzál-tér 15. II. em. 22.

TEPLOMÜLÉSEK BÉRBEADÁSA. A Pesti Izr. Nőegylet leányárvaházi templomában (XIV., Hungária-középkörút 149. sz.) már megkezdődött a templomülések bérbeadása. Régi bérlők kivételesen aug. hó 22-ig gyakorolhatják elővételi jogaikat, új bérlők igényeiket már most jelenthetik be.

Intézet

*fehéreneműek,
ruhák és cipők
nagy választékban*

Székely Jenő cégnél
Petőfi Sándor-utca 9 és Váci-utca 7

Művészi
kivitellű

siremlékek

Lőwy-nél Budán

II., Fő-utca 79. Telefon: 1-515-81
Fiókküzlet és telep III., Bécsi-ut

A régi zsidó temetővel szemben.
A trolleybusz indulási állomásától 2 percrenyire

**Budapesti orthodox
izr. leányinternátus**

Továbbképző. Felvilágosít: STERN MAGDA tanárnő

VII., Kertész-utca 32. sz.

Fej, arc vagy nyakborotválásra hölgyeknek és uraknak

legtökéletesebb a Sevilla depilator

Kiváló új készítmény! * 1 tégely ára P 1.40

Szaküzletekben kapható és a készítőnél Barbien Vegyipar

Budapest, VI., Király-utca 30 * Telefon 1-195-64

Orthodox kóser penzió

a Svábhegy déli lejtőjén, magaslati levegő. Minden szoba terrasszal és folyóvízzel. Külön diétás konyha. **Nyáron állandó minjen.** Üdülők és nyaralók kellemes otthona. Elsőrendű és olcsó ellátás.

Farkasvölgyi Park Penzió tulajdonos:

KRAUSZ MÓR

I., Torbágyi-út 112. * Telefon: 1-652-75

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sírkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 1-349-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmeidek Géza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

AZ ARADI ZSIDÓ HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA, Iskolaszéke és Tantestülete mélyen megrendülten tudatja, hogy *Groszmann Dezső* igazgató-tanító, az ardeali zsidó tanítóegyesület elnöke, hivatása teljesítése közben, a gondjaira bízott árva gyermekek testi épségét őrizve és ápolva, az ardeali zsidó árvagondozó tihutai nyaralótelepén tragikus hirtelenséggel elhunyt. Munkaereje és munkaszeretete teljében, 36 éves korában szólította ki a sors körülből iskolánk és az egész ardeali zsidó népoktatás pótolhatatlan veszteségére. Az igaz férfiú emlékét tisztelettel őrizzük meg!

ÚJ ORTODOX IMAHÁZ AZ ERZSÉBET-KÖRÜTON. A jótékonyágáról ismert *Spitz Hermann* textilkereskedő házában (Erzsébet-körút 34, földszint) új, modernül berendezett, gyönyörű kis ort. imaház létesült. A helyiség és a berendezéssel járó kiadások nagyrésze *Spitz* nemesszívű ajándéka. Az új templomhelyiség célja, hogy a házban elhelyezett agoknak lehetővé tegyék a mindennapi minjont, valamint a környéken lakóknak megkönnyébbítsék a templomlátogatás. A templom megválasztott rabbija *Hoffmann M. Simon* volt tornaljai rabbi, *Welcz Izráel* pesti rabbi veje.

„EMUNAH”. Budai Goldberger Gyuláné az „Emunah” tanonc és dolgozó leányvédelmi akció megalapítója felajánlott egy leányotthon céljára telket. Az otthon áldásos menedéket nyújtana szegény dolgozó leánykáknak, akik a szülő, vagy hozzátartozó oltalmát nélkülözik. Míg az otthon létesül, a telken egy nyaralót létesítenek az „Emunah” védenecsei üdülésére. Kéri a testvérek támogatását.

Budai Chevra Kadisa Budapest I., Vörmező-út 16

Az I. ker. vizivárosi és III. ker. szépvölgyároki (Mátyáshegy) izr. temetők klüritése

A Budai Chevra Kadisa

1. 1911/601. sz. tanácsi határozat alapján a III. ker. szépvölgyároki izr. temetőt;

2. 1925/1637. kgy. sz. határozat alapján az I. ker. vizivárosi izr. temetőt az 1876. évi XIV. t.-c. 118. §-ban megállapított rendelkezések betartása mellett kiürített.

Amennyiben fentjelzett temetőkben nyugvó halottak tetemeit és siremlékeit hozzátartozóik valamelyik más temetőbe áthelyezni óhajtják, ezen szándékukat a Budai Chevra Kadisa titkári hivatalánál I., Vörmező-út 16., jelen hirdetemény keltétől számított egy éven belül jelentsék be, mert ellenkező esetben ezen határidő leteltével a hozzátartozóik által át nem helyezett tetemek közös sirba fog-nak eltemettetni.

Budapest, 1937 június hó 1-én.

A Budai Chevra Kadisa
előljárósága.

Kendi Antal lakásberendező
ipar
Simmelwols ucca 7
Külön javító és bőrfestő műhely

Dr. Frenkel Bernát
vallásanár
Zsidó nevelőintézete

XIV, Szabó József-utca 14. Telefon: 1-354-71
Nyáron: I., Zalai-út 11. Telefon 1-656-08

PESTI IZR. HITKÖZSÉG

10.558—1937. szám.

Templomülések kiadása

A Pesti Izr. Hitközség előljárósága közli, hogy az ez-idei főünnepekre a hitközségi templomok és imahelyiségek üléseinek bérbeadása

EZ ÉV AUGUSZTUS 22-ÉN

veszi kezdetét.

A múlt évi bérlők augusztus 27-ike délután 2 órájáig gyakorolhatják elővételi jogukat, a szabad bérbeadás pedig augusztus 29-én kezdődik.

Központi jegykezelő irodánk (VII., Sip-utca 12. III. em. 53) a nagyközönségnek augusztus 15-től állandóan rendelkezésére áll és akár telefoni (141—919), akár pedig írásbeli felhívásra közli az ülések árát, magát a jegyet pedig a bérletdíj előzetes beküldése ellenében, postán vagy akár utánvétellel is elküldi, sőt új bérlők igényeit is már augusztus 22-től a lehetőséghez képest ki fogja elégíteni, amennyiben ez nem lenne lehetséges, előjgyzéseket fog elfogadni.

A bérbeadó pénztárak imaszék-bérletdíj fejében, tizszázalékos kezelési díj levonása mellett, gabellatérítési jegyeket készpénz gyanánt fogadnak el.

A hitközség előljárósága óva inti a hitfeleket attól, hogy a magánvállalkozók által, akár kibérelt helyiségben, akár lakásokban létesített imaházakban üléseket béreljenek, minthogy imahelyiségek berendezésére az előljáróság egyáltalán senkinek sem ad engedélyt, mivel a templomok és imahelyiségek férőhelyeinek gyarapítása a pótimaházakat teljesen feleslegessé teszi és az ilyenek működése hatóságilag tilos.

Figyelmeztetjük még t. hitfeleinket arra is, hogy megfelelő számban, minden igénynek megfelelő ülések kaphatók és tekintettel arra, hogy az ülések bérletdíja a mai viszonyoknak megfelelően igen mérsékelt, sőt a főtemplomokban egyes ülés kategóriáknál újabb bérletdíjleszállítás is történt, senkinek semmi körülmények között kedvezmény nem adható.

Végül szíves tájékozással szolgáljon, hogy a templomokba és imaházakba nem mehet be senki jegy nélkül, még a Jom Kippuri mazkir istentisztelet tartamára sem.

Budapest, 1937 augusztus havában.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

Bútort vegyünk Lászlónál

Tel. 1-255-67

Jókai-utca 6.

Tel. 1-255-67

Legolcsóbb bevásárlási forrás

használt és új műbutor-hálók, ebéd-lők kombinált szobákban, recamiék, kárpi-tozott árukban, modern konyhákban nagy választék. Félhálók, egyes butor-darabok hihetetlen olcsón

Internátus a városligeti villanegyedben, kertés villában, minden iskolatípus közelében, fiúknak és leányoknak.

Leánytovábbképző 14 évesnél idősebbeknek közmű-velődés és gyakorlati irányú tanfolyamok.

Gyermekek- és diáküdülő a Svábhegyen subalpin, klimatikus gyógyhatású helyen, 1700 négyszögöles parkban.

D i j t a l a n p r o s p e k t u s

Pension Stern Abbazia

Modern, szigorúan rituális ház.
Folyó hideg- és melegvíz, kilátás a
tengerre. Pensió 25 lírától kezdve.
Telefon 684. Kivánatra prospektus

Karmel Penzió Budapesten

VI., Andrássy-út 43. * Telefon 1-289-67

Villamos és autóbusz összeköttetés a város minden részébe

Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen újonnan berendezve. Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kivánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. Előzetes szobafoglalás. Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.

PALACE szőrmeszalón

VII., Kertész-utca 44. sz.

megnyílt!

Ahol a legjobb modellek szerint mérsékelt árban készülnek BUNDÁK, GALLÉROK, BELÉPŐK, RÓKÁK, stb. Javítások szakszerűen és pontosan készülnek. Szíves látogatását vételkényszer nélkül. NERCEK, RÓKÁK a legolcsóbban a PALACE szőrmeszalónban. MOLYKÁR ELLENI MEGÓVÁS!

MEGJELENT!

MÁSODIK KIADÁSBAN!

PATAI EDITH SZENT SZOMJÚSÁG

című nagy Palesztina-regénye

Az I. M. I. T. regénypályázatán egyedül kitüntetett és jutalmazott pályamű * Nagyszerű körkép az ujjászülető Szentföldről egy amerikai ifjú pár szerelmének romantikus útján keresztül

A regény bolti ára P 4.80,
a Mult és Jövő előfizetőinek
3.— pengő, kötve 4.— pengő

Megrendelendő a kiadóhivatalban:
V., Vadász-utca 11. Telefon 1-199-55

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat

Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet

Telefon 1-244-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.

Szépségápolás. Szemölcsirtás. Quarz
Pollák Sarolta kozmetikai intézete
Andrássy-út 82. I.

Cégünk specialitásai: (házi kezelésre)

„Miracle” szőrtelenítő-
szer vagy „Miracle” sző-
kítőkenőcs

„Miracle” króm, szappan,
poudre, rouge, a kozme-
tika vívmánya

(Kérjen
prospektust.) Tanítvány kiképzés.

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZÉŐZŐK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: J. 1-435-28

Abbáziában meleg tengeri gyógyfürdők a „Residenz”

penzióban mind a négy emeleten kaphatók. Idősebb uraknak és hölgyeknek, szívbetegségeknél, asztmásoknak és elmeszesedésből eredő betegségeknél nagyon fontos, hogy a „Residenz” nem fekszik magaslaton. Óriási előnye, hogy az összes előírt diéták pontosan betarthatók. Kitűnő konyha. A «Residenz»-ben minden kényelem és az összes modern komfort megtalálható, folyó meleg és hideg víz a szobákban. Lift, központi vízfűtés, 22 fokos meleg, tengerre néző, napos, loggiás és erkélyes szobák, kényelmes ágyakkal. A „Residenz” egészen a tengerparton fekszik és nem a tengerparttal szemben. Első kategória. Feltűnő olcsó penzió-árak. Bővebb információt nyújt reggel fél kilenctől este fél hétig (Diana-patika, Károly király-út 5). Minden levélre válaszolunk és prospektust küldünk.

Telefon: 1-316-19.